

RECHTSKUNDIG WEEKBLAD

REDACTIE : RIDDER RENE VICTOR, HOOFDREDACTEUR

E. BOONEN, C. CAENEPEEL

REDACTIEADRES : PROF. MR. RIDDER RENE VICTOR, BRITSELEI 40, 2000 ANTWERPEN

PROEVE TOT HERVORMING VAN DE HUURWET*

1. Sedert 1975 bezorgt de tijdelijke huurwetgeving jaarlijks regering, parlement, juristen, eigenaars en huurders emoties rond de kerstboom: komt er een fundamentele hervorming of komt er opnieuw een tijdelijke wet? Jaar na jaar hebben velen zich hopeloos het hoofd gebroken op die uitzonderingswetgeving. Zou de economie geen baat vinden bij een duidelijke en samenhangende hervorming van de huurwetgeving, waardoor de eigenaars opnieuw wat vertrouwen wordt ingeboezemd in het onroerend spaarweten en de huurder weet waar hij aan toe is? In de praktijk wordt een verkrotting van het huizenbestand vastgesteld. Wie kan of durft nog een huis kopen en degelijk onderhouden? Het wordt onvermijdelijk een politieke vraag.

Minister van Justitie Van Elslande heeft de verdienste gehad een volledige hervorming te ontwerpen. Om alerhande redenen bleef ze ergens steken. Ook hier stelt de jurist vast dat de opeenvolgende regeringscrisisen, verkiezingen, portefeuillewisselingen en de communautaire en economische spanningen alerhande broodnodige rechtshervormingen blokkeren. Na de lofwaardige en geslaagde poging van senator M. Storme waardoor de wet van 23 december 1980 «tot tijdelijke regeling van de huur en andere overeenkomsten die het genot van een onroerend goed verlenen» de bijzondere procedure op verzoekschrift afschafte, is opnieuw enige hoop ontstaan op een fundamentele, op het gezond verstand gebaseerde hervorming.

Dit artikel is bedoeld om die hoop gestalte te geven en de politieke verantwoordelijken aan te moedigen de koe bij de horens te pakken. Omdat het allereerste ontwerp Van Elslande (*Parl. Besch., Kamer, 1977-78, nr. 415/1*) het enig ontwerp is dat een volledige hervorming bevat, en ten einde geen academische voorstellen te doen, ontleedt dit artikel ontwerp 415 en stelt het correctieven voor vanuit praktisch technisch oogpunt. De politieke keuzen achter de wettekst zelf laten we buiten beschouwing.

* Gemakshalve wordt de afkorting BW gebruikt voor de huidige tekst van het Burgerlijk Wetboek en bw voor de tekst van ontwerp 415 van Minister van Elslande, d.d. 26 mei 1978.

Inleidende begrippen

2. Het ontwerp wijzigt niet de algemene bepaling van de huur van goederen (bw 1709) omschreven als een contract waarbij de ene partij zich verbindt om de andere het genot van een zaak te doen hebben gedurende een zekere tijd en tegen een bepaalde prijs, die de laatstgenoemde zich verbindt te betalen.

Kenmerkend voor die overeenkomst is dat zij

— het gebruik en het genot van de gehuurde zaak verleent;

— onder bezwarende titel geschiedt;

— de huurder slechts een vorderingsrecht geeft (*Cass., 8 april 1957, Pas., 1957, I, 970*);

— synallagmatisch is en ruil tot gevolg heeft (*Pothier, Louage, nr. 2*);

— opeenvolgend is, d.w.z. dat de verplichtingen die eruit voortvloeien opeenvolgend uitgevoerd worden (*Cass., 19 maart 1936, Pas., 1938, I, 197*);

— tijdelijk is en niet intuitu personae gesloten wordt (*De Page, IV, nr. 482*).

Zoals uit de studie van het ontwerp blijken zal, sleutelt de wetgever hoofdzakelijk aan het derde kenmerk. Met de Handelshuurwet en de Pachtwet voltooit het ontwerp de afbraak van het Napoleontisch huurrecht. Het klassiek vorderingsrecht van de huurder groeit eigenlijk uit tot een nieuw zakelijk recht, een gewaarborgd woonrecht (zie *De Page, IV, 545*). De terminologie liegt er niet om: men gaat van huishuur naar woninghuur.

De politieke wil de huurder een speciale bescherming te verlenen is ongetwijfeld aanwezig (*Parl. Besch., Kamer, 1977-78, nr. 415, mem. toel., p. 1*) en overigens reeds gedeeltelijk verwezenlijkt door de jaarlijkse uitzonderingswetgeving sedert 1975.

Artikel 1711 bw somt de soorten huur van goederen op. Onder onroerende huur wordt verstaan de huur van onroerende goederen in het algemeen; onder woninghuur, de huur van woningen. De handelshuur beoogt de huur van onroerende goederen gebruikt voor het uitoefenen van een kleinhandel of voor het bedrijf van een ambachtsman die rechtstreeks in contact staat met het publiek. De pacht beoogt de huur van landeigendommen. Onder leasing wordt verstaan de huur van roerende goederen of van uit

hun aard onroerende goederen, wanneer die wordt aangegaan binnen het bestek van een kredietoperatie. Roerende huur is de huur van roerende goederen. De veepacht is de huur van dieren, waarbij de winst verdeeld wordt tussen de eigenaar en degene aan wie hij de dieren toevertrouwt.

3. De bestaande wetgeving is onderverdeeld in regelen die aan de huur van huizen en aan die van landeigendommen gemeen zijn (BW 1714-1751) en regelen betreffende huishuur in het bijzonder (BW 1752-1762*bis*).

Het ontwerp regelt opeenvolgend de huur van onroerende goederen (BW 1715-1757), de woninghuur (bw 1757*bis*-1775), de handelshuur (artikelen 5-6-7 van het ontwerp) en de roerende huur. Alleen de drie eerste worden hier behandeld. Het eerste deel bevat een algemene regeling van de huur van vaste goederen, terwijl de twee andere het eerste aanvullen en aanpassen voor de woninghuur en de handelshuur.

De huur wordt hetzij mondeling, hetzij schriftelijk overeengekomen. Het ontwerp bevat een volledige regeling van de mondelinge huur. Wat de schriftelijke huur betreft, bepaalt de wet een groot aantal voorwaarden waaraan zij moet beantwoorden. Zo moet de schriftelijke huur enkele vermeldingen (bw 1717) bevatten en mag zij slechts uitzonderlijk afwijken van de wettelijke regeling (bw 1756, 1774 en 1775).

Het uitgangspunt van de wetgever is gezond: de standaardhuurcontracten, die meestal nogal eenzijdig de verhuurder bevoordelen en door heel wat eigenaars worden opgedrongen, worden uit de omloop geduwd, terwijl de wetgever zelf een standaardcontract ontwerpt.

A. Het bewijs van de mondelinge huurovereenkomst (bw 1715-1716)

4. Het ontwerp onderscheidt twee gevallen: de mondelinge huur die op generlei wijze ten uitvoer is gebracht, en de huur waarvan het bestaan door de eraan gegeven uitvoering is bewezen.

In het eerste geval wordt, bij ontkenning door een partij, het bewijs geleverd overeenkomstig het gemene verbintenissenrecht (bw 1715). Artikel 1715 BW liet enkel het bewijs door eed of bekentenis toe. De nieuwe regeling betekent een verlichting van de bewijslast zonder veel praktisch gevolg wegens de zeldzame betwistingen ter zake. In geval van betwisting zal de vrederechter ook kunnen uitgaan van een persoonlijke verschijning van partijen. Een daadwerkelijke en ondubbelzinnige bezetting van lokalen kan als vermoeden gelden (Cass. fr., 2 dec. 1954, *Dall.*, 1955, 24). Vroeger moest de buitengerechtelijke bekentenis schriftelijk zijn omdat het bewijs van de huur niet door getuigen mocht worden geleverd (BW 1355). Het komt ons voor dat, nu de huur wel door getuigen kan worden bewezen, de buitengerechtelijke bekentenis ook mondeling mag zijn. Voorbeelden van buitengerechtelijke bekentenissen zijn de betaling van handgeld, de briefwisseling, huurkwijtingen. Het is allemaal een feitenkwestie waarbij de vrederechter zal uitgaan van alle omstandigheden (zie *Nov.*, *Droit civil*, VI, 1, nrs. 177-191; *R.P.D.B.*, compl. I, v° «Bail à loyer», nrs. 30-37).

In het tweede geval worden, bij het bewezen zijn van het bestaan van de mondeling aangegane huur door de eraan gegeven uitvoering en bij betwisting over de prijs en

de lasten, bij gebrek aan kwijting, de prijs en de lasten bepaald door de vrederechter (bw 1716). De omslachtige procedure van eed door de verhuurder, tenzij de huurder een schatting door deskundigen verkiest bepaald in BW 1716, wordt vervangen door een praktische en veilige oplossing. De vrederechter kent zijn kanton en is veelal in staat zelf de huurprijs te bepalen, desnoods na plaatsopneming, al dan niet vergezeld van een deskundige. Uiteraard mag de vrederechter ook gewoon een beroep doen op een deskundige. Al bij al wordt de procedure vereenvoudigd en bijgevolg versneld. Die innovatie wordt op voorstel van de Raad van State (verslag p. 28) ook toepasselijk gemaakt op de lasten. In vroegere tijden, toen voor eeuwen werd gebouwd en het arbeidsloon laag was, was van lasten nauwelijks sprake. De laatste jaren zijn de lasten uitgegroeid tot een tweede huurprijs, vol verrassingen, en meteen een nest van betwistingen die het leven van veel huurders en verhuurders zuur maken. De nieuwe regeling is ter zake doeltreffend. Zie verder voor wat de inhoud van de lasten en kosten betreft (bw 1731).

5. De artt. 1715 en 1716 bw zijn niet toepasselijk op de pacht en er kan slechts schriftelijk van worden afgeweken (1755 en 1757 bw).

B. De vermeldingen van de geschreven huurovereenkomst (bw. 1717)

6. De geschreven huurovereenkomst is hetzij authentiek (BW 1315-1321), hetzij onderhands (BW 1325). De inhoud ervan wordt bepaald door bw 1717. Onder voorbehoud van de artikelen 215, 224 en 1325 BW en 1714, 1757 en 1775 bw, moet de geschreven huur de volgende vermeldingen bevatten:

- a) de identiteit van de contracterende partijen;
- b) de aanduiding en de bestemming van het verhuurde goed;
- c) de datum van de ingetotstelling en eventueel de juiste duur van de overeenkomst; een huurovereenkomst gaat normaal in de dag dat de huurder in het genot van de goederen treedt; die datum geeft soms aanleiding tot kleine betwistingen in verband met de juiste einddatum van de huur;
- d) de prijs en, voor zover er aanpassingen bedongen zijn, de wijze van prijsaanpassing;
- e) de opsomming van de lasten en kosten; de inhoud van het begrip «lasten en kosten» is immers een bron van betwistingen (zie verder bw 1731);
- f) het bedrag van de eventuele waarborg;
- g) de eventuele vroegtijdige beëindiging van de huurovereenkomst; uit de Franse tekst blijkt dat hiermee bedoeld wordt de datum waarop vóór het contractueel tijdstip aan de huur een einde kan worden gemaakt;
- h) de wijze en de duur van de opzegging;
- i) de vermelding van de plichten van verhuurder en huurder inzake de herstellingen; verder zullen we zien onder welke strenge voorwaarden een afwijking van de wettelijke regeling geoorloofd is;
- j) de rechtbank die krachtens het Gerechtelijk Wetboek bevoegd is in geval van geschil, nl. die van de ligging van het goed. Die aanduiding is niet overbodig voor vreemdelingen.

Bij het ontbreken van een vermelding, geldt de al-

gemene regeling van de mondelinge huur en de gemeenschappelijke bewijsregeling.

7. Artikel 215, § 2, BW moet hier worden vermeld in verband met de huur van het onroerend goed dat het gezin daadwerkelijk tot voornaamste woning dient (meestal de echtelijke verblijfplaats). Het huis dat door de echtgenoten zal worden gehuurd om het gezin te huisvesten, valt buiten die bepaling (zie W. Delva, *Personen- en familierecht*, Story-Scientia, vol 2, p. 127-136; over de bepalingen van de echtelijke woonplaats, Hof Bergen, 18 okt. 1977, *J.T.*, 1977, 732).

Krachtens dit artikel wordt onder die voorwaarden het huurrecht van rechtswege in medehuur voor de medeëchtgenoot omgezet. Elke echtgenoot wordt huurder, hoofdelijk (zie BW 222) en voor het geheel (zie ook Vred. Telt, 20 sept. 1979, *T. Vred.*, 1980, 295). De opzeggingen, kennisgevingen en exploten betreffende de huur moeten gezonden of betekend worden aan elke echtgenoot afzonderlijk of uitgaan van beide echtgenoten gezamenlijk. Alles wat met deze dwingende regel in strijd is, is nietig (zie BW 224, § 1, 1-2: het geldt een betrekkelijke nietigheid, ter bescherming van de andere echtgenoot of diens erfgenaam; Cass., 6 okt. 1978, *Arr. Cass.*, 1979, 170). Voor handelingen die, in strijd met de bepalingen van artikel 215 BW, verricht zijn door een derde, wordt het gemeene recht toegepast (Delva, *o.c.*, 136).

8. Artikel 1717 bw geldt niet voor de pacht (1755 bw) en er kan van afgeweken worden.

C. *Onderverhuring en overdracht van huur (bw 1718, 1757bis, en 1768, § 3).*

Op dat punt, bevat het ontwerp ingrijpende wijzigingen. De wetgever behandelt twee gevallen.

9. Betreft het een relatief klein onroerend goed met een beperkt aantal gedeelten die apart kunnen worden verhuurd als woning, dan geldt een verbod van onderverhuring of huuroverdracht op twee voorwaarden. De memorie van toelichting (p. 15) haalt het voorbeeld aan van een verhuurder die zelf de verdieping gelijkvloers bewoont en de twee andere verdiepingen verhuurt. Op voorwaarde dat de verhuurder, of zijn familie, zelf een gedeelte van het onroerend goed betreft en er maximum vier andere gedeelten verhuurd worden, verbiedt de wet overdracht of onderverhuring, behoudens voorafgaand schriftelijk akkoord van de verhuurder (bw 1757bis). Niet alle vier de gedeelten moeten effectief verhuurd zijn: de voorwaarde is logisch vervuld wanneer er bijvoorbeeld slechts drie verhuurd zijn en het vierde te huur aangeboden wordt (memorie van toelichting p. 15).

De wetgever liet zich bij deze regeling leiden door de bekommernis het gezin dat zijn eigen huis bewoont en gedeeltelijk verhuurt in zijn privacy en harmonie te beschermen: een vreemde onderhuurder of huurovernemer mag niet worden opgedrongen aan die verhuurder.

Is een vordering bij de vrederechter mogelijk tegen de aanhoudende weigering van de verhuurder in te stemmen met de voorgenomen overdracht of onderverhuring? De rechtspraak heeft het conventioneel «verbod behoudens instemming van de verhuurder reeds geïnterpreteerd en overeenkomstig de leer van De Page (IV, nr. 724, D) be-

slist dat de rechter het weigeringsmotief van de verhuurder niet vermag te beoordelen en dat de weigering aan elke controle ontsnapt (Hof Brussel, 17 feb. 1932, *Pas.*, II, 161; Hof Brussel 17 feb. 1914, *Pas.*, III, 180; Planiol en Ripert, X, 555). Het weigeringsrecht van de verhuurder is absoluut en discretionair, en niet vatbaar voor controle door de rechter (Hof Brussel, 6 jan. 1873, *Pas.*, II, 61; Aubry en Rau, IV, § 368; Cass. fr., 16 juli 1962, *J.C.P.*, II, 12904). Men moet er immers van uitgaan dat een verbod zonder meer of een verbod behoudens voorafgaand schriftelijk akkoord van de eigenaar net hetzelfde betekent.

Niet zonder betekenis ter zake is de parlementaire voorbereiding van artikel 30 van de Pachtwet van 7 juli 1951 dat hetzelfde verbod bevat: elke rechterlijke controle over de opportuniteit van de weigering is uitgesloten.

Indien de huurder bewijst dat de weigering van de verhuurder uitsluitend als tergend en schadeverwekkend bedoeld is, zou de rechter wel kunnen ingrijpen en het verzet breken zo de verhuurder rechtsmisbruik pleegt en zijn recht van zijn normale bestemming afwendt (De Page, IV, nr. 724, D).

We besluiten dat, tenzij het bewijs geleverd wordt van rechtsmisbruik of rechtsafwendings, geen vordering tegen de weigering van de verhuurder bij de rechter mogelijk is.

10. In alle andere gevallen, en onder voorbehoud de verhuurder geen nadeel te berokkenen, heeft de huurder het recht het onroerend goed geheel of gedeeltelijk over te dragen of in onderhuur te geven. Dit is een omwenteling. Immers, de meeste geschreven huurovereenkomsten bedongen een verbod van overdracht of onderverhuring zodat artikel 1717 BW dode letter bleef, omdat de verhuurder zelden akkoord ging en er belang bij had, daar de huurder noodgedwongen het gehuurde goed verliet en nadien veroordeeld werd tot hoge schadevergoedingen alderhande. Met deze bepaling wordt de eigenaar iedere zeggenschap omtrent een nieuwe huurder ontnomen en worden schriftelijke huurovereenkomsten niet langer, zoals meestal het geval was, «intuitu personae» aangegaan (advies Raad van State, p. 29).

11. De huurder moet vooraf, bij aangetekende brief of bij exploit, de verhuurder kennis geven van het ontwerp van de akte van overdracht of van onderverhuring (de akte vermeldt onder meer de naam en het adres van de toekomstige onderhuurder of overnemer, alsook de datum waarop de akte ingaat). Indien de verhuurder binnen zestig dagen na de kennisgeving zijn instemming niet heeft gegeven of een voor de huurders niet bevredigende voorwaardelijke instemming heeft gegeven, kan de huurder of de verhuurder zich tot de vrederechter wenden binnen dertig dagen na het verstrijken van de genoemde termijn. De rechter kan de toestemming voor het gehele onroerend goed of voor een gedeelte ervan verlenen op voorwaarde dat dit geen nadeel berokkent aan de verhuurder (bw 1718, § 1). O.i. geldt die procedure ook voor het geval van bw 1757bis (zie supra sub 7), met uitzondering van de machtingmogelijkheid bij gebrek aan nadeel. De verhuurder zelf kan de onderverhuring of huuroverdracht voorkomen door de verbreking (en niet de «ontbinding» zoals ten onrechte in de Nederlandse wettekst staat; de Franse tekst vermeldt terecht «résilier») van de huur aan te bieden.

12. Aangezien de huurder bij stilzitten of weigering van de verhuurder zijn voornemen niet mag uitvoeren, heeft de verhuurder geen recht verkregen en dadelijk belang (Ger. W., artt. 17 en 18) bij een beroep op de vrederechter zodat zijn vordering ontoelaatbaar voorkomt. De mogelijkheid voor huurder en verhuurder om zich tot de vrederechter te wenden is bovendien niet bevorderlijk voor de rechtszekerheid en een ordentelijk verloop van de rechtspleging. Beide partijen kunnen immers afwachten dat de andere maar de gerechtskosten voorschiet, ofwel zullen beiden van hun kant een vordering inleiden waardoor problemen van ongelijktijdige inleiding, uitstel en samenvoeging ontstaan. De mogelijkheid voor de verhuurder zou dus het best worden afgeschaft.

Verder zijn onderverhuring en huuroverdracht doorgaans dringende aangelegenheden zodat de termijnen zouden moeten worden verkort. Meestal staat de onderhuurder of huurovernemer op het punt een andere woning te moeten verlaten en huurovereenkomsten worden zelden of nooit meer dan enkele dagen, hoogstens één maand vóór de ingenottreding gesloten. Aangezien aan het stilzwijgen van de verhuurder geen sanctie verbonden is, kan zonder bezwaar worden bepaald dat de verhuurder binnen zeven kalenderdagen na ontvangst van het verzoek moet antwoorden.

Artikel 1718 bw vermeldt geen termijn waarbinnen de verhuurder eventueel de verbreking van de huur kan aanbieden. We stellen voor dat dit op straffe van verval binnen de vermelde termijn van zeven kalenderdagen zou geschieden. Aldus zouden de huurder en de belanghebbende derde zeer snel geïnformeerd worden van het kansloze van hun onderhandelingen..

13. «Geen nadeel berokkenen aan de verhuurder» is een nieuw begrip waarvan de interpretatie wordt toevertrouwd aan de vrederechter. Enkele voorbeelden ter illustratie. Onderverhuren of de huur overdragen aan een vreemdeling, een gastarbeider of een student berokkent meestal geen nadeel. Een klein appartement onderverhuren aan een te talrijk gezin kan wel nadeel berokkenen. Is de solventie van de overnemer twijfelachtig, dan is er een potentieel nadeel, dat moet worden afgewogen volgens de aard en de standing van het gehuurde voorwerp. Onderverhuren tegen een lagere prijs is eveneens nadelig. Het kan voorkomen dat de huurder de huur overdraagt alvorens zelf het goed daadwerkelijk bewoond te hebben. De rechter zal moeten nagaan of de oorspronkelijke huur te goeder trouw en zonder speculatief oogmerk gesloten is, omdat de wet de huurder beschermt, niet de speculant. Had de huurder bij het aangaan van de huur niet de bedoeling het goed te bewonen, dan zou de huurovereenkomst zelf wegens bedrog (BW 1116) en niet-uitvoering te goeder trouw (BW 1135) kunnen worden vernietigd.

Het recht van overdracht of onderverhuring geldt ook voor lokalen die in hoofdzaak gebruikt worden voor het uitoefenen van een niet in artikel 1 van de wet op de handelshuur bedoelde handels- of ambachtswerkzaamheid, voor zover dit samen met de overdracht of de onderverhuring van de handelszaak geschiedt (bw 1718, § 1, laatste lid; zie de gelijkaardige regeling in artikel 10, eerste lid, van de wet van 30 april 1951). Voorbeelden hiervan zijn de exploitatie van een groothandel, van een opslagplaats, van een verzekeringskantoor of lokalen bestemd voor de

werkzaamheid van een als onderaannemer werkend ambachtsman (advies Raad van State, p. 29).

14. Artikel 1718, § 2, bw bepaalt dat de huurder er zorg voor moet dragen dat de onderhuurder de zaak gebruikt overeenkomstig de bepalingen van de hoofdhuurovereenkomst en dat de verhuurder een rechtstreekse vordering bezit tegenover de onderhuurder om hem daartoe te verplichten. Uit de samenhang blijkt duidelijk dat met huurder, de hoofdhuurder, en met verhuurder, de hoofdverhuurder, wordt bedoeld.

Aangezien in het traditioneel burgerlijk recht geen rechtsband bestaat tussen de hoofdverhuurder en de onderhuurder, innoveert die bepaling opmerkelijk doordat ze indruist tegen het algemeen beginsel van de relativiteit van de contracten. Met inachtneming van het beperkt voorwerp van het artikel, nl. het gebruik van het goed overeenkomstig de bepalingen van de hoofdhuurovereenkomst, kan deze innovatie zonder veel bezwaar worden afgeschaft. De praktijk wijst uit dat de hoofdverhuurder voldoende doeltreffend beschermd is door zijn contractuele vordering tegen de hoofdhuurder die steeds de onderhuurder tot tussenkomst kan dagvaarden. Indien de innovatie een ruimer toepassingsgebied beoogde, nl. de uitvoering als zodanig van de hoofdhuurovereenkomst, zou het eventueel uit billijkheidsoverwegingen kunnen worden verdedigd ten einde elke collusie tussen hoofdhuurder en onderhuurder te bestrijden en eventueel de samenloop te vermijden tussen hoofdverhuurder en schuldeisers van de hoofdhuurder (Josserand, *Cours de droit civil positif français*, Sirey 1938-1939, t. II, 1227 en 1229). Aan een dergelijke innovatie is echter in de praktijk geen behoefte.

15. Artikel 1718 bw is niet toepasselijk op de handelshuur noch op de pacht (bw 1755). Elk beding in strijd met artikelen 1718, 1757bis en 1768, § 3, bw is nietig (bw 1756 en 1774). De artikelen 1757bis en 1768, § 3, gelden enkel voor de woninghuur. De artikelen 1718, 1757bis en 1768, § 3, zijn dwingend toepasselijk op de lopende overeenkomsten.

D. Minderjarig verhuurder (bw 1719)

16. Luidens BW 1718 is BW 595 van overeenkomstige toepassing op de verhuring van de goederen van minderjarigen. Samengevat kan worden gezegd: de vader of de voogd mag onroerende goederen van de minderjarige verhuren met dien verstande dat het meerderjarig geworden kind de lopende huur van meer dan negen jaar kan laten verkorten. Zodoende zal de meerderjarig geworden minderjarige niet te lang beroofd blijven van de volheid van zijn eigendomsrecht (De Page, IV, nrs. 496, D, en 497). Schriftelijke afwijkingen van dit artikel zijn geoorloofd (bw 1757).

E. Verplichtingen van de verhuurder (bw 1720-1728)

Artikel 1720 bw neemt letterlijk artikel 1719 BW over. De verhuurder is gehouden tot de afgifte, het passend onderhoud en de vrijwaring van het rustig genot van het goed.

17. Van het voorwerp van de afgifte (bw. 1720, 1723 en 1724) geeft het ontwerp geen omschrijving zodat teruggegrepen moet worden naar de bestaande rechtsleer en rechtspraak ter zake (zie *Nov., Droit civil*, VI, 1, nrs. 564-573).

Het is raadzaam in het huurcontract nauwkeurig de overgedragen lokalen op te sommen. Niet zelden rijst immers betwisting over het al dan niet privaat karakter van een W.C., zolderkamer of kelder.

De artikelen 1723 en 1724 bw nemen letterlijk de artikelen 1722 en 1723 BW over. Artikel 1723 bw bepaalt dat indien het verhuurde goed gedurende de huurtijd door toeval is tenietgegaan, de huur van rechtswege ontbonden is («verbroken» is juist).

De wetgever gebruikt nu eens toeval dan weer overmacht zonder onderscheid, zodat ze synoniem zijn (De Page, II, nr. 597 e.v.). Het zou juist zijn de woorden «vreemde oorzaak» te gebruiken. De vreemde oorzaak onderstelt de absolute onmogelijkheid, d.w.z. onafhankelijk van het toedoen van de schuldenaar, om zijn verbin-tissen uit te voeren. De vreemde oorzaak stelt vrij van aansprakelijkheid omdat de wanprestatie niet toerekenbaar is aan de schuldenaar, maar aan toeval of overmacht, het toedoen van een derde, het toedoen van de schuldeiser, het toedoen van de overheid, het verlies van de verschuldigde zaak. Beslissend is dat de huurder of verhuurder geen schuld treft. Wanneer ingevolge een besluit van de burgemeester het huis wegens instortingsgevaar of insalubriteit ontruimd moet worden en dit te wijten is aan gebrek aan onderhoud vanwege de verhuurder, is er geen sprake van «toedoen van de overheid», zodat de huur moet worden ontbonden ten laste van de verhuurder, die bovendien tot schadevergoeding veroordeeld kan worden. Alleen de rechter heeft de macht de huur te verbreken bij betwisting.

Wanneer de gehuurde zaak slechts gedeeltelijk teniet is gegaan, zal de rechter op verzoek van de huurder de huur verbreken of de huurprijs verminderen. Ook in dit geval kan de huur ontbonden worden door de rechter indien het tenietgaan te wijten is aan een contractpartij.

Krachtens bw 1724 wordt de verhuurder verbod opgelegd tijdens de huur de gedaante van het verhuurde goed te veranderen. Immers een dergelijke eenzijdige wijziging is een wijziging van de overeenkomst zelf en zou een genotsstoornis uitmaken (Cass. fr., 19 juni 1882, *D.P.*, 1883, I, 336; Thiry, *Cours de droit civil*, IV, 17). Lichte wijzigingen aan het gehuurde goed door de verhuurder zijn evenwel niet verboden voor zover ze de huurder niet ernstig storen (zie over de rechtvaardiging: *Nov., Droit civil*, VI, 1, nr. 626).

18. De verhuurder is verplicht het goed in alle opzichten in goede staat van onderhoud (bw 1720, 1721, 1725, 1762) te leveren. Hij moet gedurende de huurtijd alle herstellingen verrichten, die nodig zijn, behalve de herstellingen ten laste van de huurder. Goede staat van onderhoud en noodzakelijke herstellingen moeten begrepen worden in het perspectief de huurder het normaal en volledig genot te verlenen van de zaak. Die herstellingen moeten niet dringend zijn en moeten ongeacht hun oorzaak uitgevoerd worden (zie De Page, II, nr. 591).

Artikel 1762 geeft een niet beperkende opsomming van dergelijke herstellingen (in het stelsel van de woninghuur):

— herstellingen aan de buitenkant van het gebouw,

zoals het dak, de dakgoot, de gevels en muren, de schouwen, de vensters, balkons, rolluiken;

— grote herstellingen aan vloeren en trappen;

— groot onderhoud en herstellingen aan de verwarmingsinstallatie;

— herstellingen aan putten en sekreten;

— grote herstellingen aan afvoeren en rioleringen;

— grote herstellingen aan de gas- en waterleidingen en elektriciteitsleidingen;

— huurherstellingen genoodzaakt door ouderdom of overmacht.

Deze opsomming is een codificatie van de afgeschafte gebruiken.

Groot onderhoud en herstelling van liften, onderhoud en herstelling van omheiningen en sloten en van het glas van een veranda, het ledigen van putten en sekreten en de hernieuwing van het behangpapier dat beschadigd is door normaal gebruik, ouderdom of enige andere oorzaak die niet aan de huurder te wijten is, valt ten laste van de verhuurder.

Weelde-uitgaven, wederopbouwen tenzij ten gevolge van een gebrek van de zaak en herstelling veroorzaakt door een fout van de huurder vallen niet ten laste van de verhuurder.

Leeft de verhuurder ter zake zijn verplichtingen niet na, dan mag de huurder overgaan tot deze herstellingen en, in dit geval, is de verhuurder verplicht de door de huurder gedragen kosten en alle schade te vergoeden. Het volstaat dat de huurder binnen zestig dagen na de ingebruikneming de verhuurder kennis geeft van de herstellingen die noodzakelijk zijn voor het normaal gebruik van het goed en van een herstellingsbestek. Bij gebrek aan akkoord van de verhuurder, binnen zestig dagen na de kennisgeving, mag de huurder de herstellingen laten uitvoeren op kosten van de verhuurder, onverminderd schadevergoeding. Dit is een tweede omwenteling.

19. Artikel 1721 bw zou veiligheidshalve moeten vermelden dat de kennisgevingen aangetekend dienen te geschieden. Zestig dagen wachten op het akkoord van de verhuurder voor de uitvoering van de herstellingen heeft niet veel nut aangezien de huurder in ieder geval de werken zal mogen uitvoeren, tenzij de verhuurder betwist, in welk geval de vrederechter zal moeten optreden. De ontworpen formulering zou wellicht kunnen worden vervangen door de volgende tekst die beide partijen meer veiligheid biedt: «De verhuurder is verplicht het goed in alle opzichten in goede staat van onderhoud te leveren. Bij gebreke daarvan mag de huurder binnen twee maanden na de ingebruikneming de verhuurder per aangetekende brief kennis geven van de herstellingen die noodzakelijk zijn voor het normaal gebruik van het goed en van het desbetreffend bestek.

Indien de verhuurder zich binnen één maand na die kennisgeving niet verbonden heeft zelf de opgesomde werken binnen een termijn van één maand uit te voeren of, bij betwisting, geen dagvaarding betekend heeft, mag de huurder overgaan tot de uitvoering van die herstellingen; in dit geval is de verhuurder gehouden de door de huurder gedragen kosten, alsook alle schade, te vergoeden. De verhuurder moet gedurende de huurtijd alle herstellingen verrichten, die nodig mochten worden, behalve de herstellingen ten laste van de huurder.»

Voortaan is het uitgesloten dat de huurder alle herstel-

lingen op zich neemt tegen een verlaagde huurprijs of een vaste vergoeding. Dit is een lofwaardige poging om het slukwerk te bestrijden, die echter heel wat bijkomende last zal bezorgen aan oudere of in het buitenland verblijvende verhuurders die logisch een hogere huur zullen eisen wat dan weer niet ten goede komt aan minderbedeelde huurders. Deze maatregel stimuleert echter duidelijk een kwaliteitsverhoging van het huizenbestand, maar zal ook wel eigenaars ontmoedigen en tot verkoop aanzetten. Misschien is dit ook de onderliggende politieke bedoeling. Het is in elk geval een feit dat de verhuurde huizen minder goed onderhouden zijn dan de andere. De nieuwe regeling is een sterk wapen om de veelvuldige verkrotting, zoals bv. te Brussel, tegen te gaan. Wellicht maakt dit de grootsteden meer bewoonbaar.

Bij betwisting door de verhuurder nopens de aard, het nut of de prijs van de voorgenomen herstellingen moet de verhuurder op straffe van verval de zaak aanhangig maken bij de vrederechter die het geschil zal beslechten op grond van een plaatsopneming of een deskundig onderzoek. Uiteraard kan op dat ogenblik de eventuele schade van de huurder, bv. de genotsderving, ter sprake komen.

In het vroeger stelsel moest het opmaken van een plaatsbeschrijving in beginsel worden beschouwd als een overeengekomen afwijking van de verplichting van de verhuurder het goed in orde te brengen, daar de huurder het verhuurde goed aanneemt in de staat waarin het zich bevindt, met dien verstande dat hij het op het einde van de huur in dezelfde staat zal teruggeven. In het nieuwe stelsel kan de plaatsbeschrijving niet langer als een afwijking worden beschouwd zodat ze ongetwijfeld veel aan nut zal inboeten, aldus de Raad van State (advies, p. 32). Niettemin blijft de plaatsbeschrijving nuttig voor de verhuurder indien hij op het einde van de huur de vergoeding van de huurschade wil vorderen. Het is overigens niet zeker dat zoveel huurders van bw 1721 gebruik zullen maken.

Herstellingen die na de termijn van zestig dagen noodzakelijk worden, kunnen niet op initiatief van en door de huurder uitgevoerd worden. Ze kunnen hoogstens aanleiding geven tot een vordering van de huurder tot ontbinding van de huur of tot vermindering van de huurprijs.

20. Artikel 1725 bw vult de wettelijke onderhoudsregeling aan met een machtiging voor de verhuurder hoe dan ook dringende herstellingen, die niet tot na het einde van de huur kunnen worden uitgesteld, uit te voeren. Voor zover de werken de duur van veertig dagen niet overschrijden moet de huurder die ondergaan, ongeacht de ongemakken en de genotsderving van een deel van het gehuurd goed.

Dit artikel neemt letterlijk BW 1724 over, ook de fouten. De huur mag immers «verbroken» (résilier), niet «ontbonden» worden.

Het artikel betreft enkel herstellingen, geen verbouwingen (De Page, IV, nr. 613).

Met inachtneming van de technische vooruitgang is veertig dagen zeer lang. Het is bovendien niet bekend hoe die termijn moet worden berekend. Tenslotte komt het niet zelden voor dat de aannemer al naargelang zijn fantasie de ene dag werkt en de andere niet. We stellen dan ook voor de termijn van veertig dagen te verkorten tot twintig opeenvolgende kalenderdagen.

Met inachtneming van de veelvuldige contractuele renunciaties aan de vergoeding voor genotsderving bij wer-

ken die langer dan veertig dagen duren is het dwingend karakter van bw 1725 een doeltreffende maatregel ter bescherming van de huurder.

21. De verhuurder is ertoe gehouden aan de huurder het rustig genot van het goed te verzekeren tijdens de duur van de huurovereenkomst. Om die reden is de verhuurder vrijwaring verschuldigd voor de gebreken, feiten van derden en eigen feiten. De artikelen 1722, 1726, 1727 en 1728 bw nemen letterlijk de artikelen 1721, 1725, 1726 en 1727 BW over.

22. Vrijwaring is verschuldigd aan de huurder voor alle gebreken van het verhuurde goed, die het gebruik daarvan verhinderen, ook al mocht de verhuurder die bij het aangaan van de huur niet hebben gekend. Indien door die gebreken enig verlies voor de huurder ontstaat, is de verhuurder verplicht hem daarvoor schadeloos te stellen. Het minste gebrek dat het genot vermindert alsook echte en noemenswaardige ongemakken zijn gebreken waarvoor vrijwaring verschuldigd is (Vred. Molenbeek, 5 maart 1946, *T. Vred.*, 245; Hof Brussel, 27 april 1955, *J.T.*, 447, nr. 21; De Page, IV, 622).

Met inachtneming van het bepaalde in bw 1721 is het de vraag of vrijwaring verschuldigd is voor gebreken waarvan de huurder kennis heeft of wel omdat ze zichtbaar zijn ofwel omdat de verhuurder erop gewezen heeft. De rechtspraak beantwoordt die vraag ontkennend (Cass., 4 februari 1960, *Pas.*, 1961, I, 631). Het dwingend karakter van bw 1721, waardoor de verhuurder het goed in alle opzichten in goede staat van onderhoud moet leveren verzet, zich o.i. tegen die rechtspraak. Voortaan is noch een schriftelijke, noch een mondelinge, noch een stilzwijgende renunciatie door de huurder aan de verplichting van de verhuurder mogelijk. Indien een dergelijke renunciatie toch plaatsheeft loopt de verhuurder het risico dat de huurder naderhand de uitvoering van herstellingswerken of vergoeding voor genotsderving vordert. Hieruit blijkt dat het voor de verhuurder een absolute noodzaak is het goed in goede staat van onderhoud te leveren.

De verhuurder is niet gehouden voor gebreken die te wijten zijn aan de huurder.

23. De verhuurder is er eveneens toe gehouden zelf de huurder niet te storen. Hoewel die verplichting niet uitdrukkelijk is opgenomen in het Burgerlijk Wetboek, wordt er hier terloops aan herinnerd. De verhuurder mag geen feitelijkeheden plegen. Als daar zijn het gehuurd goed betreden zonder toestemming van de huurder, de huurder lastig vallen, niet dringende werken uitvoeren zonder de huurder te verwittigen... Evenmin mag de verhuurder de gedaante van het gehuurd goed veranderen (bw 1724; zie supra nr. 17).

24. De verhuurder is niet verplicht de huurder te vrijwaren voor de stoornis die derden hem door feitelijkeheden toebrengen in zijn genot, zonder dat zij overigens beweren enig recht op het verhuurde goed te hebben, onverminderd het recht van de huurder om hem in eigen naam te vervolgen.

Indien daarentegen de huurder in zijn genot is gestoord ten gevolge van een rechtsovereenkomst betreffende de eigendom van het goed, heeft hij recht op een evenredige ver-

minderings van de huurprijs, mits van de stoornis en de belemmering aan de verhuurder kennis is gegeven.

Indien zij die de feitelijkeheden hebben begaan, beweren enig recht op het verhuurde goed te hebben, of indien de huurder zelf in rechte gedagvaard wordt om te worden verwezen tot ontruiming van het geheel of van een gedeelte van het goed of om de uitoefening van enige erfdienstbaarheid te gedogen, moet de huurder de verhuurder in vrijwaring oproepen en, indien hij het eist, zal hij buiten het geding gesteld worden, mits hij de verhuurder noemt voor wie hij bezit.

Bij gebrek aan enige wettelijke wijziging mag hier worden verwezen naar de bevredigende interpretaties door rechtspraak en rechtsleer (zie bv. *Nov.*, *Droit civil*, VI, 1, nrs. 642 tot 659; *R.P.D.B.*, compl. I, v^o, «Bail à loyer», nrs. 193-207).

25. Bedingen in strijd met bw 1721, 1722, 1725 en 1728 zijn nietig.

Van bw 1720, 1723, 1724, 1726, 1727 en 1762 kan schriftelijk worden afgeweken.

Artikel 1762 bw is alleen op de woninghuur toepasselijk. Artikel 1725 is dwingend toepasselijk op de lopende overeenkomsten (art. 20 van het ontwerp).

F. *Verplichtingen van de huurder (bw 1718, §1, 1721, 1729, 1730, 1731, 1732, 1733, 1734, 1735, 1736, 1737, 1738 en 2272bis; artt. 14 en 16 van het ontwerp)*

26. Artikel 1729 bw neemt letterlijk BW 1728 over. De huurder is tot twee hoofdverplichtingen gehouden: het gehuurde te gebruiken als een goed huisvader en volgens de bestemming welke bij het huurcontract daaraan gegeven is, of volgens die welke, bij gebreke van overeenkomst daaromtrent, naargelang van de omstandigheden vermoed wordt, en de huurprijs op de bepaalde termijn te voldoen.

Over artikel 1718, §2, bw, zie supra nr. 14.

De huurder is bovendien verplicht de verhuurder op de hoogte te brengen van elke wijziging van zijn burgerlijke stand die gevolgen heeft voor de overeenkomst. Hier wordt verwezen naar de commentaar op artikel 1717 (supra nr. 7). De toepassing ervan kan aanleiding geven tot delicate moeilijkheden. In de praktijk zal de huurder meestal vergeten te zeggen dat hij in het huwelijk treedt of zal hij er zich in het beste geval toe beperken een weliswaar niet aangetekende huwelijksaankondiging te sturen naar de verhuurder. Anderzijds weet in de praktijk de verhuurder bijna altijd wie het goed bewoont. De huurder zal veelal niet kunnen bewijzen dat hij de verhuurder informeerde, terwijl de verhuurder echter bijna altijd de facto geïnformeerd is en bovendien de nodige informatie kan krijgen uit het bevolkingsregister. Aangezien op deze verplichting van de huurder geen sanctie staat, wordt ze het best beschouwd als een loutere aanbeveling. Overigens zijn geschillen ter zake in de huidige rechtspraak uiterst zeldzaam.

27. Inzake de huurprijs (bw. 1730 en art. 14 van het ontwerp) wordt de techniek van de uitzonderingswetgeving bestendigd. Er wordt een onderscheid gemaakt tussen de stijging of daling van de levensduurte en alle andere overeengekomen aanpassingen.

De huuraanpassing wegens levensduurtestijging (of -daling) kan slechts één maal per huurjaar en ten vroegste op

de verjaardag van de ingentreding worden toegepast in verhouding tot het indexcijfer van de consumptieprijzen (bw 1730, §1) en wel volgens de formule: basis huurprijs vermenigvuldigd met het nieuwe indexcijfer en gedeeld door het aanvangsindexcijfer. De basisprijs is die welke is overeengekomen met uitsluiting van alle lasten en kosten die uitdrukkelijk door de huurovereenkomst aan de huurder worden opgelegd.

Aan de contractuele vrijheid van vaststelling van de basis huurprijs wordt geen afbreuk gedaan (mem. toel., p. 7).

Het nieuwe indexcijfer is het indexcijfer van de consumptieprijzen van de maand die de huuraanpassing voorafgaat. Indien de verhuurder bijvoorbeeld de huurprijs aanpast vanaf de maand maart, neemt hij, als referentie voor de berekening, als nieuw indexcijfer dat van de maand februari (mem. toel., p. 8).

Het aanvangsindexcijfer is het indexcijfer van de consumptieprijzen van de maand die voorafgaat aan de maand tijdens welke de overeenkomst is gesloten. Dit is een innovatie ten opzichte van de wet van 10 april 1975. De datum waarop de overeenkomst gesloten is en niet meer de datum van ingentreding is bepalend voor de maand waarvan het indexcijfer als basisindex geldt.

Een omschakelingstabel wordt door de Koning opgesteld.

28. Er wordt geen onderscheid gemaakt naargelang de overeenkomst al dan niet in een periodieke schommeling voorziet. Dit is een innovatie die reeds doorgevoerd wordt door de tijdelijke huurwet van 23 december 1980: eerder mocht de huurprijs slechts aangepast worden zo de huurovereenkomst zelf die aanpassing uitdrukkelijk toeliet, wat dikwijls tot onbillijke toestanden leidde vooral ten nadele van oudere verhuurders die geen indexering bedongen hadden of die mondeling verhuurd hadden. Nu mag elke huurprijs ten vroegste op elke verjaardag aangepast worden, doch op uitdrukkelijk verzoek van de verhuurder en zonder terugwerkende kracht. Daarmee komt een einde aan de soms zware betwistingen in verband met achterstallige indexeringen die contractueel van rechtswege geschieden of waarvan de verhuurder stilzwijgend zou hebben afgezien.

Aangezien alleen een voor de huurder gunstiger regeling kan worden overeengekomen (bw 1756), is geen indexering van rechtswege mogelijk en evenmin het voorderen van niet tijdig gevraagde achterstallige indexeringen.

De indexeringsaanvraag werkt eerst terug op de huur van de lopende huurmaand (mem. toel., p. 9) en die aanvraag mag slechts gedaan worden na de bekendmaking van het nieuw indexcijfer in het Staatsblad (bw 1730, §3).

Bij in Ministerraad overgelegd besluit kan de Koning in bijzondere economische omstandigheden zelf de verhoging vaststellen voor het jaar dat hij bepaalt bw 1730, §5 dit in afwijking van de formule bepaald in bw 1730, §1, nl. een ander verhogingsbedrag dan uit de evolutie van de prijzenindex voortvloeit).

29. Alle andere overeengekomen aanpassingen van de huurprijs mogen slechts toegepast worden op voorwaarde dat ze bedongen zijn en bovendien gewettigd zijn ofwel door een tegenprestatie, ofwel door sociale overwegingen of door ernstige redenen, zoals onder meer de ligging van het gehuurde goed of de algemene evolutie van de huurprijzen in de omgeving (bw. 1730, §4). De

memorie van toelichting somt enkele voorbeelden op (p. 9). Voorbeelden van tegenprestatie zijn: de verhuurder verricht een aantal verbeteringswerken; er wordt een garage toegevoegd; de huurder schildert de hele woning. Voorbeelden van sociale overwegingen zijn: de verhuurder heeft om sociale redenen aanvankelijk een lagere huurprijs gevraagd bv. aan jonggehuwden, gastarbeiders, familieleden.

De wet (bw. 1730, lid 4) zelf somt de meest waar-schijnlijke gevallen van ernstige redenen op. De vrede-rechter bezit ter zake een grote beoordelingsvrijheid.

Redenen in verband met de ligging kunnen zijn dat het gehuurde goed in een residentiële wijk komt te liggen of dat er door het aanleggen van een groenzone in de omge-ving een algemene evolutie waar te nemen valt van de huurprijzen. De memorie stipt aan dat de aanpas-singsmogelijkheid in beide richtingen bestaat: verhoging of verlaging.

Partijen kunnen erom verzoeken telkens als zij een aanpassing verantwoord vinden. Bij gebrek aan over-eenstemming oordeelt de vrederechter in billijkheid.

Een gelijkaardige bepaling komt ook voor in de tijde-lijke huurwetgeving. In de praktijk werd er zelden of nooit gebruik van gemaakt. Dit laat vermoeden dat het om een uitzonderlijke toestand moet gaan.

De voorzichtige contractanten zullen er goed aan doen in de huurovereenkomst nauwkeurige gegevens in te las-sen ten einde naderhand hun bewijsvoering te vergemak-kelijken.

30. In geval van overdracht of verlenging van de be-staande overeenkomst mag de vigerende huurprijs niet gewijzigd worden. De aanpassing mag slechts geschieden op de eerstvolgende verjaardag van de in de eerste para-graaf van artikel 1730 bedoelde ingenotstelling en met toepassing van de bepaalde formules (bw. 1730, § 2).

De tekst is duidelijk. In geval van betwisting dient de vrederechter te oordelen of er sprake is van een verlenging van de overeenkomst dan wel of partijen een nieuwe overeenkomst hebben gesloten (mem. toel., p. 8).

De vaststelling van de basishuurprijs van de nieuwe huurovereenkomst ligt in het veld van de contractsvrijheid, ongeacht de identiteit van de partijen.

In de praktijk worden in een groeiend aantal con-tracten straf- en verhogingsbedingen ingelast. De meest voorkomende clausules komen erop neer dat de huurprijs van rechtswege met 15 % wordt verhoogd vanaf de tiende van de maand of dat een conventionele rente van 10% van rechtswege verschuldigd is. Zoals de wet-gever door het verbod ontbindingsbedingen (bw 1771) in te lassen duidelijk uitdrukking geeft aan zijn huiver voor privé-sancties in de huur, komt het ons voor dat ook de vermelde verhogingsbedingen door een uitdrukkelijk verbod zouden moeten worden getroffen. De volgende alinea kan worden toegevoegd in fine van artikel 1730, § 1, bw.: «Alle contractuele verhogingen bij niet-betaling van de huurprijs worden voor niet-geschreven ge-houden.» Dergelijke bedingen zijn niet alleen een sociale kwaal in geval van tijdelijke moeilijkheden van de huurder, die aldus in soms uitzichtloze moeilijkheden ge-raakt, ze zijn bovendien overbodig. Immers, de stel-selmatige laattijdige betaling van de huur kan door de vrederechter met ontbinding van de huur worden be-gegeld.

31. Artikel 14 van het ontwerp bevat de overgangsbe-palingen inzake huurprijs.

Hoewel de daarin vermelde data voorbijgestreefd zijn, komt het wenselijk voor het gestelde systeem van over-gang naar de toepassing van bw 1730 te onderzoeken ten einde het te kunnen beoordelen.

Voor huurovereenkomsten gesloten vóór 1 januari 1978 mag de huur voor de eerste maal aan de levens-duurte worden aangepast vanaf 1 januari 1979 of ten vroegste op de verjaardag van de ingenottreding. De aanpassingsformule voor het jaar 1979 luidt als volgt: basishuurprijs vermenigvuldigd met het nieuw index-cijfer en gedeeld door het aanvangsindexcijfer.

De basishuurprijs is het bedrag dat op 1 januari 1978 voortvloeit uit de bepalingen van de wet van 27 decem-ber 1977 tot regeling voor 1978 van de huur en andere overeenkomsten die het genot van een onroerend goed verlenen.

Het aanvangsindexcijfer is dat van de maand december 1977. Op een vroegere index terugkeren zou het effect van de hele vroegere prijsmatigingswetgeving te-nietdoen.

Voor de huurovereenkomst gesloten op 1 januari 1978 mag de huurprijs ten vroegste in 1979 op de verjaardag van de ingenotstelling aan de levensduurte worden aan-gepast.

Gedurende de volgende jaren mag de huurprijs telkens vanaf de verjaardag van de ingenotstelling aangepast worden aan de levensduurte (bw 1730).

De aanpassingsformule is eveneens de basishuurprijs vermenigvuldigd met het nieuw indexcijfer en gedeeld door het aanvangsindexcijfer.

De basishuurprijs is het bedrag dat op 1 januari 1978 voortvloeit uit de bepalingen van de wet van 27 decem-ber 1977 tot regeling voor 1978 van de huur en andere overeenkomsten die het genot van een onroerend goed verlenen.

Het aanvangsindexcijfer is dat van de maand december 1977.

Wegens de bepaling van de basishuurprijs, die onver-mijdelijk doet teruggrijpen naar ingewikkelde berekenin-gen op grond van de tijdelijke huurwetten, kan het over-gangssysteem aanleiding geven tot betwistingen. Ten einde die verwijzing te vermijden stellen we voor artikel 14 te vervangen door de volgende bepaling (hypothese: de huurwet treedt in werking op 1 januari 1982): «De toepassing van artikel 1730 bw op de bij de inwerkingtre-ding van deze wet lopende huurovereenkomsten wordt als volgt geregeld: voor die overeenkomsten is de basis-huurprijs het bedrag dat voor de twaalfde maand vóór de verjaardag van de ingenottreding daadwerkelijk betaald werd. Het aanvangsindexcijfer is dat van de dertiende maand vóór die verjaardag.» Op die wijze wordt een soort algemene kwijtschelding verleend voor alle moge-lijke berekeningsfouten uit het verleden, wat doorgaans in het voordeel van eigenaars uitvalt. Het teruggrijpen naar de index van de dertiende maand vóór de verjaardag van de ingenottreding valt doorgaans voordelig uit voor de huurders omdat heel wat huurders telkens op 1 januari de door de Koning toegelaten verhoging toepasten, on-geacht de veelvuldige afwezigheid van een indexbeding in de meestal mondelinge huurovereenkomst en het feit dat dikwijls minder dan twaalf maanden verliepen tussen het sluiten van de overeenkomst en de volgende in-

dexaanpassing. In de praktijk wordt vastgesteld dat de tijdelijke huurwetten in veel gevallen door eigenaars met succes op een voor hen voordeliger wijze worden toegepast door de huurder dan het huurcontract toelaat.

32. Met lasten en kosten (bw 1731) worden bedoeld belastingen, taksen, kosten voor onderhoud, verwarming, enz. Die welke betrekking hebben op de eigendom vallen ten laste van de verhuurder (bv. de onroerende voorheffing, het onderhoud van het gebouw, het onderhoud van putten en sekreten, de taks op de oppervlaktewateren). Die welke betrekking hebben op een dienst of oordeel voor de huurder zijn ten laste van de huurder en mogen op hem verhaald worden (bv. rioleringstaksen, kosten voor gas, water, elektriciteit, verwarming, televisie, huisvuiltaks, telefoonrekening). Het betreft hier de lasten verbonden aan het gebruik en het genot van het goed. Wanneer de verhuurder deze laatste kosten voorschiet, mag hij ze van zijn huurder terugvorderen mits de gevorderde bedragen aan de werkelijkheid beantwoorden en gestaafd zijn.

Afzonderlijk opgegeven lasten en kosten zijn geen huurprijs en mogen niet als basis dienen voor de berekening van de huurprijsaanpassing.

De meest opvallende innovatie is zeker het ten laste leggen van de onroerende voorheffing aan de verhuurder. Dit vereenvoudigt de betrekkingen tussen partijen zowel financieel als gewoon menselijk. Veel gastarbeiders hadden immers enige moeite om te begrijpen dat die belasting, waarvan ze de tegenprestatie niet zagen moest worden betaald wanneer de overeenkomst zó luidde. De gehele regeling is ongetwijfeld een kostbare aanwijzing voor de vrederechter (zie ook bw 1716), die op stukken, zoniet in billijkheid, elk geschil zal beslechten. Het onderscheid tussen lasten met betrekking op een dienst of voordeel voor de huurder is eveneens een vooruitgang. Niet zelden pogen immers eigenaars van appartementsgebouwen alle lasten van de medeëigendom op de rug van de huurder te schuiven.

33. Indien de huurder meer betaald heeft dan hij met toepassing van de wet of de overeenkomst verschuldigd is, moet hem het te veel betaalde, op zijn verzoek, worden terugbetaald (in de vroegere uitzonderingswetten mocht de huurder op eigen initiatief die bedragen inhouden). Dit verzoek geschiedt bij ter post aangetekende brief (bw 1732 en 2272bis). De teruggave is evenwel slechts van toepassing op de vervallen en betaalde bedragen van de twaalf maanden die aan het verzoek voorafgaan. De rechtsoverdracht van de huurder tot teruggave van het te veel betaalde verjaart eveneens door verloop van een jaar vanaf het einde van de overeenkomst. Dit artikel dat weinig commentaar vergt, is dwingend recht. Opmerkelijk is dat de wet van 10 april 1975 eveneens in een korte verjaringstermijn voorzagt, nl. één jaar (art. 8). Nadien, voor bedragen betaald na 31 december 1976, gold de gemeenrechtelijke verjaringstermijn van vijf jaar. De korte verjaring is ongetwijfeld een gezond systeem tot afremming van vitterijen.

34. Artikel 1733 bw. neemt letterlijk artikel 1729 BW over. Indien de huurder het gehuurde voor een ander gebruik bezigt dan waarvoor het bestemd was, of voor

een gebruik waaruit enig nadeel kan ontstaan voor de verhuurder, kan deze, naar gelang van de omstandigheden, de huur doen ontbinden (ten onrechte in de Franse tekst «résilier»). De oude rechtsleer en rechtspraak blijft volkomen geldig.

35. De plaatsbeschrijving wordt beheerst door de artikelen 1721, 1734, 1735, 1736, 1738 bw en 16 van het ontwerp. Voor huurovereenkomsten ingaande na het in werking treden van het ontwerp wordt bij gebrek aan omstandige plaatsbeschrijving de huurder onweerlegbaar vermoed (mem. toel., p. 11) het gehuurde goed ontvangen te hebben in dezelfde staat als die waarin het zich bevindt op het einde van de huur. Indien de huurtijd minstens één jaar bedraagt mag in ieder geval (dwingend recht) elke partij van de andere eisen dat op gemeenschappelijke kosten een omstandige contradictoire plaatsbeschrijving wordt opgemaakt vóór het in gebruik nemen of uiterlijk in de loop van de eerste maand gebruik. Wordt geen overeenstemming bereikt, dan wijst de vrederechter in eerste en laatste aanleg, op een vóór het verstrijken van die termijn in te dienen verzoek, een deskundige aan om daartoe over te gaan. De termijn van een maand wordt verminderd tot acht dagen indien de huurtijd minder dan een jaar bedraagt.

Het is niet duidelijk of het verzoek schriftelijk dan wel mondeling wordt ingediend. Het lijkt ons raadzaam ervan uit te gaan dat het schriftelijk moet gebeuren. Immers, de aanstellingsprocedure is op geen enkel ogenblik contradictoir zodat het voorwerp van de vordering niet in gemeen overleg van partijen kan worden bepaald. Het past dan ook dat de verzoeker de volle verantwoordelijkheid opneemt voor de omschrijving van zijn verzoek. Anderzijds is het gebruikelijk dat het bevelschrift wordt neergeschreven op de achterzijde van het verzoekschrift. Niets belet evenwel dat het verzoek bij gewone brief wordt ingeleid voor zover er een aantal elementaire vermeldingen in voorkomen zoals de volledige datum, de volledige identiteit van alle betrokken partijen, met hun woonplaats, de nauwkeurige aanduiding van het voorwerp van de vordering met de wettelijke grondslag.

Indien een omstandige plaatsbeschrijving is opgemaakt bij de aanvang van de huur, is de huurder aansprakelijk voor de beschadigingen die gedurende zijn huurtijd zijn ontstaan met uitzondering van wat door ouderdom of overmacht is tenietgegaan of beschadigd of tenzij hij bewijst dat de schade niet aan hem, zijn huisgenoten of onderhuurders te wijten is.

Wellicht zou het ontwerp duidelijk moeten vermelden dat artikel 1736 enkel geldt ingeval een omstandige plaatsbeschrijving is opgemaakt, daar het anders het eerste lid van artikel 1735 tegensprekt (onweerlegbaar vermoeden in geval van afwezigheid van onstandige plaatsbeschrijving). Aangezien bw 1734 en 1735 dwingend zijn (bw 1756), zal met deze duidelijke regeling moeiteloos een eind kunnen worden gemaakt aan de huidige pogingen tot omzeiling vanwege sommige verhuurders die huurschadevergoeding vorderen op grond van een contractueel beding van «verhuring in goede staat» of «verhuring in de door de huurder gekende staat». Hetzelfde geldt voor het nog meer abusief beding waarbij de huurder de verplichting opneemt op het einde van de huur het goed in perfecte staat terug te geven.

Voortaan moet in detail ieder gedeelte van het goed omschreven worden. Bij gebreke hiervan moet de verhuurder het goed aanvaarden zoals het door de huurder verlaten wordt, zonder enige mogelijkheid van verhaal tegen de huurder. De verhuurder heeft er dus alle belang bij een plaatsbeschrijving op te maken, hetzij met, hetzij zonder deskundige.

Indien de huurder gemachtigd wordt de nodige herstellingen te laten uitvoeren en de verhuurder de daarvoor gemaakte kosten moet vergoeden (zie de hypothese van artikel 1721; supra nr. 18) zullen de bestekken en facturen voor die werken niet aanvaard kunnen worden als bewijs dat het gehuurde in goede staat hersteld is (advies Raad van State, p. 35).

Indien na het opmaken van de plaatsbeschrijving belangrijke veranderingen (bv. de hypothese van bw 1764) worden aangebracht, moeten ze in een bijvoegsel worden vermeld. Bij gebrek aan overeenkomst tussen partijen nopens de aangebrachte veranderingen, mag de belanghebbende partij met alle middelen rechtens het bewijs leveren van die veranderingen.

Zoals in het verleden is de huurder logisch aansprakelijk voor de beschadigingen en verliezen te wijten aan huisgenoten of onderhuurders (bw 1738).

36. Voor de onroerende huur die ingegaan is vóór 1 januari 1974, wordt, indien geen plaatsbeschrijving is opgemaakt, vermoed dat de huurder het gehuurde in goede staat ontvangen heeft wat betreft de herstellingen ten laste van de huurder (zie bw 1763), en, behoudens tegenbewijs, moet hij het in goede staat teruggeven.

Voor de op 31 december 1978 lopende onroerende huur waarvoor geen plaatsbeschrijving is opgemaakt, kan elke partij, gedurende twee maanden na de inwerkingtreding van de wet, eisen dat een plaatsbeschrijving wordt opgemaakt op de wijze bepaald in artikel 1735, tweede lid, bw. Voor diezelfde huur geldt, wat de staat van het gehuurde goed bij de aanvang van de huur betreft, artikel 1731 BW, zoals het van kracht was op het tijdstip dat de huur is ingegaan. Het vermoeden van artikel 1731 BW werd door de wet van 7 november 1973 met ingang van 1 januari 1974 omgekeerd. Vóór die wet werd vermoed dat de huurder het gehuurde in goede staat ontvangen had wat betreft de herstellingen ten laste van de huurder, en behoudens tegenbewijs moest hij het in goede staat teruggeven.

Voor de huurovereenkomsten die na 31 december 1978 zijn ingegaan wordt vermoed dat de huurder het gehuurde goed ontvangen heeft in dezelfde staat als waarin het zich bevindt op het einde van de huurovereenkomst, behoudens tegenbewijs, dat door alle middelen kan worden geleverd (artikel 16 van het ontwerp).

37. Inzake brand past artikel 1737 bw de artikelen 1733 en 1734 BW aan de rechtspraak aan. Voortaan is de huurder aansprakelijk voor brand in het onroerend goed of het gedeelte van het onroerend goed dat hij huurt, tenzij hij bewijst dat de brand ontstaan is door toeval of overmacht, of door een constructiefout, of dat de brand van een naburig onroerend goed of van een ander gedeelte van het onroerend goed dat hij bewoont is overgeslagen.

De begrippen toeval en overmacht en constructiefout werden omschreven door rechtsleer en rechtspraak.

38. Artikel 1718 en artikel 1730, § 4, in zoverre deze paragraaf de aanpassing van de huur om ernstige redenen beoogt, zijn niet toepasselijk op de handelshuurovereenkomsten. De overige bepalingen van artikel 1730 doen geen afbreuk aan de toepassing van artikel 6 van de wet van 30 april 1951 op de handelshuurovereenkomsten.

De artikelen 1718, 1730, 1731, 1732, en 1735, tweede lid, zijn niet toepasselijk op de pacht.

Bedingen in strijd met de artikelen 1718, 1721, 1732, 1734, 1735 en 1737 zijn nietig.

Van de artikelen 1730 en 1731 kan slechts in het voordeel van de huurder worden afgeweken.

Alleen schriftelijk kan van de artikelen 1729, 1733, 1736 en 1738 worden afgeweken.

De artikelen 1718, 1732 en 1737 zijn dwingend toepasselijk op de lopende overeenkomsten (art. 20 van het ontwerp). Artikel 1730 is het eveneens, maar dan enkel in het voordeel van de huurder.

G. Duur en einde van de huur (bw 1739, 1740, 1741, 1742, 1743, 1744, 1745, 1767, 1768, 1769, 1770, 1771, 1772, 1733)

39. Behoudens een geschreven andersluidende overeenkomst van bepaalde duur is de onroerende huur van onbepaalde duur en kan zij bij aangetekende brief of bij exploit worden opgezegd met in achtneming van een termijn van één dag, indien de huur dagelijks wordt betaald, twee weken, indien de huur wekelijks wordt betaald, drie maanden indien de huur maandelijks wordt betaald, zes maanden indien de huur per trimester of langere duur wordt betaald (bw 1739).

De huur waarvan de duur schriftelijk is overeengekomen (anders is zij van onbepaalde duur) eindigt van rechtswege (zonder opzegging) wanneer de bepaalde tijd verstreken is (bw 1740). Indien de huurder niettemin in het bezit blijft en gelaten wordt, ontstaat een nieuwe huur waarvan de duur en de opzegging geregeld worden door de artikelen 1739 en 1742 (bw 1741). Men moet ervan uitgaan dat de huur van onbepaalde duur wordt. Wanneer de huur van onbepaalde duur werd opgezegd kan de huurder, hoewel hij in het genot gebleven is, zich niet beroepen op een stilzwijgende wederinhuring (bw 1742). In de beide laatste gevallen strekt de waarborg, voor de huur gesteld, zich uit tot de verplichtingen die uit de verlenging ontstaan (bw 1743).

De huur wordt ontbonden door het tenietgaan van het verhuurd goed, en door de niet-nakoming, door de verhuurders of de huurders, van hun verplichtingen (bw 1744).

Het overlijden van de verhuurder of van de huurder heeft geen huurontbinding tot gevolg (bw 1745).

De ontbinding moet natuurlijk door de rechter worden uitgesproken.

40. Wanneer, inzake woninghuur, de partijen geen geschreven huurovereenkomst hebben gesloten, wordt de huur van een gemeubelde of ongemeubelde woning geacht te zijn aangegaan voor negen jaar (bw 1768). Na negen jaar eindigt de huur van rechtswege zonder opzegging (bw. 1740). Na drie jaar en na zes jaar kunnen partijen de huur opzeggen.

Dit geldt tevens voor de onderhuur, die echter niet

mag worden aangegaan voor langer dan de looptijd van negen jaar (bw 1768).

Krachtens bw 1717 moet de geschreven huurovereenkomst een regeling inzake de duur en de opzegging bevatten. Voortaan zal aldus de huur van vakantiewoningen schriftelijk met bepaling van de duur moeten gebeuren indien partijen aan de toepassing van bw 1768 willen ontsnappen. Beter ware het de seizoenhuur uit het toepassingsgebied van bw 1768 te sluiten.

De opzeggingen worden op dwingende wijze, ook voor de onderhuur, geregeld in bw 1768, § 2, (bw 1774): de verhuurder dient een termijn van zes maanden en de huurder een termijn van drie maanden na te leven. In geval van onderverhuur moet een afschrift van de opzegging worden gestuurd aan de onderhuurder of de hoofdverhuurder, naar gelang van het geval. Zodoende wordt belet dat ze niet op de hoogte zouden zijn van eventuele wijzigingen in de relatie huurder-verhuurder (bw 1768, § 2).

Door een gemotiveerde aangetekende opzegging van één maand kan de huurder de huur verbreken wanneer hij wegens overmacht of wegens zijn beroepsactiviteit verplicht is te verhuizen (dwingende § 3 van bw 1768). De memorie van toelichting (p. 18) vermeldt het geval van de magistraat, militair, rijkswachter, leerkracht, bedrijfsverantwoordelijke, enz.

Indien de huurder van een woning, na het eindigen van een schriftelijke huur van bepaalde duur, in het genot daarvan blijft zonder verzet van de verhuurder, wordt hij geacht deze onder dezelfde voorwaarden te blijven bewonen voor de tijd door bw 1768 bepaald (bw 1769).

In geval van ontbinding van de huur — die kan enkel door de vrederechter worden uitgesproken (BW 1184 en bw 1771) — moet de huurder de huurprijs betalen gedurende de tijd die voor de wederverhuur nodig is (wederverhuuringsvergoeding), onverminderd de vergoeding van de schade die door het wangebruik is veroorzaakt (ontbindingsvergoeding) (bw 1770 en 1771). In artikel 1771 gebruikt de Franse tekst ten onrechte «résilier» i.p.v. «résoudre». Zoals in de vroegere uitzonderingswetgeving mag de verhuurder de huur opzeggen ten einde zelf de woning te betrekken, echter voor zover dit bedongen is in de huurovereenkomst en met naleving van een opzeggingstermijn van zes maanden en volgens de wijze bepaald in bw 1768, § 2, (bw 1772).

Artikel 1767 bw vermeldt ten slotte dat de huur van meubelen om een gehele woning daarmee te stofferen wordt geacht voor zolang te zijn aangegaan als de woningen doorgaans verhuurd te worden.

41. De door het ontwerp beoogde huurprijsmatiging wordt tenietgedaan door de in bw 1768 in het voordeel van de verhuurder bepaalde mogelijkheid de geschreven huur voor een bepaalde duur te sluiten en de mondelinge huur driejaarlijks op te zeggen, en door het terugnemingsrecht van de verhuurder (bw 1772). De huurder die in dergelijke omstandigheden na verloop van de bepaalde duur of na drie jaar weigert een door de verhuurder voorgelegde nieuwe huurovereenkomst met hogere huurprijs te tekenen zal niets anders overblijven dan op te stappen.

De minderwaardige positie van de huurder kan slechts worden getemperd door dwingende bepalingen inzake de huurprijs verzekerd voor een lange looptijd van de huur.

Daarom komt het ons voor dat, zowel voor de geschreven als voor de mondelinge huur, op dwingende wijze een huurtijd van minstens negen jaar moet worden opgelegd, zonder mogelijkheid tot driejaarlijkse opzegging door de verhuurder, maar met uitsluiting van de seizoenverhuur en studieverhuur. Bovendien zou het ontwerp kunnen bepalen dat de verhuurder, voorzover geen bepaalde duur overeengekomen is, de huur vervroegd kan verbreken onder analoge voorwaarden als die vermeld in artikel 6 van de wet van 10 april 1975. Dat artikel functioneert soepel en goed en voor het overige aarzelen de vrederechters niet een huurovereenkomst te ontbinden op grond van een ernstige tekortkoming van de huurder.

We stellen voor bw 1768, § 1, derde lid, en § 2, te vervangen door:

«§ 2. De huurder kan evenwel de huur beëindigen bij het verstrijken van de eerste twee driejarige periodes met een opzeggingstermijn van drie maanden.

De verhuurder kan steeds de huur beëindigen onder volgende voorwaarden:

1° om het verhuurde goed persoonlijk en effectief te betrekken of het op die wijze te laten betrekken door zijn afstammelingen, zijn aangenomen kinderen of zijn bloedverwanten in de opgaande lijn, door zijn echtgenoot, door diens afstammelingen, bloedverwanten in de opgaande lijn of aangenomen kinderen, door zijn bloedverwanten in de zijlijn of die van zijn echtgenoot tot en met de tweede graad;

2° wanneer hij door een mededeling aan de huurder van een kopie van een verleende bouwvergunning bewijst van plan te zijn het onroerend goed geheel of gedeeltelijk te slopen of het weder op te bouwen.

Als herbouw wordt beschouwd elke verbouwing na slooping, beide van de ruwbouw, en waarvan de kosten meer dan drie jaar huur bedragen.

In beide bovenbedoelde gevallen moet de opzegging geschieden met een termijn van zes maanden.

Bij betwisting bepaalt de vrederechter de opzeggingstermijn. Het goed moet in gebruik worden genomen of de afbraak ervan moet een aanvang nemen binnen drie maanden na het verstrijken van de opzeggingstermijn of de ontruiming door de huurder, de ingebruikneming moet effectief zijn en ononderbroken minstens twee jaar duren.

3° wegens elke ernstige tekortkoming van de huurder aan zijn verplichtingen, en elke ongeoorloofde handeling van de huurder welke, objectief gezien, de voortzetting van de contractuele betrekkingen tussen huurder en verhuurder onmogelijk maakt.

De huurder die het goed heeft moeten ontruimen ingevolge een overeenkomstig het 1° of 2° van dit artikel gemotiveerde opzegging, kan een vergoeding verkrijgen ten bedrage van ten minste twaalf maanden huur, eventueel vermeerderd met de verhuiskosten, wanneer de verhuurder, zonder van een gewichtige reden te doen blijken, het goed niet in gebruik neemt of met de afbraak ervan niet begint zoals is voorgeschreven.

De bepalingen van § 2 van dit artikel zijn niet van toepassing wanneer het verhuurde onroerend goed of gedeelte ervan ten algemenen nutte wordt onteigend of verworven. Bovendien mogen zij niet in de weg staan van het recht van openbare besturen, instellingen van openbaar nut en voor onderwijs- of verplegingsdoeleinden opge-

richte verenigingen zonder winstoogmerk, om onroerende goederen die hun toebehoren, te bestemmen voor een dienst van algemeen nut, noch aan de uitvoering van werken ten algemenen nutte of door de bevoegde overheid onmisbaar bevonden in het belang van de openbare veiligheid of gezondheid.

De opzegging geschiedt bij ter post aangetekende brief of bij gerechtsdeurwaardersexploot.

In geval van onderverhuring wordt een afschrift van de opzegging verstuurd, al naar het geval aan de hoofdverhuurder of de onderhuurder.»

Artikel 1772 bw kan in die onderstelling worden afgeschaft. Anderzijds zou § 1 van bw 1768 moeten worden vervangen door de volgende tekst:

«§ 1. De huur van een gemeubelde of ongemeubelde woning duurt negen jaren. Deze bepaling geldt ook voor de onderhuur, die echter niet mag worden aangegaan voor langer dan de looptijd van de hoofdhuur.

Deze bepaling is niet toepasselijk op de seizoenverhuring en de verhuring aan studenten waar partijen vrij de duurtijd van de huur bepalen.»

42. Artikel 1739 is niet toepasselijk op de woninghuur, de pacht en de handelshuur.

De artikelen 1740 tot 1745 zijn niet toepasselijk op de pacht. Van artikel 1739 mag enkel in het voordeel van de huurder worden afgeweken.

Van de artikelen 1740 tot 1745 kan alleen schriftelijk worden afgeweken.

Artikel 1739 is dwingend in het voordeel van de huurder toepasselijk op de lopende overeenkomsten.

Bepalingen in strijd met de artikelen 1768, §§ 2 en 3, 1970, 1972 en 1973 zijn nietig.

Van de artikelen 1967, 1968, § 1, 1969, 1971 mag enkel schriftelijk worden afgeweken.

De artikelen 1768, §§ 2 en 3, 1770, 1772 en 1773 zijn dwingend toepasselijk op de lopende overeenkomsten.

H. *Verkoop van het gehuurd goed (bw 1746, 1747, 1748, 1749, 1750, 1751, 1952, 1753, 1754)*

De vermelde artikelen regelen de verkoop van het gehuurde goed zowel in het stelsel van de onroerende huur als in dat van de woninghuur.

43. Bij verkoop in het geval van onroerende huur treedt de koper, mits er een authentieke huur of huur met vaste dagtekening is, volledig in de rechten en verplichtingen van de verhuurder-verkoper en kan hij de huurder slechts uit het gehuurde zetten conform de huurovereenkomst (bw 1746-1747).

Indien die huurovereenkomst de koper de mogelijkheid biedt de huurder uit te zetten, moet hij een opzeggingstermijn van drie maanden naleven (bw 1748). In dit geval, en bij gebrek aan beding nopens de schadevergoeding door de verhuurder verschuldigd (bw 1749), betaalt de verhuurder aan de huurder een verbrekingsvergoeding van drie maanden indien het een woning betreft (bw 1750). Betreft het werkhuizen, fabrieken of inrichtingen die grote voorschotten vereisen, dan wordt de vergoeding door deskundigen bepaald (bw 1751). Wellicht zouden naar aanleiding van een parlementaire voorbereiding meer gegevens kunnen worden verstrekt nopens de te vergoeden schade.

De huurder kan niet uit het gehuurd goed gezet worden zolang die schadevergoeding niet betaald is door de verhuurder of zo niet, door de nieuwe koper (bw 1752).

Indien de huur niet bij authentieke akte is aangegaan of geen vaste datum heeft, is de verhuurder verplicht de huurder ten minste drie maanden van tevoren bij aangetekende brief of bij exploot te verwittigen dat hij van plan is het verhuurd goed te verkopen. De koper is in geen geval tot schadevergoeding gehouden (bw 1753). De huurder geniet in deze onderstelling dus geen bescherming. Wel kan hij krachtens het gemene recht van de verhuurder schadevergoeding vorderen.

Inzake de toepassing van het beding van wederinkoop neemt artikel 1754 bw letterlijk artikel 1751 BW over. Aldus kan de koper, bij beding van de wederinkoop, geen gebruik maken van de bevoegdheid om de huurder uit het gehuurd goed te zetten, voordat hij, door het verstrijken van de tijd voor de wederinkoop bepaald, onherroepelijk eigenaar is geworden.

44. De door het ontwerp voorgestelde regeling in geval van verkoop komt tamelijk ingewikkeld over. De ervaring van de tijdelijke huurwetten waarbij alle huurovereenkomsten tegenwerpelijk zijn aan de kopers, waarbij de kopers de geschreven overeenkomst moeten uitvoeren en waarbij ze steeds de huur kunnen opzeggen voor persoonlijke ingebruikneming na een door de vrederechter te bepalen termijn, is zeer bevredigend. We stellen voor bw 1746 tot 1754 te vervangen door één enkel artikel:

«Alle huurovereenkomsten kunnen aan de koper van het gehuurd goed worden tegengeworpen. Bij afwezigheid van geschreven overeengekomen duur mag de koper de huurovereenkomst steeds opzeggen onder de voorwaarden bepaald in artikel 1768, § 2.»

45. Van bw 1746 tot 1754 kan schriftelijk worden afgeweken.

I. *Voldoende huisraad, pandbeslag en bescherming van de onderhuurder (bw 1758, 1759).*

46. De huurder die de woning niet van genoegzaam huisraad voorziet kan eruit worden gezet, tenzij hij voldoende zekerheid stelt voor de betaling van de huur (bw 1758). Algemeen wordt gesteld dat die zekerheid gelijk is aan twee huurtermijnen en de eventuele kosten van het pandbeslag (Ger. W. 1461) voor zover het slechts gaat om de betaling van huur en niet om andere schulden.

Dit artikel neemt artikel 1752 BW over.

De onderhuurder is jegens de eigenaar slechts gehouden ten belope van de prijs die hij als onderhuurder verschuldigd is op het ogenblik van het beslag (bw 1759). Voortaan zal de onderhuurder zich tegen de eigenaar kunnen beroepen op al zijn zelfs vervroegde betalingen aan de hoofdhuurder. In dat geval zal de eigenaar dus geen beslag op de roerende goederen in het gehuurd goed noch beslag onder derden meer kunnen leggen (advies Raad van State, p. 39). Dit artikel verbetert merkkelijk de toestand van de onderhuurder ten opzichte van BW 1753.

Van bw 1758 en 1759 mag schriftelijk worden afgeweken.

J. Huurwaarborg (bw 1760 en artikel 5 van het ontwerp)

47. Het betreft hier de huurwaarborg, niet de voor-schotten voor verwarming, enz.

Bij gebrek aan schriftelijke overeenkomst daaromtrent mag de huurwaarborg niet meer dan een maand huur belopen. In geen geval mag hij meer dan drie maand huur bedragen. De werkelijke huurprijs op ieder ogenblik van de huurovereenkomst wordt hier bedoeld.

Artikel 1717 bw vermeldt de huurwaarborg als een van de verplichte vermeldingen van de geschreven huurovereenkomst.

De eventuele opbrengst moet altijd ten goede komen aan de huurder. Bovendien moet de waarborg verstrekt worden in de vorm van een pand in handen van een bankinstelling (bankwaarborg), indien de waarborg meer dan één maand huur bedraagt. Meteen staat vast dat geen persoonlijke zekerheid (borg) meer mag worden gegeven inzake huur (zie advies Raad van State, p. 38). Dit dwingend artikel doet geen afbreuk aan bw 1758 (verplichting het gehuurd goed van voldoende huisraad te voorzien; zie nr. 46).

Artikel 5 van het ontwerp last een artikel 6bis in in de wet op de handelshuur: de huurwaarborg mag zes maanden huur niet overtreffen, moet in een bank gedeponneerd worden in de vorm van een pand in handen van een bankinstelling (bankwaarborg), indien de waarborg meer dan verkeerde gedragingen uit de wereld zal helpen, bv. dat de huurwaarborg als huurprijs geldt voor de laatste maanden; dat de verhuurder steeds ongestraft de huurwaarborg kan behouden; dat overdreven huurwaarborg wordt geëist; dat de huurwaarborg verdwijnt met de verhuurder die zijn huis verkoopt; dat de rente van de waarborg in de beugel van de verhuurder terechtkomt.

Met bw 1760 strijdige bedingen zijn nietig.

K. Herstellingen (bw 1761, 1762, 1763)

48. Alle herstellingen welke geringe herstellingen zijn tot onderhoud of die nodig zijn als gevolg van het gebruik door de huurder van het gehuurde goed, worden huurherstellingen genoemd en vallen ten laste van de huurder. Alle andere herstellingen, en bijzonder de herstellingen nodig voor het in stand houden van het verhuurd goed en het dienstbaar houden voor verhuring, zijn ten laste van de verhuurder. Huurherstellingen zijn niet ten laste van de huurder, wanneer alleen onderdom of overmacht daartoe aanleiding hebben gegeven (bw 1761).

De regeling is parallel met die van de kosten en lasten (bw 1731).

Aangezien bw 1761 dwingend recht is, mag van de niet-beperkende opsommingen in bw 1762 en 1763 niet worden afgeweken (mem. toel., p. 16).

Artikel 1762 bw somt enkele herstellingen op ten laste van de verhuurder, terwijl artikel 1763 bw er enkele ten laste van de huurder opsomt.

De dwingende algemene regel vervat in bw 1761 is ongetwijfeld een grote vooruitgang daar het niet zelden voorkomt dat verhuurders zonder de minste tegenprestatie alle herstellingen ten laste van de huurder leggen.

Dit artikel geldt eveneens voor de handelshuurovereenkomsten waar in sommige contracten met brouwerijen de grootste misbruiken en de meest ruinerende bepalingen te vinden zijn.

Met de artikelen 1761, 1762 en 1763 strijdige bedingen zijn nietig en die artikelen zijn dwingend toepasselijk op de lopende huurovereenkomsten.

L. Verbouwingen door de huurder (bw 1764, 1765, 1766)

49. De huurder heeft het recht aan het gehuurd goed verbouwingen ter verbetering uit te voeren die aan het goed werkelijk dienstig zijn (bw 1764).

Dit is ongetwijfeld een omwenteling, eerder reeds ingevoerd in de handelshuur (artikelen 7, 8, 9 van de wet op de handelshuur). Aangezien het nut van dit recht minder evident is voor de gewone huurder dan voor de handelaar, wordt de uitoefening ervan aan strengere voorwaarden onderworpen. Immers, het begrip dienstig voor de handel is veel ruimer dan het begrip dienstig voor het onroerend goed, wat niet hetzelfde is als dienstig aan de huurder zelf. De memorie van toelichting (p. 17) geeft zelf een voorbeeld van een dergelijke aan het goed dienstige verbouwing, nl. het aanleggen van teledistributie. In dat voorbeeld kan men wel komen indien men ervan uitgaat dat het gebruik van de televisie veralgemeend is, dat een dakantenne schade berokkent aan het dak en dat de kabeltelevisie de huurwaarde licht verhoogt. Met inachtneming van de doorgaans lage kostprijs zal dit voorbeeld weinig passies losmaken. Ziehier enkele voordelen van andere aan het goed dienstige werken: het aanleggen van verlaagde plafonds in een oud huis met esthetisch en energiebesparend doel, centrale verwarming, een regenwaterput, dubbele beglazing, een veilig voordeurslot, een voordeurtelefoon met automatische deuropener, een elektronische garagepoort, nieuwe elektriciteitskabels, automatische elektrische zekeringen, teller met groter vermogen (in oud huis), badkamer, warmwaterboiler en warmwatervoorziening, stromend water in kamers, dampkap, ingebouwde keuken, een verharde garageoprit, inrichting van zolderkamer, lichtkoepels, lichtpunten, W.C. (i.p.v. een verouderd model of van een buiten W.C.), telefoon, dag-nacht teller, bomen, nieuwe vloer (i.p.v. versleten vloer), moderne keukenwasbak, nieuwe trap, de afbraak van scheidingsmuren tussen opeenvolgende plaatsen ten einde een grote, goed verlichte leefruimte in te richten, de vervanging van brand- of kleurruiten door gewoon of dubbel glas, het openbreken van een buitenmuur ten einde er een groot raam in te plaatsen, het door de medehuurlers van een appartementsgebouw gezamenlijk aanleggen van een lift, enz.

Het aanleggen van vast tapijt, gordijnsporen, het reinigen van een gevel, het verven van ramen of gevel valt niet onder de bedoelde categorie. Wellicht is de onroerende meerwaarde een criterium dat veel betwistingen zal oplossen, maar dit verbouwingsrecht beknoot hoe dan ook het eigendomsrecht. Het bestaan van dit artikel bevestigt de noodzaak van de door ons voorgestelde wijziging van artikel 1768. Immers, welk nut heeft dit verbouwingsrecht van de huurder indien hij het risico loopt op het einde van de lopende driejarige periode de huur opgezegd te zien. De kosten van deze verbouwingswerken mogen niet meer dan twee jaar huur bedragen, en noch de veiligheid, noch de salubriteit, noch de esthetische waarde van het gebouw in het gedrang brengen (bw 1764). Alleen de hoge kosten zullen de huurders ervan weerhouden verbouwingswerken te ondernemen.

50. De huurder verwittigt de verhuurder bij aangetekende brief of bij exploit van de voorgenomen veranderingen, met overlegging van de plannen en bestekken.

De verhuurder beschikt over een termijn van zestig dagen (vervaltermijn) na ontvangst van de brief (of het exploit) om op dezelfde wijze kennis te geven van zijn wettig gemotiveerd verzet. De huurder die volhardt moet hem binnen dertig dagen dagvaarden. De stilzittende verhuurder wordt geacht met het ontwerp in te stemmen.

De onderhuurder die het goed wenst te verbouwen, moet bij aangetekende brief of bij exploit de hoofdhuurder en de eigenaar gelijktijdig daarvan in kennis stellen. De ene, zowel als de andere, moet op straffe van verval de onderhuurder kennis geven van zijn eventueel verzet tegen de uitvoering van de verbouwingen, met inachtneming van de voormelde vormen en termijnen. In geval van verzet van de hoofdhuurder of van de eigenaar, doet de onderhuurder die in zijn voornemen volhardt de hoofdhuurder en de eigenaar binnen dertig dagen dagvaarden (bw 1764).

51. Indien werken worden uitgevoerd zonder instemming of machtiging of zonder dat de bepalingen daarvan in acht worden genomen, kan de verhuurder, en in voorkomend geval de eigenaar, de werken doen stopzetten ingevolge een eenvoudige beschikking van de vrederechter gegeven op verzoekschrift en uitvoerbaar verklaard op de minuut en vóór registratie. Het geldt hier een soort kort geding zonder tegenspraak tot stopzetting van wederrechtelijk ondernomen werken (bw 1764).

De verhuurder en de eigenaar hebben toegang tot de werken. Ze kunnen alle lasthebbers naar hun keuze daarheen afvaardigen (bw 1764).

De uitvoering van de door de huurder regelmatig ondernomen werken geschiedt op zijn risico. De verhuurder of de eigenaar kan, hetzij vóór, hetzij tijdens de werken eisen dat de huurder zijn eigen aansprakelijkheid verzekert, alsook die van de verhuurder en van de eigenaar, zowel ten opzichte van derden als ten opzichte van elkaar, uit hoofde van de door de huurder ondernomen werken. Indien de huurder, bij eerste aanmaning van de eigenaar of van de verhuurder, het bewijs niet levert van het bestaan van een toereikend verzekeringscontract en van de betaling van de premie, zijn dezen gerechtigd de werken te doen stopzetten ingevolge een eenvoudige beschikking van de vrederechter, gegeven op verzoekschrift en uitvoerbaar verklaard op de minuut en vóór registratie. Het verbod kan niet opgeheven worden tenzij het bewijs van de verzekering en van de betaling van de premie wordt geleverd (bw 1766).

52. Wanneer de verbouwingen zijn uitgevoerd op kosten van de huurder, met uitdrukkelijk of stilzwijgend akkoord van de verhuurder of krachtens een rechterlijke beslissing, kan de verhuurder, behoudens andersluidende overeenkomst, de verwijdering ervan bij het vertrek van de huurder niet vorderen, maar hij kan zich ertegen verzetten. Indien de verbouwingen niet worden verwijderd, heeft de verhuurder de keuze om, ofwel de waarde van de materialen en het arbeidsloon te vergoeden, ofwel een bedrag te betalen dat gelijk is aan de door het onroerend goed verkregen meerwaarde. Ten aanzien van door de huurder zonder verlof ondernomen verbouwingen, kan de verhuurder, hetzij in de loop van de huur, hetzij bij het eindi-

gen ervan, eisen dat de lokalen in hun vroegere toestand worden hersteld, onverminderd schadevergoeding, zo daartoe grond bestaat. Indien hij de aldus uitgevoerde verbouwingswerken behoudt, is hij geen vergoeding verschuldigd (bw 1766).

53. Van bw 1764 en 1765 afwijkende bedingen zijn nietig en beide artikelen zijn dwingend toepasselijk op de lopende overeenkomsten.

Van bw 1766 kan schriftelijk worden afgeweken.

M. Rechtspleging (art. 11 van het ontwerp dat art. 1344bis Ger. W. invoegt)

54. Onder voorbehoud van wat bepaald is omtrent de landpacht, wordt elke vordering inzake onroerende huur bij verzoekschrift, ondertekend door de verzoeker of door zijn advocaat, ingediend ter griffie van het vrederecht of bij ter post aangetekende brief gezonden aan deze griffie. De partijen worden door de griffier opgeroepen om binnen vijftien dagen te verschijnen op de zitting die de rechter bepaalt. Aan de oproeping wordt een afschrift van het verzoekschrift bijgevoegd. Indien de partijen aanwezig zijn, hoort de rechter hen en mag hij over de zaak uitspraak doen, tenzij een partij vraagt ze uit te stellen tot een van de eerstvolgende terechtzittingen. In dit laatste geval of indien een partij niet is verschenen, stelt de rechter, in tegenwoordigheid van de meest gereede partij, de volgende terechtzitting vast. Overeenkomstig artikel 751 Ger. W. wordt de tegenpartij steeds door de griffier per gerechtsbrief op de hoogte gebracht van de datum van de volgende terechtzitting. Binnen drie maanden na de inleiding, zal de rechter de sluiting der debatten bevelen. Hij doet uitspraak binnen acht dagen na de sluiting der debatten (art. 11 van het ontwerp; art. 1344bis Ger. W.).

55. Dit artikel, dat de wijze van rechtsingang uniformiseert, heeft zeker de verdienste meteen een eind te maken aan de vroegere wildernis waarin slechts enkele ingewijden nog precies wisten welke vordering bij verzoekschrift en welke vordering bij dagvaarding moest worden ingeleid, met de grote rechtsonzekerheid die daaruit voortvloeit. Voortaan worden alle (voor de pacht bestaat de afzonderlijke regeling van Ger. W. 1345) geschillen betreffende de verhuring van onroerende goederen (Ger. W. 591, 1°) bij verzoekschrift ingediend.

De uitschakeling van de gerechtsdeurwaarder (voor de vroegere dagvaarding) vermindert de gerechtskosten maar houdt een reëel risico in voor de kwaliteit van de akte van rechtsingang en meteen voor de eerbiediging van de verdedigingsrechten.

De vrederechter, die ter zake borg staat, zal dan ook nauwlettend en zelfs streng toezien op het verzoekschrift. Het begrip «inleiding bij verzoekschrift» moet dan ook geschieden met letterlijke naleving van de artikelen 1026-1027 Ger. W. Bovendien moet het verzoekschrift een volledige motivering en een volledig, gedetailleerd en bruikbaar beschikkend gedeelte bevatten. Tenslotte moet de vrederechter steeds een attest van woonplaats eisen.

De aanvulling van het dispositief ter zitting is aan artikelen 807 en 808 Ger. W. onderworpen. Aldus kan het dispositief ter zitting steeds worden aangevuld met de vordering van rente, rentetermijnen, huurgelden en elk toebehoren, sedert de instelling van de vordering ver-

schuldigd of vervallen, en zelfs van later bewezen verhogingen of schadevergoedingen. Voorwaarde is echter dat het verzoekschrift wat die posten betreft een uitdrukkelijk voorbehoud bevat (Ger. W. 808).

Uitbreiding of wijziging van de vordering is slechts mogelijk door een nieuwe en op tegenspraak genomen conclusie berustend op een feit of akte in de dagvaarding aangevoerd, zelfs indien hun juridische omschrijving verschillend is (Ger. W. 807).

Wellicht doen de vrederechters en hoofdgriffiers er goed aan voorgedrukte modelverzoekschriften ter beschikking van de rechtzoekenden te stellen.

56. Wat de procedure betreft werd jammer genoeg niet afgestapt van de dubbele verschijning in geval van verstek. Die dubbele verschijning is nutteloos en voor de rechtzoekende ook onbegrijpelijk.

Zoals in de vroegere uitzonderingswetgeving wordt op de eerste zitting hetzij een proces-verbaal van niet-verschijning (van verweerder), hetzij een proces-verbaal van niet-verzoening (tussen beide aanwezige partijen) opgesteld. In het eerste geval wordt een tweede zitting vastgesteld waarop de zaak hetzij contradictoir, hetzij op contradictoir geacht verstek in beraad wordt genomen. In het tweede geval wordt de zaak op de eerste zitting in beraad genomen (uiteraard contradictoir) zoniet op verzoek van een partij uitgesteld.

De innovatie van het contradictoir geacht verstek is praktisch gezien niet slecht. Immers, in het stelsel van de vroegere uitzonderingswetten werd slechts uiterst zelden verzet aangetekend. Die innovatie rechtvaardigt evenwel zoals hierboven is gezegd een bijzondere strengheid wat de inhoud en de kennisgeving van het verzoekschrift betreft ten einde de verdedigingsrechten maximaal te vrijwaren.

57. De verplichting de debatten binnen drie maanden na de inleiding te sluiten en binnen acht dagen vonnis uit te spreken is onrealistisch. Immers, enerzijds hebben, op enkele zeldzame en pijnlijke uitzonderingen na (en daarop letten de korpschefs), de vrederechters de lofwaardige gewoonte in een recordtempo te fixeren, in beraad te nemen en uit te spreken. Anderzijds blijven partijen meester van het geding en van het tempo waarin het in staat wordt gesteld. Als conclusies moeten worden gewisseld, weten de advocaten maar al te goed dat ze een ingewikkelde zaak in drie maanden niet in staat kunnen stomen. Stellen dat een ingewikkelde zaak in acht dagen moet worden gevonden zal alle rechtspractici eventjes doen glimlachen. Het gezond verstand zal dan ook meteen het laatste lid van artikel 1344bis Ger. W. opheffen.

58. Al deze risico's en nadelen verbonden aan de inleiding op verzoekschrift en de zware bijkomende last van de reeds ontoereikende en geblokkeerde griffiekaders

kunnen worden weggeveegd door artikel 1344bis Ger. W. af te schaffen en terug te grijpen naar de klassieke procedure op dagvaarding zoals dit reeds met wijsheid en succes werd voorgesteld door senator Storme in de wet van 23 december 1980. De Staat moet consequent zijn: ofwel betaalt de rechtzoekende een gerechtsdeurwaarder, ofwel betaalt de Staat aanvullende griffiers om het werk van de gerechtsdeurwaarder en de advocaat te doen. Immers, alvorens een vordering in te leiden en om ze in te leiden heeft de rechtzoekende raad en hulp nodig. De ervaring met de tijdelijke huurwetten wijst uit dat dit voor de griffies een zeer zware en delicate last betekende, waarvoor het personeel bovendien onbevoegd is en het risico loopt vooruit te lopen op de beslissing van de vrederechter.

Besluit

59. Wezenlijk voor een nieuwe huurwetgeving is het gelijktijdig in de hand houden van de duur en de prijs.

Het simultaan onttrekken ervan aan de contractuele vrijheid maakt een huurpolitiek mogelijk.

Met inachtneming van de sociaal-economische evolutie sedert de laatste tien jaar lijkt een terugkeer naar de vertrouwde vrijheid van het Napoleontisch Burgerlijk Wetboek niet wenselijk. De uitzonderingswetgeving is immers billijker en evenwichtiger. Zowel eigenaar als huurder vinden baat bij stabiele, langlopende huurovereenkomsten.

Zonder gegarandeerde lange duur, heeft huurprijs-blokkering geen zin of wordt ze oncontroleerbaar.

Het toevertrouwen aan de rechter van alle betwistingen omtrent de vroegtijdige beëindiging van de huurovereenkomst heeft volledig voldoening geschonken. De rechters hebben steeds hun taak soepel en doeltreffend opgevat. De wettelijke, ambtshalve indexkoppeling is een gunstige maatregel voor de eigenaar en voor zover de jaarlijkse verhoging voldoende is, kan ze hem opnieuw aanzetten tot onroerende investering, hetzij door nieuwbouw, hetzij door vernieuwbouw.

Meer algemeen is de idee de contractuele vrijheid te vervangen door wettelijk opgedrongen kadervoorwaarden uitstekend. Immers, heel wat misbruiken worden nog ontdekt. Zo is een strikte regeling inzake onderverhuur en huuroverdracht, grote en kleine herstellingen, huurschade, huurlasten, onroerende voorheffing en huurwaarborg zeer wenselijk.

De wetgever moet tenslotte beseffen dat wettelijke onduidelijkheid en voorlopigheid inzake huur het onroerend investeringsklimaat grondig vertroebelen omdat alleen speculanten, en geen spaarders, in een dergelijke mist investeren.

Guy ROMMEL
Vrederechter

RECHTSPRAAK

HOF VAN CASSATIE

1e KAMER — 10 APRIL 1981

Eerste voorzitter: de h. Wauters
Raadsheer-rapporteur: de h. Sury
Procureur-generaal: de h. Dumon
Advocaat: mr. De Gryse

Vervoer — Overeenkomst — Eis tot betaling van de prijs — Verjaring — Aanvang.

De medecontractant van de vervoerder die in gebreke blijft de vrachtprijs te betalen wanneer hij eisbaar is, pleegt een contractuele fout bij de uitvoering van de vervoerovereenkomst. De verjaringstermijn neemt een aanvang op het ogenblik dat de vervoerprijs eisbaar is, ongeacht het al dan niet bestaan van een betwisting over die prijs.

A. t/ P.V.B.A. H.

Gelet op het bestreden arrest, op 12 december 1979 door het Hof van Beroep te Antwerpen gewezen;

Over het middel, afgeleid uit de schending van artikel 9 van de wet van 25 augustus 1891 (titel VIIbis van het Wetboek van Koophandel),

doordat het hof van beroep in het arrest de vordering van verweerster, strekkend tot betaling door de eisers van de «kostprijs van uitgevoerde vervoeropdrachten voor rekening van (laatstgenoemden)» gegrond acht na verwerving van de door de eisers ingeroepen exceptie van verjaring, gebaseerd op artikel 9 van de wet van 25 augustus 1891, op grond dat de betaling van de vervoerprijs nooit het voorwerp uitmaakte van betwisting, men zelfs niet stelt dat de prijs betaald werd, «er zelfs voldoende feitelijke gegevens bestaan om te geloven dat ze nooit betaald werden, dat immers de in artikel 9 van de wet van 25 augustus 1891 beoogde vorderingen voortvloeiend uit de vervoerovereenkomst van goederen hun juridische bestaansreden vinden in een als foutief bestempelde uitvoering van de vervoerovereenkomst, zodat de verjaring van deze vorderingen slechts loopt vanaf de dag waarop het als foutief aangewezen feit, dat tot de vordering grond oplevert, plaatsvond; dat nu in deze nooit is aangevoerd dat de gevorderde vrachtprijzen ooit aanleiding zijn geweest tot enige betwisting, het zich dan ook nooit heeft voorgedaan, zodat de verjaringstermijnen geen aanvang hebben kunnen nemen, en derhalve de verjaringstermijnen dan ook nooit bereikt werden, zoals de eisers dat beweren»,

terwijl, overeenkomstig artikel 9, lid 1, van de wet van 25 augustus 1891, «alle vorderingen die voortvloeien uit de vervoerovereenkomst van goederen, met uitzondering van degene die volgen uit een feit dat door de strafwet als misdrijf is gekwalificeerd, (...) verjaard (zijn) na zes maanden inzake binnenlands vervoer», en terwijl de in dit artikel bedoelde vorderingen eveneens de vorderingen tot betaling van de vervoerprijs omvatten waarbij de verja-

ringstermijn een aanvang neemt vanaf de datum waarop de vervoerprijs eisbaar wordt en het recht om de rechtsvordering tot betaling ontstaat en terwijl voor de toepassing van deze wetsbepaling die niet steunt op een vermoeden van betaling, geenszins vereist is dat de gevorderde vrachtprijzen betaald of betwist zouden zijn en dat de verjaring slechts zou ingaan vanaf dergelijke betaling of betwisting, zodat het arrest, door te oordelen dat inzake vorderingen tot betaling van vervoerkosten, de verjaring slechts kan ingeroepen worden indien de gevorderde prijzen door de schuldenaar betwist worden en de verjaringstermijn slechts een aanvang neemt vanaf de datum van een dergelijke betwisting, aan artikel 9 van de wet van 25 augustus 1891 ten onrechte een voorwaarde toevoegt, derhalve schending inhoudt van deze wetsbepaling:

Overwegende dat de medecontractant van de vervoerder die in gebreke blijft de vrachtprijs te betalen wanneer hij eisbaar is, een contractuele fout pleegt bij de uitvoering van de vervoerovereenkomst; dat de verjaringstermijn een aanvang neemt op het ogenblik dat de vervoerprijs eisbaar is, ongeacht het al dan niet bestaan van een betwisting over die prijs;

Overwegende dat, door te oordelen dat, nu de vervoerprijs door de eisers niet werd betwist, de verjaringstermijn geen aanvang heeft kunnen nemen, het arrest aan voormeld artikel 9 een voorwaarde toevoegt die het niet inhoudt;

Dat het middel gegrond is;
(...)

HOF VAN CASSATIE

1e KAMER — 14 MAART 1980

Voorzitter: de h. Versée
Raadsheer-rapporteur: de h. Delva
Advocaat-generaal: de h. Declercq
Advocaat: mr. Houtekier

Huwelijk — Onderhouds- en opvoedingsplicht van ouders t.o.v. hun kinderen — Duur — Meerderjarigheid van het kind.

De door art. 203 B.W. aan de echtgenoten opgelegde verplichting om aan een kind kost, onderhoud en opvoeding te verschaffen houdt niet noodzakelijk en niet in elk geval op de dag waarop het kind meerderjarig wordt, maar kan naar gelang van de omstandigheden voortduren tot het kind zelf voor zijn levensonderhoud kan zorgen.

L. t/ N.

Gelet op de bestreden arresten, respectievelijk op 4 oktober 1978 en 16 januari 1979 door het Hof van Beroep te Antwerpen gewezen;

I. Wat betreft de voorziening tegen het arrest van 4 oktober 1978:

Over het eerste middel, afgeleid uit de schending van de artikelen 203, 205, § 1, 207, 372, 373, 385, 488 van het Burgerlijk Wetboek, gewijzigd door de wetten van 20 november 1896 en 1 juli 1974, 17, 18, 1279 en 1280 van het Gerechtelijk Wetboek,

doordat het arrest van 4 oktober 1978 beslist dat de oorspronkelijke vordering, door eiseres tegen verweerder ingesteld tot het verkrijgen van onderhoudsgeld voor het kind Rudy, vanaf 22 februari 1976 niet langer ontvankelijk is omdat Rudy sinds 22 februari 1976 meerderjarig geworden is; dat derhalve de vordering in verband met de hoede over dit kind sinds het instellen van het hoger beroep niet-ontvankelijk is geworden,

terwijl, eerste onderdeel, het kind Rudy vanaf zijn geboorte een invalide, fysiek en mentaal debiel kind was, dat steeds zorgen nodig heeft, zodat de verplichting van verweerder als vader aan dit kind kost, onderhoud en opvoeding te verschaffen niet eindigt met de meerderjarigheid van het kind, en dientengevolge de vordering van eiseres, bij wie het kind verder verblijft en die er de kosten voor doet, ontvankelijk bleef voor het ten laste van verweerder vallende gedeelte (schending van de artikelen 203, 205, § 1, 207, 373, 385, van het Burgerlijk Wetboek, 17, 18, 1279 en 1280 van het Gerechtelijk Wetboek),

tweede onderdeel, het feit dat de vordering tot het verkrijgen van het hoederecht over de zoon Rudy sinds diens meerderjarigheid vervallen is, niet inhoudt dat daardoor ook, in de gegeven omstandigheden, de vordering van eiseres tegen verweerder tot bijdrage in de uitgaven voor kost, onderhoud en opvoeding van dit kind vervalt (schending van de artikelen 203, 205, § 1, 207, 372, 373, 385 en 488 van het Burgerlijk Wetboek):

Overwegende dat de door artikel 203 van het Burgerlijk Wetboek aan de echtgenoten opgelegde verplichting om aan een kind kost, onderhoud en opvoeding te verschaffen, niet noodzakelijk en niet in elk geval ophoudt de dag waarop het kind meerderjarig wordt, maar naar gelang van de omstandigheden kan voortduren tot het zelf voor zijn levensonderhoud kan zorgen;

Overwegende derhalve dat het arrest, door de in het middel weergegeven beslissing, waarbij de tegen verweerder ingestelde vordering van eiseres om bij te dragen tot het onderhoud van het uit de echt van partijen geboren kind Rudy, voor de periode ingaande op 22 februari 1976 niet ontvankelijk wordt verklaard op de enkele grond dat dit kind op de gemelde datum meerderjarig is geworden, de zoëven genoemde wetsbepaling schendt;

Dat het middel in zoverre gegrond is;

(...)

NOOT—Onderhouds- en opvoedingsplicht t.o.v. meerderjarige kinderen

1. De Belgische rechtspraak heeft sinds lang, zij het niet zonder aarzeling, aangenomen dat de onderhouds- en opvoedingsplicht van de ouders t.o.v. hun kinderen met het bereiken van de meerderjarigheid niet noodzakelijk ophoudt. Ook het Hof van Cassatie heeft al in die zin geoordeeld, hoewel niet altijd even duidelijk is of de verplichting na het meerderjarig worden van het kind op art. 203 of op art. 205 B.W. is gebaseerd. Zie Cass., 7 februari 1963, *Pas.*,

1963, I, p. 647, *R.W.*, 1963-64, 1946; Cass., 2 september 1965, *Pas.*, 1966, I, 4, *R.W.*, 1965-66, 983; Cass., 5 mei 1977, *Pas.*, 1977, I, 904.

2. Zie P. Mahillon, «L'entretien et l'éducation des enfants majeurs», in *Mélanges Baugniet*, Brussel, Faculté de Droit U.L.B., en *Revue du Notariat belge*, 1976, 525-548; J. Pauwels, «Plichten t.a.v. meerderjarige kinderen van het gezin», noot bij Vred. Deurne, 13 januari 1978, *R.W.*, 1979-80, 1999. Voor Frankrijk: M.-J. Gebler, «L'obligation d'entretien des parents à l'égard de leurs enfants majeurs qui poursuivent des études», *D., Chron.*, 1976, p. 131-136.

3. Welke zijn de omstandigheden waarin de ouderlijke plicht na het bereiken van de meerderjarigheid ophoudt?

De rechtspraak lijkt nogal constant als dusdanig te hebben beschouwd het feit dat een opleiding vóór de meerderjarigheid is aangevangen *met instemming* van de ouders.

Ik vraag me af of deze opvatting niet te sterk gekleurd is door de koppeling van ouderlijke plicht aan de ouderlijke macht. Beschouwt men de ouderlijke plicht tot onderhoud en opvoeding als een gevolg van de (vastgestelde) afstamming, dan worden zijn omvang en grenzen niet bepaald door de *wil* van de ouders, maar wel door:

a) de mogelijkheden van het kind (intellectuele capaciteiten, vaardigheden, etc.);

b) de noden van het kind (dat zijn eigen middelen en mogelijkheden en andere middelen — bv. studiebeurs — aanspreken moet);

c) de middelen en mogelijkheden van de ouders.

Inzake opvoeding moet op velerlei vlak een keuze gemaakt worden binnen bovengenoemde perken. Wie beslist daarover?

a) de wil van het kind (zodra die tot uiting komt) speelt zeker de belangrijkste rol; het gaat tenslotte om zijn leven;

b) de wil van de ouders moet de ontbrekende wil van het (te jonge of mentaal gehandicapte) kind vervangen;

c) tot het kind 21 jaar oud is hebben de ouders een «recht» van inspraak t.a.v. de opvoeding van hun kind, maar ik kan me niet voorstellen dat dit kan opwegen tegen het fundamenteel recht van het kind om volgens zijn eigen persoonlijkheid zijn leven uit te bouwen.

De ouders hebben m.a.w. de plicht hun kind volgens hun middelen en mogelijkheden een opvoeding te verschaffen, die overeenkomt met de mogelijkheden (aanleg) en wensen van het kind. De instemming van de ouders met een redelijk opleidingsproject van het kind lijkt hier van secundair belang, of dit project vóór of na de meerderjarigheid werd gevormd (vgl. reeds Mahillon, *o.c.*, p. 525, nr. 11; Gebler, *o.c.*, p. 136).

Zal men opwerpen dat ouderlijke plicht minstens psychologisch niet los te denken is van enig ouderlijk gezag? Men kan antwoorden dat indien de meerderjarige niet meer onder gezag staat, hij toch zijn ouders ontzag verschuldigd is (art. 371 B.W.). Komt hij die plicht niet na, dan kan hem zijn onderhoudsrecht ontnegd worden. (Wat bewijst dat art. 371 B.W. wel degelijk een *rechtsvoorschrift* inhoudt).

De voorzichtige formulering van het Hof houdt de deur open voor bezinning over deze materie, voor men zich vastbijt in regels die wellicht te sterk tijdsgebonden zijn.

J. Pauwels

HOF VAN CASSATIE

2e KAMER — 20 JANUARI 1981

Voorzitter: de h. Châtel

Raadsheer-rapporteur: de h. Vervloet

Advocaat-generaal: de h. Krings

Advocaat: mr. Van Doosselaere

Strafvordering — Conclusie — Begrip.

Een conclusie in strafzaken is het geschrift dat, hoe het dan ook genoemd wordt, door een partij of de advocaat die haar bijstaat ondertekend is, dat tijdens de debatten op de terechtzitting aan de rechter wordt voorgelegd, waarvan regelmatig wordt vastgesteld dat de rechter ervan kennis heeft genomen en waarin middelen worden aangevoerd tot staving van een eis, verweer of exceptie.

Van de V.

Gelet op het bestreden vonnis, op 9 mei 1980 in hoger beroep gewezen door de Correctionele Rechtbank te Antwerpen;

I. In zoverre de voorziening gericht is tegen de beslissing op de strafvordering:

Over het middel, afgeleid uit de schending van de artikelen 1382, 1383 van het Burgerlijk Wetboek, 97 van de Grondwet, 10.1, 1°, 17.2, 2°, a, en 19.1 van het Wegverkeersreglement,

doordat het vonnis niet antwoordt op de schriftelijke nota neergelegd ter zitting door eiseres en ondertekend door haar raadsman, zodat het verzuim van antwoord op die nota dient te worden gelijkgesteld met een gebrek aan motivering en zodat de rechtbank, door te beslissen zoals zij het doet, in het onzekere laat welke fouten zij tegen eiseres aanhoudt:

Overwegende dat een conclusie in strafzaken het geschrift is dat, hoe het dan ook genoemd wordt, door een partij of de advocaat die haar bijstaat ondertekend is, dat tijdens de debatten op de terechtzitting aan de rechter wordt voorgelegd, waarvan regelmatig wordt vastgesteld dat de rechter ervan kennis heeft genomen en waarin middelen worden aangevoerd tot staving van een eis, verweer of exceptie;

Overwegende dat de nota van eiseres, waarvan in het middel gewag wordt gemaakt, door de raadsman is ondertekend; dat ze door de voorzitter van de correctionele rechtbank en door de griffier werd geïnviseerd en, blijkens het proces-verbaal van de terechtzitting, tijdens de debatten werd neergelegd, zodat de rechtbank ervan kennis heeft gekregen; dat voormelde nota middelen aanvoert strekkende tot de vrijspraak van eiseres; dat ze dientengevolge een conclusie is die de rechtbank moet beantwoorden;

Overwegende dat eiseres in de in het middel bedoelde nota onder meer liet gelden: «dat uit de verklaring van de onafhankelijke getuige Eddy B. blijkt dat eiseres op regelmatige wijze haar linkerrichtingslicht had ontstoken (...) en regelmatig en tijdig haar manoeuvre naar links had uitgevoerd, met als gevolg dat de burgerlijke partij niet meer links mocht voorbijsteken; (...) dat de bestuurder van de wagen van de burgerlijke partij een foutief inhaalmanoeuvre

uitvoerde, aangezien hij dit deed ter hoogte van het kruispunt en dus met overtreding van artikel 17.2, 2°, a, van het Wegverkeersreglement; dat de bestuurder van de wagen van de burgerlijke partij bovendien dit verboden inhaalmanoeuvre uitgevoerd heeft met een snelheid van 80 à 90 km/uur, hetgeen alleszins een roekeloos manoeuvre is, volledig onvoorzienbaar voor eiseres; dat deze laatste dus dient vrijgesproken te worden»;

Overwegende dat het vonnis noch met de considerans «dat de telastleggingen in hoofde van beklagde, zoals weerhouden door de eerste rechter, bij het onderzoek der zaak in hoger beroep bewezen zijn gebleven», noch met enige andere redengeving het verweer van eiseres beantwoordt; dat het aldus artikel 97 van de Grondwet schendt;

Dat het middel in zoverre gegrond is;

(...)

NOOT—De conclusie in strafzaken

1. De rechtspraak is ten deze sedert lang gevestigd (Cass., 21 december 1936, *Pas.*, 1936, I, 439; Cass., 8 juni 1938, *Pas.*, 1938, I, 201; Cass., 30 september 1958, *Pas.*, 1959, I, 110; Cass., 14 december 1964, *Pas.*, 1965, I, 377; Cass., 12 januari 1971, *Pas.*, 1971, I, 440; Cass., 17 april 1973, *Pas.*, 1973, I, 793; Cass., 3 januari 1978, *Pas.*, 1978, I, 487), maar toch blijven bepaalde strafrechters ten onrechte een onderscheid maken tussen zittingsnota's, pro memoria's, pleidooistukken en conclusies ten einde zich te onttrekken aan de motiveringsplicht.

2. Het Hof van Cassatie heeft zelfs aanvaard dat het geschrift dat regelmatig ter zitting werd neergelegd en waarin de middelen tot staving van een eis, verweer of exceptie worden aangevoerd een conclusie oplevert, zelfs al is het niet ondertekend door de partij of haar raadsman (Cass., 3 januari 1978, *Arr. Cass.*, 1978, 517, op conclusie van advocaat-generaal Tillekaerts).

3. De rechter is er wettelijk niet toe gehouden de geschriften te beantwoorden die hem met de post worden toegestuurd (Cass., 2 maart 1976, *R.W.*, 1975-76, 2361) of die hem na het sluiten van de debatten worden overhandigd (cf. Cass., 1 juni 1976, *Pas.*, 1976, I, 1048).

4. De motiveringsplicht geldt niet alleen t.a.v. de verdachte, de burgerlijke partij en de tussenkomende partij, maar eveneens t.a.v. het openbaar ministerie (Cass., 1 maart 1965, *Pas.*, 1965, I, 660; 13 oktober 1975, *Arr. Cass.*, 1976, 187). De strafrechter is verplicht te antwoorden op de conclusie en de vorderingen van het openbaar ministerie, maar dan moet evenwel uit de processtukken blijken dat de vorderingen zijn genomen en de conclusie neergelegd ter terechtzitting.

A. Vandeplas

RAAD VAN STATE

4e KAMER — 13 MEI 1980

Voorzitter: de h. Vermeulen (rapporteur)

Staatsraden: de hh. Baeteman en Suetens

Auditeur: de h. Borret

Onderwijs — Rijksuniversiteit Gent — Examen — Openbaarheid — Recht om na schriftelijke proef mondeling te worden ondervraagd.

Verzoeker voert aan dat de beslissing hem uit te stellen wegens een onvoldoende examencijfer voor het huwelijksvermogensrecht onrechtmatig is omdat het examencijfer werd vastgesteld met overtreding van de voorschriften die het afnemen van het examen voor dat vak regelen.

Het vastgestelde recht (zie nader het arrest), betrokken op de gegevens van de situatie, doet blijken dat het rechtmatigheidsbezwaar in verband met het feit dat verzoeker vóór de deliberatie geen inzage heeft mogen nemen van zijn examenkopij en van die van andere examinandi, niet gegrond is, maar dat wel gegrond is zijn rechtmatigheidsbezwaar in verband met de weigering hem de gelegenheid te geven mondeling te worden ondervraagd. Een docent is in ieder geval verplicht een student die erom vraagt, mondeling te ondervragen.

B. t/ Rijksuniversiteit Gent

Gezien het verzoekschrift dat B. op 26 november 1979 heeft ingediend om de vernietiging te vorderen van de beslissing van 28 september 1979 waarbij de examencommissie van de faculteit rechtsgelerdheid van de Rijksuniversiteit Gent, bevoegd voor de tweede examenperiode 1979, verzoeker wegens een onvoldoende examencijfer voor huwelijksvermogensrecht, uitstelt;

Ten aanzien van de procesvoering

Overwegende dat D. met een verzoekschrift van 21 april 1980 de Raad van State vraagt om toegelaten te worden in de debatten tussen te komen; dat hij, om zijn belang bij het resultaat van het onderhavige geding aan te tonen, erop wijst dat de examencommissie welke ten aanzien van verzoeker de in dit geding bestreden beslissing heeft genomen ook hem heeft uitgesteld om dezelfde reden als tegen verzoeker werd aangevoerd;

Overwegende dat de aanvraag van D. om aan de rechtsstrijd te mogen deelnemen moet worden afgewezen, onder meer, omdat het resultaat van het onderhavige geding geen invloed kan hebben op de beslissing welke de examencommissie te zijnen opzichte genomen heeft, beslissing die in rechte van de bestreden beslissing onderscheiden is, ook al is het er een van dezelfde soort en is ze mogelijk, zoals verzoeker beweert, op dezelfde motieven gegrond;

Ten aanzien van de rechtmatigheid van de bestreden beslissing

Overwegende dat verzoeker de beslissing hem uit te stellen wegens een onvoldoende examencijfer voor het huwelijksvermogensrecht, onder meer onrechtmatig vindt omdat het examencijfer werd vastgesteld met overtreding van de voorschriften welke het afnemen van het examen voor dat vak regelen; dat hij alzo in de eerste plaats doet gelden dat het hem ontzegd werd, na zijn schriftelijk examen over het huwelijksvermogensrecht, om nog mondeling voor dat zelfde vak te worden ondervraagd; dat hij daarin een overtreding ziet van artikel 9 van het door de raad van beheer van de Rijksuniversiteit Gent op 11 juli 1973 vastgestelde reglement betreffende de organisatie van

de examens, artikel dat een algemene werking heeft en dat bepaalt dat de examens bestaan uit een mondelinge ondervraging — verzoeker begrijpt: «in ieder geval uit een mondelinge ondervraging» — en uit de schriftelijke proeven welke zijn opgelegd bij wet of besluit of door de examencommissie — verzoeker begrijpt: «alleen indien zij zijn opgelegd» —; dat verzoeker dan verder wijst op de bijzondere examenregeling die door de examencommissie was vastgesteld, uitgehangen werd ad valvas en per brief werd aangezegd aan iedere, voor het examen ingeschreven student, examenregeling waarin uitdrukkelijk is bepaald dat voor het examen over het huwelijksvermogensrecht «de studenten die daartoe de wens uitdrukken in aansluiting met het schriftelijk examen, ook een mondeling examen kunnen afleggen»; dat hij verder aanvoert dat de persoon welke met het afnemen van het examen huwelijksvermogensrecht belast was, zijn uitdrukkelijke aanvraag om na het schriftelijk examen mondeling te worden ondervraagd, constant afgewezen heeft — feitelijke elementen welke in dit geding niet worden betwist;

Overwegende dat verzoeker als tweede overtreding van de examenregeling aanvoert de schending van artikel 14 van hetzelfde reglement van 11 juli 1973 van de raad van beheer, artikel 14 dat bepaalt dat de examens openbaar zijn; dat verzoeker als een overtreding van dat artikel 14 aanmerkt het feit dat de met het afnemen van het examen huwelijksvermogensrecht belaste persoon geweigerd heeft, zowel vóór de deliberatie als erna, om verzoeker inzake te verlenen van de verbeterde examenkopij — feit dat in dit geding ook niet betwist is;

Overwegende dat met betrekking tot de vaststelling van het recht aan de hand waarvan over de gegrondheid van de door verzoeker aangevoerde rechtmatigheidsbezwaren moet worden geoordeeld, het volgende te overwegen valt:

1. Het beoordelen van iemands kennis, van iemands intellectueel vermogen — zoals het beoordelen van de niet meetbare waarde van prestaties in het algemeen — behelst in vele gevallen, zoniet in de meeste, subjectieve elementen.

In verband met de universitaire examens wordt daarom reeds sinds de wet van 27 september 1835 — artikel 56 — een waarborg tegen verkeerd beoordelen gezocht in de openbaarheid van de examens, dit is in de mogelijkheid voor belanghebbenden en belangstellenden om na te gaan hoe een examen verloopt, — zelfs ook hoe examens in het algemeen verlopen — en wat het resultaat van die examens uiteindelijk is.

2. De examenregeling bevat daarenboven waarborgen die direct werken ten voordele van de examinandus en die hij zelf in werking kan stellen. Er is zijn recht om te bekomen dat een of twee leden van de examencommissie aanwezig zijn bij zijn ondervraging door een bepaalde docent — recht dat hem in de R.U.G. toekomt krachtens artikel 11 van het eerder vermeld reglement van 11 juli 1973.

Er is zijn recht om te bekomen dat hij een of meer of alle examens schriftelijk mag afleggen, recht dat in datzelfde reglement bepaald is in artikel 9, 2e lid. Naar analogie met wat geldt voor het mondeling examen heeft hij het recht om ook voor het door hem aangevraagde schriftelijk examen de waarborg te bekomen die hij voor het mondeling heeft, te weten dat zijn geschreven antwoorden niet alleen door de docent maar ook nog door een of twee andere leden van de examencommissie zouden worden gelezen en beoordeeld, waarborg waarom hij

moet vragen — zoals voor het mondeling examen — vooraleer het schriftelijk examen wordt afgenomen.

3. Van een heel andere aard zijn de schriftelijke examenproeven die bij algemeen voorschrift aan alle examinandi worden opgelegd. Reeds uit de wet van 27 september 1835, artikel 52, blijkt dat schriftelijke proeven gebruikelijk waren. De wetten van 1 mei 1857 en 1876 vermelden weliswaar alleen nog maar het hiervoren bedoeld schriftelijk examen, uitdrukkelijk te vragen door de student, maar examenregelingen, vastgesteld op grond van de wet van 10 april 1890 bevestigen de traditie van de schriftelijke ondervragingen in zover zij uitdrukkelijk de mogelijkheid vermelden bij algemene maatregel schriftelijke examenproeven op te leggen.

In dat verband is sindsdien belangrijk wat door de regering voortaan wordt beslist met betrekking tot de werkwijze te volgen door de examencommissie opgericht door de Staat, omdat daarin de verwezenlijking te vinden is van wat de regering bedoelt wanneer ze door het Parlement een nieuwe wet op het universitair onderwijs doet aannemen. Het koninklijk besluit van 13 oktober 1890 bepaalt alzo in artikel 6 dat de examens in beginsel mondeling zijn, maar dat de commissie steeds een schriftelijk examen over een of meer gedeelten van de leerstof kan opleggen. Een koninklijk besluit van 27 december 1930 dat werd genomen op grond van de wet van 21 mei 1929 en dat de werking van de centrale examencommissie regelt, bevestigt opnieuw de bevoegdheid van die commissie om naar eigen goedvinden «aan al de examinandi een schriftelijk examen op te leggen over een of meer examenvakken». Het koninklijk besluit van 12 juni 1970 tot regeling van de inrichting en de werking van de examencommissies van de Staat voor het universitair onderwijs, bevestigt andermaal de bevoegdheid van ieder van die commissies «om aan alle examinandi een schriftelijk examen op te leggen over een of verscheidene delen van het examen». Het lijkt derhalve geen twijfel dat de raad van beheer van de R.U.G., daartoe gemachtigd door artikel 10 van het koninklijk besluit van 23 oktober 1967 houdende algemeen reglement van de rijksuniversiteiten, rechtmatig in artikel 9, 1e lid, van het examenreglement van 11 juli 1973 heeft kunnen bepalen dat «de examens naast (een) mondeling(e) gedeelte(n) ook de bij wet of besluit of door de examencommissie opgelegde schriftelijke gedeelten omvatten».

4. De mogelijkheid om schriftelijke proeven op te leggen gaat evenwel niet zover dat het examen over een bepaald vak tot schriftelijke proeven kan worden beperkt.

De wetgeving op de universitaire examens blijkt immers traditioneel geschreven te zijn vanuit de opvatting dat een universitair examen in beginsel mondeling afgenomen wordt, maar dat aan dat mondeling examen schriftelijke proeven kunnen voorafgaan.

Met andere woorden, het examen is normaal mondeling maar schriftelijke voorafgaande proeven zijn niet uitgesloten. Het is weer mogelijk voorgaande vaststelling te verifiëren in de verschillende hiervoor reeds vermelde wetten en uitvoeringsbesluiten. Er moge hier worden volstaan met andermaal te verwijzen naar het koninklijk besluit van 12 juni 1970 tot regeling van de inrichting en de werking van de examencommissies van de Staat voor het universitair onderwijs. Het beginsel van de mondelinge ondervraging wordt bevestigd in het eerste lid van artikel 24. In het tweede lid wordt het schriftelijk examen op aanvraag van een bepaald student vermeld, terwijl in het derde lid de

examencommissies «bovendien» gemachtigd worden aan alle examinandi schriftelijke examens op te leggen. De reden van de principiële voorkeur voor het mondeling examen is blijkbaar het feit dat de waarborg van de openbaarheid ervan geen moeilijkheden oplevert. Maar er is ook nog een andere reden waarom een universitair examen in beginsel geacht wordt een mondeling examen te moeten zijn, reden die door de bevoegde minister tijdens de voorbereiding van de wet van 27 september 1835 als volgt onder woorden gebracht werd: «Dans quel but a-t-on établi un examen oral? Dans l'intérêt de l'élève, car il est évident que les questions par écrit devraient suffire si l'élève avait répondu d'une manière satisfaisante. Mais il arrive que l'élève ne peut pas répondre à telle question posée par écrit, parce qu'il n'en a pas bien compris la portée: le professeur dans l'examen oral pose d'autres questions à l'élève de telle manière que si l'élève a réellement quelques connaissances, il puisse en faire preuve» (*Pasin.*, 1835, 299, voetnoot 2).

5. Houdt men rekening met die oorspronkelijke rechtvaardiging van het mondeling examen door de minister, met de vaststelling ook dat schriftelijke proeven altijd mogelijk zijn geweest, en ten slotte met het feit van het grote aantal thans te ondervragen studenten, dan kan, in verband met het toetsen van de theoretische kennis van de studenten, de verhouding tussen schriftelijke en mondelinge ondervraging als volgt worden bepaald: een voorafgaande schriftelijke ondervraging, niet alleen voor de praktische oefeningen maar ook voor de toetsing van theoretische kennis — en aan die soort toetsing ook aangepast — kan worden opgelegd; de examencommissie kan goedvinden dat de student die zich vergenoegt met het hem voor dat schriftelijk examen over theoretische kennis toegekend aantal punten, ervan ontslagen wordt nog een mondeling examen over die theoretische kennis af te leggen; de student die niet tevreden is met het door hem behaalde resultaat, moet evenwel de gelegenheid gegeven worden om door de docent mondeling te worden ondervraagd; die mondelinge ondervraging is evenwel niet op te vatten als het hernemen van de schriftelijke proef die definitief voorbij is, maar als de voortzetting van het examen, met andere vragen en met de bedoeling aan de student de gelegenheid te geven om aan te tonen dat hij, ondanks de leemten van zijn kennis die definitief gebleken zijn door het schriftelijk examen, bij verdere ondervraging toch blijkt geeft van een betere, hopelijk zelfs voldoende beheersing van de gedoemde stof, voldoende om het resultaat te behalen dat hij, met zich aan te bieden voor het mondeling examen, nastreeft.

Het nuttig vrijwaren van de mogelijkheid die de student moet hebben om te kunnen verzoeken een aanvullend mondeling examen te mogen afleggen, onderstelt noodzakelijk dat hem de punten, die hij voor het schriftelijk examen behaald heeft, worden medegedeeld. Die mededeling heeft enkel tot doel hem voor te lichten over de wenselijkheid om een mondelinge ondervraging te verzoeken en niet om een discussie over de juiste strekking of de waarde van de geschreven antwoorden en over de behaalde punten mogelijk te maken. Dat betekent dan ook dat de student er geen aanspraak op kan maken om in de loop van het examen de eigen verbeterde antwoorden of die van andere examinandi, te mogen inzien om alzo een discussie over de waarde van zijn antwoorden te kunnen beginnen.

6. Inzage te mogen nemen van de schriftelijke antwoor-

den in de loop van het examen wordt derhalve niet door het beginsel van de openbaarheid vereist. Niettemin geldt ook voor de schriftelijke examens het beginsel van de openbaarheid. In de oude wetgeving en reglementering moesten de antwoorden van het schriftelijk examen voor de examencommissie in het openbaar worden voorgelezen vóór het begin van de mondelinge ondervraging.

Een dergelijke manier van doen is thans uitgesloten zowel wegens het grote aantal te ondervragen studenten, als wegens de omvang die schriftelijke examens kunnen hebben.

Er moet dus naar gestreefd worden de openbaarheid van de schriftelijke examens op een andere wijze te verzekeren die gelijkwaardig kan worden geacht met de openbaarheid van de mondelinge examens.

De openbaarheid van de mondelinge examens is een publieke controle op de examinatoren, vergelijkbaar met de openbaarheid van de justitie die strekt tot een publieke controle op de rechter. Die controle is immers van dezelfde aard: wie komt luisteren, mag alleen luisteren en also zien en horen hoe een proces verloopt en wat dan de uitspraak is. Niemand heeft vat op de rechter, noch op de uitspraak. Niemand mag de rechter toespreken, niemand kan de uitspraak met de rechter bespreken. Maar wie een reeks zaken heeft gevolgd en wie een reeks uitspraken heeft ontleed, kan — maar elders dan in de rechtszaal — publiek kritiek uitoefenen, hetzij op de toegepaste wetgeving, hetzij op de procedureregeling, op de rechters in het algemeen, maar ook op een bepaalde rechtbank of op een bepaalde rechter in het bijzonder. Wie examens bijwoont kan, na de proclamatie of na vele proclamaties, kritiek uitoefenen in het algemeen op de leerstof, de onderwijsmethodes, de examenregeling, de ondervragingsmethodes, of meer in het bijzonder op een bepaalde universiteit, faculteit, docenten in het algemeen, of een bepaald docent in het bijzonder, of zelfs op een bepaalde ondervraging in het bijzonder. Maar steeds na de proclamatie.

Niemand, behalve de leden van de examencommissie tijdens de deliberatie, heeft zich hoe dan ook te mengen in een ondervraging of in de beoordeling van de antwoorden. Alleen na de afloop van de proclamatie wanneer de examencommissie zich heeft teruggetrokken, kunnen belangstellenden dat wat zij van de examens hebben gehoord en gezien, kritisch toetsen.

Indien het fundamentele vereiste van de openbaarheid technisch, althans in beginsel, geen problemen oplevert om verzekerd te zijn indien het examen mondeling gebeurt, dan zijn er wel moeilijkheden in verband met de schriftelijke examens. Wat het verloop van dergelijke examens betreft is er eigenlijk geen moeilijkheid. Men kan immers komen kijken en luisteren hoe alles verloopt: of de organisatie behoorlijk is, of het toezicht reëel is en voor alle examinandi gelijk, of alle examinandi over dezelfde hulpmiddelen beschikken, over dezelfde tijd, wat de vragen zijn. Wat het bijwonen van het schriftelijk examen evenwel niet mogelijk maakt is het kritisch beoordelen van de waarde van de antwoorden en dus ook niet van de waarde van de evaluatie van die antwoorden.

Het oplossen van het probleem van de openbaarheid van de schriftelijke proeven kan niet zijn dat tijdens de examens de mogelijkheid wordt gegeven aan de studenten en belangstellenden om de examenkopijen in te zien. Een ordelijk en vlot verloop van de examenverrichtingen is onverenigbaar met een dergelijke handelwijze. Het heeft overigens geen

zin de student toe te laten zijn eigen examenkopij in te zien, aangezien hij weet of weten moet wat hij geantwoord heeft. Anderzijds kan hem ook niet worden toegestaan de verbeterde kopij in te zien. Een gelijkaardige mogelijkheid om de beoordeling van zijn antwoorden te kennen en daarover een discussie aan te gaan met de docent heeft hij immers ook niet voor het mondeling examen. Het is overigens noodzakelijk, in het belang van het ordelijk en vlot verloop van de examens, om tijdens die examens geen discussies te hebben tussen docenten en studenten. Enkel indien onregelmatigheden zich tijdens de examens voordoen, kan de student zich daarover beklagen bij de voorzitter van de examencommissie.

Ten slotte vergt het vrijwaren van de waarachtigheid van de deliberatie dat het geheim ervan verzekerd blijft, wat onverenigbaar is met het bekend maken van beoordelingen die een docent vóór de deliberatie — en dus in beginsel enkel voorlopig — gegeven heeft.

De openbaarheid van de schriftelijke examenproeven, wat de antwoorden betreft, kan er daarom enkel in bestaan dat na de proclamatie die proeven en de verbetering kunnen worden ingezien. Optelfouten of andere materiële vergissingen kunnen eventueel aanleiding geven tot een herziening van het examenresultaat.

Andere elementen die tot kritiek van belanghebbenden of belangstellenden aanleiding geven, kunnen enkel als morele druk werken voor de toekomst, precies zoals het geval is voor het mondeling examen.

De academische overheid moet derhalve — doch kan enkel — door de openbaarheid van de schriftelijke proeven na de afloop van de proclamatie, een zelfde morele druk mogelijk maken als de openbaarheid van de mondelinge examens eveneens pas na de proclamatie mogelijk maakt.

De academische overheid kan daarbij zekere voorwaarden en modaliteiten bepalen waaraan ze het inzien van de schriftelijke proeven kan onderwerpen om verlies of vervalsing te voorkomen. Het criterium van het belang kan dan zeker worden gehanteerd, het belang van de geëxamineerde studenten — speciaal van de niet geslaagden — evident zijnde. De principiële openbaarheid brengt echter mede dat belangstelling alleen, indien het motief ervan geloofwaardig voorkomt, een voldoende reden is om de examenproeven te mogen inzien.

Overwegende dat het vastgestelde recht, betrokken op de vastgestelde gegevens van de situatie, doet blijken dat verzoekers rechtmatigheidsbezwaar in verband met het feit dat hij vóór de deliberatie geen inzage heeft mogen nemen van zijn examenkopij en van die van andere examinandi niet gegrond is; dat integendeel wel gegrond is zijn rechtmatigheidsbezwaar in verband met de weigering hem gelegenheid te geven mondeling te worden ondervraagd; dat het verdedigingsmiddel dat de verwerende partij doet gelden — te weten dat de examencommissie in de loop van de examens beslist zou hebben de mondelinge ondervraging af te schaffen niet deugdelijk is om verschillende redenen; dat een docent immers in ieder geval principieel verplicht is een student die erom vraagt, mondeling te ondervragen, en de examencommissie die docent dus niet van die verplichting kon ontheffen; dat bovendien uit de verplichting om vooraf het verloop van de examens bekend te maken, volgt dat de door de faculteit of door de examencommissie in het algemeen bepaalde modaliteiten van de examens niet meer voor wijziging vatbaar zijn, eens dat de periode begonnen is welke de uiterste termijn is waarvoor

de modaliteiten van het examen moeten worden bekendgemaakt; dat voorts het zorgvuldigheidsbeginsel — meer bepaald in zover daarin vervat ligt dat het bestuur verplicht is te vermijden dat rechtmatige verwachtingen, waaronder de door het bestuur verwekte verwachtingen, van de geadmistreerde niet gefrustreerd mogen worden — medebrengt dat, indien de algemene modaliteiten van het examen individueel aan de studenten worden aangezegd, de wijzigingen ervan ook op dezelfde individuele wijze en vóór het beginnen van vorenbedoelde termijn aan de ingeschreven examinandi moeten worden medegedeeld, wat in casu niet gebeurd is; dat ten slotte het administratief dossier niet eens doet blijken dat de modaliteiten van de examens die per brief werden aangezegd aan de studenten, effectief door de examencommissie gewijzigd werden en dus meer bepaald niet doet blijken dat de mogelijkheid om voor het vak huwelijksvermogensrecht na het schriftelijk examen nog een mondeling examen af te leggen, weggenomen werd;

Overwegende dat de vaststelling dat de examencommissie te kort is gekomen aan haar verplichting verzoeker de gelegenheid te geven mondeling ondervraagd te worden over het huwelijksvermogensrecht, als rechtsherstel aan de faculteit rechtsgeleerdheid van de R.U.G. de verplichting oplegt zo spoedig mogelijk een buitengewone examenzitting voor verzoeker te openen, hem mondeling over het huwelijksvermogensrecht te doen ondervragen en zijn examenresultaat in functie van het resultaat van die mondelinge ondervraging opnieuw te bepalen; dat daarom de andere, door verzoeker aangevoerde middelen wegens het deugdelijk bevinden van de hiervoor onderzochte vernietigingsgrond, geen vernietiging kunnen opleveren die voor hem een verder reikend rechtsherstel nodig zou maken dan reeds ter uitvoering van het vernietigingsarrest, gesteund op de hiervoor deugdelijk bevonden vernietigingsgrond, vereist is; dat die middelen dan ook niet onderzocht moeten worden,

Besluit:

Artikel 1.

Het verzoek tot tussenkomst, ingediend door D., wordt afgewezen.

Artikel 2.

De beslissing van 28 september 1979 van de examencommissie van de faculteit rechtsgeleerdheid van de Rijksuniversiteit Gent bevoegd voor de tweede examenperiode 1979, waarbij verzoeker wegens een onvoldoende examen cijfer wordt uitgesteld, wordt vernietigd.

NOOT—De Raad van State en universitaire examens

1. Bovenstaand arrest illustreert de voor sommigen wellicht onvermoede mogelijkheden welke in het beroep tot nietigverklaring schuilgaan. Blijkbaar is het ook de eerste maal dat tegen de beslissing van een universitaire examencommissie een beroep tot nietigverklaring werd ingesteld.

Aangezien de rijksuniversiteiten en de rijksuniversitaire centra administratieve overheden zijn, kon er nochtans weinig twijfel over bestaan dat de beslissingen van de examencommissies van de faculteiten aanvechtbare administratieve rechtshandelingen zijn. Reeds eerder heeft de Raad van State kennis genomen van beroepen tegen de

besluiten van organen van rijksuniversiteiten en van rijksuniversitaire centra:

— R.U.G.: R.v.S., Luyckx, nr. 10.813 van 8 oktober 1964; R.v.S., Willockx, nr. 14.865 van 5 juli 1971, en vooral het begrip rechtspersoonlijkheid in dit verband uitwendend: R.v.S., Vergauwen, nr. 16.803 van 7 januari 1975, R.W., 1976-77, 717, met noot R. Verstegen; R.v.S., Verdonk e.a., nr. 18.396 van 15 juli 1977;

— Rijksuniversiteit Luik: R.v.S., N.V. Continental air conditioning C° en P.V.B.A. Paenhuysen-Maha, nr. 15.405 van 29 juni 1972;

— R.U.C.A.: R.v.S., Dierick, nr. 15.744 van 6 maart 1973.

Het staat eveneens vast dat de nieuwsoortige universitaire instellingen zoals het L.U.C. en de U.I.A. administratieve overheden zijn (R.v.S., Scheuermann, nr. 19.776 van 27 juli 1979, T.B.P., 1980, 149, met verslag Borret).

2. Daartegenover staat dat de klassieke vrije universiteiten en de vrije universitaire instellingen ondanks de subsidieregelingen en het overheidstoezicht op de besteding van de toelagen niet de kenmerken van administratieve overheden vertonen (R.v.S., Fuss, Wattier en Nejszaten, nrs. 15.326 tot 15.328 van 1 juni 1972; L.P. Suetens, «Zijn vrije universitaire instellingen nog vrij?», T.B.P., 1978, 166-172).

3. Betekent dit dat voor de studenten van deze vrije instellingen niet de rechtsgang open staat waarvan door hun Gentse collega met succes gebruik werd gemaakt?

Het feit dat deze instellingen geen administratieve overheden zijn, lijkt mij daarover geen definitief uitsluitel te kunnen geven.

Belangwekkend is in dit verband het arrest Bruwier nr. 14.271 van 1 oktober 1970 waar de verzoeker de beslissing van de examencommissie van een vrije hogere school voor technische ingenieurs aangevochten had. De Raad van State verklaarde zich onbevoegd om van de eis kennis te nemen aangezien «de bestreden handeling niet kan worden geacht een handeling van een administratieve overheid te zijn». Interessant is echter dat door de verzoeker ook het argument werd aangebracht dat de examencommissie als een administratieve overheid optreedt wanneer zij de overgang van een student naar een hoger studiejaar toestaat of weigert. De Raad van State sloot zulks niet *a priori* uit, doch overwoog «dat hij (de verzoeker) geen argument aanvoert om te bewijzen dat de tegenpartij op enigerlei wijze door of krachtens de wet als administratieve overheid opgericht of met een administratieve taak belast zou zijn; dat geen van de in de debatten naar voren gebrachte gegevens de bestreden beslissing een administratief karakter kan verlenen» (cursivering door ons).

Opdat de Raad van State bevoegd zou zijn, is m.a.w. niet vereist dat de handeling verricht werd door een instelling die als administratieve overheid werd opgericht. Voldoende is aan te tonen dat de beslissing genomen werd in het raam van een aan de instelling toegekende administratieve d.i. publiekrechtelijke opdracht.

4. M.i. is de opvatting verdedigbaar dat ook de examencommissies van de vrije universitaire instellingen publiekrechtelijke bevoegdheden uitoefenen wanneer zij beslissingen nemen in het raam van de opdracht die hen is toegekend door de in het regentsbesluit van 31 december 1949 gecoördineerde wetten op het toekennen van de academische graden en het programma van de universitaire examens.

Deze beslissingen zijn immers niet alleen bindend voor de personen die op grond van hun lidmaatschap van de universitaire gemeenschap geacht moeten worden aan de aan de instelling eigen gezagsstructuur onderworpen te zijn. Betoogd kan worden dat deze beslissingen *gezags-halve* d.i. op de aan het publiek recht eigen wijze, uitwerking jegens allen hebben, ook jegens hen die niet aan het gezag van de instelling onderworpen zijn. Tegen dergelijke met publiekrechtelijk gezag beklede beslissingen staat normaal beroep bij de Raad van State open.

Hoewel over de kwestie nog geen definitief uitsluitend gegeven is, is de volgende overweging uit het reeds vermeld arrest Schueuermann veelbetekend: «Overwegende dat onderwijsinrichtingen waaraan — in welke juridische vorm ook opgericht — door de wet de status van universiteit is gegeven, daardoor erkend zijn als instellingen die een activiteit ontwikkelen die door de wetgever geacht wordt te voorzien in een maatschappelijke behoefte waaraan te voldoen, een zaak van algemeen belang is; dat de organen van die instellingen openbaar gezag uitoefenen — en dus als administratieve overheid optreden — in de mate dat zij op grond van een door de wetgever gegeven habilitatie de wettelijke diploma's uitreiken die voor iedereen bindend een bekwaamheid vaststellen waaraan, in het algemeen belang en met uitsluiting van niet gediplomeerden, de bevoegdheid verbonden is bepaalde beroepen uit te oefenen ...» (overweging 8)

Walter Van Noten
Assistent U.I.A.

HOF VAN BEROEP TE BRUSSEL

6e KAMER — 15 APRIL 1980

Voorzitter: de h. Caron

Raadsheren: de hh. Verdoodt en Van Malderen (rapporteur)

Openbaar ministerie: de h. Vanosmael

Advocaten: mrs. Tournicourt en Van Herck

Inkomstenbelasting — Kohier — Vergissingen in aanslagbiljet.

Het aanslagbiljet dient de getrouwe weergave te zijn van het artikel van het kohier en de belastingplichtige moet hierin alle nodige elementen terugvinden om de regelmatige vestiging van de aanslag te kunnen nagaan en eventueel een verweer in te dienen met kennis van zaken.

Het aanslagbiljet heeft een eigen functie te weten het openbaar maken door kennisgeving aan de belastingplichtige van een regelmatig uitvoerbare titel waardoor het de waarde heeft van een betalingsbevel, dat alle andere invorderingsmaatregelen moet voorafgaan.

S. t/ Belgische Staat

Gezien het arrest van 4 december 1979 van deze kamer;

Overwegende dat thans in voortzetting van geding het gevraagd kohierartikel wordt voorgelegd, waarvan een uittreksel, aanslagbiljet genoemd, aan de belastingplichtige

wordt toegezonden (artt. 176 en 180 van het K.B. van 4 maart 1965 tot uitvoering van het W.I.B.);

Overwegende dat de belastingplichtige door het aanslagbiljet in kennis wordt gesteld van de schuldvoordering van de fiscus voor een bepaald bedrag en uit hoofde van bepaalde belastingen;

Overwegende dat uit de vergelijking van het overgelegd document en het aanslagbiljet blijkt dat dit laatste niet een getrouwe weergave is van het eerste;

Overwegende dat dit aanslagbiljet de getrouwe weergave dient te zijn van het overeenstemmend artikel van het kohier en de belastingplichtige in staat moet stellen hierop alle nodige elementen terug te vinden om de regelmatige vestiging van de aanslag te kunnen nagaan en eventueel een verweer te kunnen indienen, met kennis van zaken (Cass., 10 april 1975, *Pas.*, 1975, I, 789);

Overwegende dat de administratie toegeeft en niet betwist dat ter zake belangrijke vergissingen en fouten werden begaan, onder meer in verband met de aard of de natuur van de belaste inkomsten, welke in het onderhavig geval als een belangrijk gebrek in de kennisgeving van het bestaan van een regelmatig uitvoerbare titel dienen te worden aangemerkt;

Overwegende dat immers het aanslagbiljet een eigen functie heeft, te weten het openbaar maken, door kennisgeving aan de belastingplichtige, van een regelmatig uitvoerbare titel, waardoor het de waarde heeft van een betalingsbevel, dat alle andere invorderingsmaatregelen moet voorafgaan (Claeys Bouuaert, *De aanslag*, Brussel 1963, nr. 506);

Overwegende dat nu ten deze die kennisgeving gebrekkig is geweest en rekwirant in het onzekere heeft gelaten aangaande de aard van de belaste inkomsten, van de fiscale schuld en van de aanslag, waardoor een normaal verweer in het gedrang werd gebracht, er aanleiding bestaat te beslissen dat het op het betwist aanslagbiljet voorkomend bedrag der belasting niet rechtsgeldig kan worden ingevorderd bij gebrek aan rechtsgeldige kennisgeving van het kohier van rekwirant;

*Om die redenen,
Het Hof,*

Verklaart de voorziening gegrond; vernietigt het aanslagbiljet voor het aanslagjaar 1973, onder kohierartikel 549.531; veroordeelt de Belgische Staat, Departement van Financiën, aan rekwirant terug te betalen alle geldsommen, door rekwirant betaald op grond van het aldus vernietigd aanslagbiljet en zulks met de moratoire interesten overeenkomstig artikel 308 van het W.I.B.

HOF VAN BEROEP TE ANTWERPEN

4e KAMER — 8 APRIL 1981

Voorzitter: de h. Blockx

Raadsheren: de hh. Verschueren en Vandeplas

Advocaten: mrs. Bonjé loco Closset, Wijffels en Van Goethem loco Jacqumain

Makelaar en commissionair — Zeevervoer — Contract tussen commissionair en rederij — Foutvracht — Vordering van rederij — Slechts tegen commissionair — Verhaal van de commissionair tegen zijn opdrachtgever.

Op verzoek van een commissionair-expediteur, handelende in eigen naam, «as agents», zonder dat hij de naam van zijn opdrachtgever bekendmaakte, is door een rederij een booking note opgesteld voor het vervoer van een lading van 4500 m³ met een zeeschip dat op een bepaalde dag zou afvaren; de goederen werden niet tijdig ingescheept.

Aangezien het optreden in eigen naam een rechtsband heeft doen ontstaan tussen de commissionair en de rederij, dient de eis waarbij deze laatste van de commissionair betaling van foutvracht vordert, ontvankelijk te worden verklaard. Haar eis tegen de opdrachtgever is echter niet ontvankelijk.

Het verhaal van de commissionair tegen zijn opdrachtgever is gegrond, nu blijkt dat de foutvracht alleen te wijten is aan de opdrachtgever, die nagelaten heeft bij de booking te laten weten dat er zich moeilijkheden konden voordoen en te laat heeft laten weten dat hij in de onmogelijkheid verkeerde om de koopwaar te laten inschepen.

N.V. A. t/Vennootschap naar
Duits recht C. e.a.

Aangezien de eerste rechter een uitvoerige uiteenzetting van de feitelijke elementen van de zaak en van de doelstellingen van partijen heeft gegeven en het hof hiervan de voornaamste punten samenvat, voor het overige verwijzend naar deze uiteenzetting;

1. Appellante, die contracten gesloten heeft voor levering van goederen aan een klant te Algiers, richt zich tot derde geïntimeerde om de inscheping en het maritiem vervoer tot stand te brengen van ongeveer 4500 m³ goederen;

2. Derde geïntimeerde stelt zich in verbinding met U., agenten van eerste geïntimeerde, zodat op 11 februari 1977 een booking note wordt opgesteld voor het schip «Kalymnos» met datum van inlading 23/24 maart 1977 op de voorwaarden van DM70 W/M/all in-liner terms - 2,5% commissie;

3. Op 15 maart 1977 vraagt derde geïntimeerde de mogelijkheid te onderzoeken om de booking over te brengen naar een volgend schip, dit voor de totaliteit van de zending, 5000 m³; de rederij antwoordt dat dit slechts mogelijk is op het m/s «Capetan Giorgis», zo niet zal volledige foutvracht aangerekend worden;

4. Op 24 maart 1977 meldt derde geïntimeerde dat zij van haar opdrachtgeefster A. definitief bericht heeft ontvangen dat de goederen niet kunnen worden verscheept op de voorziene datum van 30/3 wegens redenen van documentair krediet;

5. Antwoord komt dat foutvracht zal worden aangerekend; achteraf aangewende pogingen om de zaak op te lossen blijken spaak te lopen;

Toelaatbaarheid van de oorspronkelijke eis

Aangezien appellante in de eerste plaats stelt dat de oorspronkelijke eis tegen haar gericht door eerste geïntimeerde, in wier rechten de tweede geïntimeerde is getreden, te haren opzichte niet toelaatbaar was daar er geen

rechtsverband bestaat tussen haar en deze geïntimeerden;

Aangezien het geheel van de stukken aantoonde dat derde geïntimeerde is opgetreden als commissionair-expediteur en in die hoedanigheid de booking heeft afgesloten, handelend in eigen naam, «as agents», zonder de naam van de opdrachtgever bekend te maken; het zonder belang is dat achteraf de naam van de opdrachtgever bekend werd gegeven, want men dient zich te plaatsen op het ogenblik van het contract dat tot stand gekomen is toen de booking werd aangegaan;

Aangezien het optreden in eigen naam tussen eerste geïntimeerde en derde geïntimeerde een rechtsband deed ontstaan, en de eis tegen deze laatste gericht wel toelaatbaar had dienen te worden verklaard;

Aangezien de rechtstreekse eis tegen appellante gericht echter niet toelaatbaar was, daar er tussen eerste geïntimeerde en appellante geen rechtsverband bestaat; dat de commissionair-expediteur, belast met het tot stand komen van een vervoerovereenkomst, in eigen naam contracterend zijn opdrachtgever niet verbindt;

Aangezien de commissie als rechtsfiguur wel gelijkenis vertoont met het mandaat doch zich hiervan op bepaalde punten onderscheidt, o.m. door het feit dat de commissionair-expediteur in eigen naam optreedt en niet in naam van zijn opdrachtgever, alhoewel voor diens rekening;

Ten gronde

Aangezien de eis gericht tegen derde geïntimeerde gegrond is; dat zij na booking van scheepsruimte heeft laten weten dat de inlading niet kon doorgaan, zelfs met verdrag zoals door de rederij toegestaan; er derhalve foutvracht verschuldigd is;

Aangezien derde geïntimeerde een verhaal heeft ingesteld tegen appellante, aan wie zij de aansprakelijkheid voor de niet-inlading toeschrijft, maar appellante deze aansprakelijkheid ontkent en zelf diverse fouten inroept die door derde geïntimeerde zouden zijn begaan;

Aangezien het past aan de hand van de overgelegde briefwisseling en telexberichten na te gaan welke de gegeven opdrachten en onderlinge overeenkomsten en de feitelijke ontwikkeling der gebeurtenissen geweest zijn;

Aangezien na een eerste telexwisseling in oktober 1976, waarin gevraagd wordt naar de voorwaarden voor het inpakken en vervoer naar Algiers van gespecificeerde koopwaar, een brief van 7 februari 1977 het geheel van de operaties beschrijft, die derde geïntimeerde zal ondernemen met het oog op het vervoer van de koopwaar, waarvan intussen een deel te Antwerpen is aangekomen;

Aangezien op 11 februari 1977 derde geïntimeerde laat weten dat zij optie genomen heeft en plaats voorbehouden op het ms. «Kalymnos» om in te laden op 23 maart;

Aangezien appellante op 11 maart laat weten dat de expeditie niet zal kunnen doorgaan op de voorziene datum, als gevolg van moeilijkheden met het documentair krediet, en een vorig onderhoud van 8 maart tevens bevestigd wordt;

Aangezien op 18 maart derde geïntimeerde laat weten dat een ander transport zal worden ingeschakeld op 28 maart, waarop onmiddellijk geantwoord wordt dat het weinig waarschijnlijk is dat op einde van de maand zal kunnen worden geladen; derde geïntimeerde laat hierop weten dat de toestand ernstig is en dat volgens haar de beste oplossing zou zijn de inscheping van de koopwaar,

en de bewaring in Algiers, tot de kwestie van het krediet opgelost is; op deze suggestie wordt niet geantwoord; de verdere briefwisseling blijkt zonder belang in verband met de oplossing die aan het geschil moet worden gegeven;

Aangezien het onderzoek van die briefwisseling aantoonde dat aan derde geïntimeerde geen fout kan worden verweten;

Aangezien het vast boeken van een schip op 11 februari een normale handeling is geweest, in verband met de opdracht die derde geïntimeerde had gekregen, en het feit dat de goederen reeds gedeeltelijk aanwezig waren, de andere aangekondigd, en het geheel normaal gereed om rond 23 maart ingescheept te worden;

Aangezien appellante tegen deze boeking, waarvan zij op 11 februari op de hoogte werd gehouden, geen bezwaren opperde, en zij in ieder geval niet blijkt de aandacht van derde geïntimeerde gevestigd te hebben op het thans ingeroepen artikel XIV van het contract Sonacome dat het vervoer in prioriteit diende te worden toevertrouwd aan de C.N.A.N.; aangezien deze voorwaarde niet gesteld werd in de opdracht aan derde geïntimeerde gegeven, en het in ieder geval niet kan worden uitgemaakt dat de niet-naleving van dit artikel XIV — voor zover het aan derde geïntimeerde tijdig bekend was — ter zake een rol speelt;

Aangezien het evenmin opgaat aan derde geïntimeerde te verwijten geen stappen te hebben aangewend bij de rederij en integendeel moet worden vastgesteld dat met bekende spoed werd gezocht naar een andere oplossing — later transport — dat evenmin kon doorgaan;

Aangezien aldus uitgemaakt wordt dat buiten alle fout van derde geïntimeerde de foutvracht alleen te wijten is aan de houding van appellante, die nagelaten heeft bij de boeking te laten weten dat er zich moeilijkheden konden voordoen, en laattijdig heeft laten weten dat zij in de onmogelijkheid verkeerde om de koopwaar te laten inschepen;

Aangezien de oproep in vrijwaring bij incidenteel beroep tegen appellante gegrond is;

(...)

POLITIËRECHTBANK TE HASSELT

10 DECEMBER 1979

Rechter: de h. Panier

Advocaat: mr. Mommeyer loco Warnants

Wegverkeer — Openbare plaats — Parkeerplaats.

De parkeerplaats, ook al betreft het een parkeergelegenheid tegen betaling, is toegankelijk voor het publiek in het algemeen en in elk geval voor een zeker aantal personen. Alcoholintoxicatie, dronkenschap aan het stuur en vluchtmisdrijf kunnen op een dergelijke openbare plaats gepleegd worden.

M.

Feiten

Op 28 april 1979 was een ploeg rijkswachters aanwezig in de ondergrondse parkeerplaats van de TT-wijk te Hasselt.

Zij stelden vast dat de bestuurder van een wagen er enkele andere wagens aanreed en naar de uitgang toereed.

Ook stelden zij vast dat de bestuurder dronken was, daar bleek dat zijn adem uitgesproken naar alcohol rook, dat hij rood doorlopen ogen had, dat hij sprak met een licht stijve tong en dat zijn gang onvast was.

De gevorderde geneesheer stelde vast dat de gang van de betrokkene «wijdbeens» was.

De bloedanalyse wees op een alcoholgehalte van 2,11 per duizend.

Beoordeling

Beklaagde betwist ter zake enig strafbaar feit te hebben gepleegd, nu naar zijn mening de feiten noch op de openbare weg, noch op een openbare plaats gebeurden.

De feiten gebeurden inderdaad *niet op de openbare weg*. Dit impliceert dat de overtreding van art. 8.3 Wegverkeersreglement niet bewezen is, daar het Wegverkeersreglement slechts geldt voor het verkeer op de openbare weg van voetgangers, van voertuigen, van trek-, last- of rijdieren en van vee.

Alcoholintoxicatie, dronkenschap en vluchtmisdrijf zijn strafbaar wanneer gepleegd op een openbare plaats. De teksten zijn op dit punt absoluut duidelijk.

In de zin van de Wegverkeerswet is een openbare plaats de openbare weg, maar ook de terreinen toegankelijk voor het publiek en de niet openbare terreinen die voor een zeker aantal personen toegankelijk zijn.

Het is duidelijk dat de parkeerplaats der TT-wijk, ook al geldt het een betalende parkeerplaats, toegankelijk is voor het publiek in het algemeen en in elk geval een niet openbaar terrein is toegankelijk voor een zeker aantal personen. Ook al is het waar dat het selectie criterium voor de toegankelijkheid precies de betaling van een bepaalde som geld is.

Trouwens een stel andere gelegenheden (sportterreinen, herbergen, restaurants enz.) hebben kennelijk publiek karakter ook al moet er betaald worden om er te mogen komen.

De rechtbank wenst trouwens te wijzen op het feit dat door de inlassing van de aangehaalde definitie van wat een openbare plaats is, de wetgever uitdrukkelijk wilde politien- rijkswachtcontrole mogelijk maken in parkeerplaatsen en garages (Senaat 1965/66, 221).

De definitie waarvan kwestie werd overgenomen uit de wetgeving over de verplichte motorrijtuigenverzekering. In die wet werd verstaan terreinen die voor een zeker aantal personen toegankelijk zijn «les ports, ... les autres lieux où des personnes même en nombre restreint sont admises, ne fût-ce que pendant une partie de la journée» (Novelles, Droit Commercial VI, Assurances des Véhicules Automoteurs, 30).

In die omstandigheden bestaat geen twijfel over de mogelijkheid van toepassing in casu van de artikelen 33, 34 en 35 van de Wegverkeerswet.

Het is bewezen dat beklaagde een voertuig bestuurde in staat van alcoholintoxicatie. Het is evenzo duidelijk dat hij, gezien de beschrijving van zijn toestand door de verbalisanten en de gevorderde geneesheer, in staat van dronkenschap verkeerde. Met toepassing van art. 65 Sw. wegens eendaadse samenloop, dient voor deze beide feiten samen slechts één straf te worden uitgesproken.

Beklaagde begaf zich naar de uitgang van de parkeer-ruimte. Hij gaf de verbalisanten de indruk dat hij zou vluchten. Hij beweert dat hij van zins was de aanrijding aan de parkeerwachter aan te geven. Nu hij gegrepen werd vooraleer hij deze bereikte, is geen bewijs voorhanden dat hij inderdaad geen gevolg zou hebben gegeven aan zijn beweerde goede intentie. Er is dus twijfel of hij na een aanrijding verder reed met de bedoeling zich aan de dienende vaststellingen te onttrekken. Op dit punt wordt beklagde vrijgesproken.

De feiten waarvoor verval, zijn te wijten aan het persoonlijk toedoen van de dader.

(...)

NOOT—*Dronkenschap aan het stuur*

1. Het Hof van Cassatie heeft bij arrest van 13 december 1971 (*R.W.*, 1972-73, 306, met noot van H. Persoons) beslist dat het voor de toepassing van de gecoördineerde wetten van 16 maart 1968 voldoende is dat het vluchtmisdrijf op een openbare plaats gepleegd werd. De vaststelling dat het ten laste gelegde feit werd begaan op een terrein toegankelijk voor de klanten van een warenhuis, eigenaar van de parkeerplaats, volstaat om de beslissing wettelijk te rechtvaardigen.

2. Inzake alcoholintoxicatie en dronkenschap aan het stuur gelden dezelfde normen (Cass., 22 januari 1974, *Pas.*, 1974, I, 535; Cass., 26 maart 1974, *Pas.*, 1974, I, 768; G. Schuind, *Traité pratique de droit criminel*, 4e ed., I, p. 689): de wetgever heeft het toepassingsveld van de verbodsbepalingen willen uitbreiden tot de privé-parkeerplaatsen, de kampeerterreinen, parken, huurgarages en privé-wegen (*Parl.St.*, Senaat, 1965-66, nr. 221).

3. In het onderhavige geval gaat het om een parkeersilo en de politierechter besliste terecht dat de betaling van parkeergeld het openbaar karakter van de plaats niet beïnvloedt. Dat neemt niet weg dat de feitenrechter, aan de hand van de gegevens eigen aan de zaak, op onaantastbare wijze beslist of het feit al dan niet op een openbare plaats is gepleegd.

A. Vandeplas

BENELUXRECHT

Wijziging van het Verdrag betreffende de instelling en het statuut van een Benelux-Gerechtshof

Op 10 juni 1981 werd te Brussel een protocol ondertekend tot wijziging van artikel 1 van het Verdrag van 31 maart 1965 betreffende de instelling en het statuut van het Benelux-Gerechtshof.

De tekst van dit protocol luidt:

«Constaterende dat sedert de totstandkoming van het Verdrag van 31 maart 1965 betreffende de instelling en het statuut van een Benelux-Gerechtshof in een aantal Beneluxverdragen, gelegen op het gebied van de eenmaking van het recht, is bepaald dat zij reeds na de nederlegging van de tweede akte van bekrachtiging in werking treden tussen de twee landen die hun akte hebben nedergelegd.

Overwegende dat het belang van de eenheid in rechtspraak vordert dat de in artikel 1, lid 2, van het Verdrag van 31 maart 1965 bedoelde taak van het Hof zich tevens uitstrekt tot rechtsregels welke nog slechts gemeen zijn aan twee der Beneluxlanden en welke zijn aangewezen bij een Benelux-verdrag dat tussen die twee landen in werking is getreden.

Constaterende voorts, enerzijds, dat op grond van artikel 1, lid 3, van het Verdrag van 31 maart 1965 een beschikking van het Comité van Ministers van de Benelux-Economische Unie houdende aanwijzing van rechtsregels gemeen aan de drie landen kan bepalen, dat hetzij de hoofdstukken III en V hetzij hoofdstuk IV van dat Verdrag niet van toepassing zijn,

Constaterende anderzijds, dat in de Protocollen van 29 april 1969 en 11 mei 1974, gesloten ter uitvoering van artikel 1, lid 2, van genoemd Verdrag, alsmede in een aantal andere Benelux-overeenkomsten houdende aanwijzing van gemeenschappelijke rechtsregels, aan het Benelux-Gerechtshof bevoegdheid is verleend voor de toepassing van de hoofdstukken III en IV van het Verdrag,

Overwegende dat het wenselijk is dat door een beschikking van het Comité van Ministers, genomen ter uitvoering van artikel 1, lid 3, van het Verdrag, aan het Benelux-Gerechtshof dezelfde bevoegdheden kunnen worden verleend als die welke aan het Hof zijn opgedragen door de beide hiervoren genoemde Protocollen,

Overwegende dat het eveneens wenselijk is aan het Comité van Ministers ten aanzien van bij beschikking aangewezen gemeenschappelijke rechtsregels dezelfde bevoegdheden te verlenen als die, welke door artikel 2 van het hiervoren genoemde Protocol van 11 mei 1974 aan het Comité zijn verleend ten aanzien van de door dat Protocol aangewezen beschikkingen en aanbevelingen;

Gelet op het advies van de Raadgevende Interparlementaire Beneluxraad van 12 december 1980;

Hebben besloten ten dien einde een Protocol te sluiten tot wijziging van artikel 1 van genoemd Verdrag en zijn de volgende bepalingen overeengekomen:

Artikel 1

De leden 2, 3 en 4 van artikel 1 van het Verdrag betreffende de instelling en het statuut van een Benelux-Gerechtshof, ondertekend te Brussel op 31 maart 1965, worden vervangen door de volgende tekst:

2. Het Hof heeft tot taak de gelijkheid te bevorderen bij de toepassing van rechtsregels, welke gemeen zijn:

a) aan de drie Beneluxlanden en welke zijn aangewezen:

— hetzij bij verdrag;

— hetzij bij een beschikking van het krachtens het Verdrag van 3 februari 1958 tot instelling van de Benelux Economische Unie ingestelde Comité van Ministers;

b) aan twee der Beneluxlanden en welke zijn aangewezen bij een tussen die twee landen in werking getreden verdrag, ondertekend door de drie Beneluxlanden.

3. De in lid 2 bedoelde beschikking van het Comité van Ministers kan bepalen dat een der hoofdstukken III, IV of V van dit Verdrag dan wel twee van die hoofdstukken, niet van toepassing zijn.

4. Het Comité van Ministers kan, eveneens bij beschikking, bepalingen, welke door hem als gemeenschappelijke rechtsregels zijn aangewezen, van de toepassing van dit Verdrag, dan wel van een of twee der hoofdstukken III, IV en V daarvan, uitsluiten.

5. De in de leden 3 en 4 bedoelde beschikkingen worden genomen nadat ter zake advies is ingewonnen van de Raadgevende Interparlementaire Beneluxraad. Zij worden vóór het tijdstip van hun inwerkingtreding in elk der drie Staten bekendgemaakt in de vorm welke aldaar voor de bekendmaking van verdragen is voorgeschreven.'

Artikel 2

1. Dit Protocol zal worden bekrachtigd en de akten van bekrachtiging zullen worden neergelegd bij de Secretaris-Generaal van de Benelux Economische Unie, die de Overeenkomstsluitende Partijen kennis geeft van de neerlegging van die akten.

2. Het Protocol treedt in werking op de eerste dag van de maand, volgende op de datum van neerlegging van de derde akte van bekrachtiging.

3. Het Protocol maakt een integrerend bestanddeel uit van het op 31 maart 1965 te Brussel gesloten Verdrag betreffende de instelling en het statuut van een Benelux-Gerechtshof.»

Een tweede aanmerking betreft de slordigheid waarmee met sommige namen van auteurs of annotatoren worden omgesprongen. Zo vermeldt de trefwoordenlijst W. Bintens i.p.v. Pintens, Winants staat eens onder zijn echte naam en een andere maal onder Wynants, Bruyneel wordt vermeld als Bruynzeel, advocaat-generaal Colard wordt geciteerd als Collard, professor A. Deboungne als Debougne, Langewerf wordt als Langewers gedoodverfd, H. Swennen wordt ook vermeld als P. Swennen, onze medewerker A. Van Oevelen wordt geciteerd als Van Oevenlen, I. Verougstraete wordt eveneens afzonderlijk vermeld als J. Verougstraete ... Des Guten zuviel!

Ten slotte een laatste aanmerking betreffende de afkortingen van Nederlandstalige tijdschriften. Elkeen weet nu reeds dat het *Rechtskundig Weekblad* geciteerd wordt als *R.W.* Waarom moet de *Recueil* dan afkortingen van eigen fabricaat maken? Wij citeren de *Journal des Tribunaux* toch ook niet als de *Jou.Tri*? Wij schrijven ook *JUR. Liège* voor *Jurisprudence de la Cour d'Appel de Liège* en niet *Ju.Lie*?

Waarom zou de *Recueil* dan niet het *Tijdschrift voor privaatrecht* afkorten tot *T.P.R.* en *Tijdschrift voor Bestuurswetenschappen* tot *T.B.*?

Deze aanmerkingen zijn geenszins bedoeld om de kwaliteit van de *Recueil* in twijfel te trekken, maar ze kunnen bijdragen tot de verbetering en de aanpassing van dit standaardwerk. Lucem demonstrat umbra.

A. Vandeplass

BOEKEN

Recueil annuel de Jurisprudence Belge, 1979, Brussel, Larcier, 1980, ingen. 11.228fr., gebonden: 13.510fr.

Dat de *Recueil* annuel een werkinstrument is voor elke jurist zal geen zinnig mens betwisten, ook al ligt de prijs aan de zeer hoge kant. Wie vlug op de hoogte wil zijn van de laatste rechtspraak of doctrine, wie een geheugensteuntje nodig heeft of wie even wil nagaan of hij alle gepubliceerde bronnen heeft geraadpleegd, moet ongetwijfeld een beroep doen op dit werk.

De kwaliteiten van de *Recueil* zijn menigmaal geprezen. Haast alle Belgische tijdschriften zijn geraadpleegd, de trefwoordenlijst is zeer uitgebreid, de publikatie geschiedt met grote regelmaat en de presentatie is uitstekend.

Toch blijft deze uitgave niet vrij van kritiek. Het grootste verwijt dat men de *Recueil* kan toesturen is de onvolledigheid: de waarde van deze verzameling hangt af van de betrouwbaarheid en de volledigheid. Men moet zekerheid hebben dat als een vonnis of arrest gepubliceerd is, het in de *Recueil* vermeld staat. Aan de volledigheid mag niet worden getornd. Welnu, we hebben een steekproef gedaan en we zijn tot de ontstellende constatering gekomen dat 15 tot 20% van de rechtspraak niet wordt opgenomen in deze verzameling. Aan de hand van het in het *Rechtskundig Weekblad* van 1978-79 gepubliceerde register hebben we een steekproef gedaan en also is aan het licht gekomen dat de volgende vonnissen en arresten niet worden vermeld in de *Recueil*: Hof Antwerpen, 2 januari 1979; Cass., 5 januari 1979; Rb. Antwerpen, 12 januari 1979; Hof Brussel, 20 januari 1979; Arrbr. Antwerpen, 22 januari 1979; Vred. Antwerpen, 30 januari 1979; Cass., 7 februari 1979; Cass., 8 februari 1979; Arrbr. Antwerpen, 26 februari 1979; Vred. Brasschaat, 7 maart 1979; Vred. Brugge, 2 maart 1979; Cass., 16 maart 1979; Rb. Antwerpen 13 april 1979...

Deze lacunes zijn te wijten enerzijds aan het feit dat aangenomen wordt dat alle cassatiearresten in de *Pasicrisie* zijn opgenomen, anderzijds dat geen vonnissen van Nederlandstalige vrederechten worden vermeld. We kunnen ons niet van de indruk ontdoen dat sommige medewerkers van de *Recueil* bepaalde rechterlijke beslissingen hebben achterwege gelaten omdat de vertaling van de samenvattingen te moeilijk was...

In elk geval zijn die lacunes onaanvaardbaar in een werk dat de weerspiegeling van heel de Belgische rechtspraak wil zijn.

J. STEENBERGEN, G. DE CLERCQ en R. FOQUE, **Externe betrekkingen en industriepolitiek van de Europese Gemeenschap**, Leuven Acco, 1981, 384 blz.

Dit boek — geschreven op verzoek van de studiegroep voor Europese Politiek — is in de eerste plaats een onderzoek: met een vloed gegevens en literatuurverwijzingen analyseren de auteurs de externe betrekkingen (de relaties met derde landen) en de industriepolitiek («het geheel van objectieven en maatregelen die de aanpassing beogen van de industriële infrastructuur aan de noodwendigheden van de binnenlandse en buitenlandse markt») van de Europese Gemeenschap, en hun onderlinge samenhang.

Maar het boek is ook bedoeld als een aanzet tot discussie, en de conclusies bevatten dan ook een hele reeks concrete suggesties om het beleid dat de EG in deze materie voert, te richten. De Westeuropese economie is niet alleen afhankelijk van de import van grondstoffen, maar eigenlijk evenzeer van de export van de industriële produkten. Daarom is het de moeite waard alle facetten te onderzoeken van een beleid dat — als het goed gevoerd wordt — extern de gunstige internationale verhoudingen tracht te scheppen waardoor de industrieprodukten kunnen worden verhandeld, en intern de industrie tracht aan te passen aan de mogelijkheden en gevolgen van die internationale handel. Hoewel de Europese Gemeenschap geen specifieke bevoegdheden m.b.t. de industriepolitiek heeft, bezet en toch een sleutelpositie in dit beleid: sedert het einde van de overgangperiode is de EEG immers exclusief bevoegd inzake de handelspolitiek, en door haar optreden op de interne markt (bv. inzake de mededinging, de steunmaatregelen, het regionaal beleid, enz.) kan ze de industriepolitiek richting geven. Een nauwkeurige analyse van de bevoegdheden van de EG in die materie is dan ook — naast de nodige economische gegevens — het uitgangspunt van deze studie.

Om dit beleid waar te maken is een communautair debat over de politieke opties van de Gemeenschap nodig: de beslissing of de EG een meer liberaal of een meer interventionistisch economisch beleid moet voeren, of haar buitenlands handelsbeleid meer op vrijhandel of meer op protectionisme gericht moet zijn, kan immers niet voorgesteld worden als een gewone toepassing van de verdragen. Hier is ruimte voor een politiek debat (in het E.P.?).

De wenselijkheid van dit debat wordt door de auteurs verder in het licht gesteld in een rechtstheoretisch hoofdstuk over de opvattingen die in de Lid-Staten bestaan over het begrip rechtsstaat, hun onderlinge incompatibiliteit en de gevolgen daarvan voor de interpretatie van de verdragen. In een logische rechtsredenering is dit hoofdstuk wellicht niet overbodig, maar in deze studie komt het met zijn rechtstheoretische bespiegelingen als te zeer uitgesponnen voor.

Veruit het interessantste deel van het boek zijn de laatste twee hoofdstukken, waarin de auteurs eerst een brede schets geven van het buitenlandse beleid van de Gemeenschap en de Lid-Staten, en de belangen (militaire, politieke en economische) die ze te verdedigen hebben; de Oost-West betrekkingen, de Noord-Zuid verhouding en de relaties met de V.S. worden hier onder de loep genomen. Daarna gaan de auteurs in op de «beleidsimplicaties» die de bevindingen van hun studie met zich brengen.

Op tal van thema's van de internationale handelspolitiek en van de industriepolitiek suggereren de auteurs — zoals gezegd vaak zeer concreet — de houding die de EG zou moeten aannemen, het beleid dat zou moeten worden gevoerd, bv. een onvoorwaardelijke tariefvrije toegang tot de gemeenschappelijke markt voor industrieproducten uit alle minst ontwikkelde landen; het uitbreiden en verfijnen van de transnationale ondernemingen, om competitieve sectoren te stimuleren een risicoverzekering bij de financiering van grote researchprojecten; een reële inbreng van de ontwikkelingslanden in het bepalen van internationale technische normen, enz.

Het boek is zo ongetwijfeld een waardevolle en goed gedocumenteerde bijdrage tot het debat rond de plaats die de EG in de wereldhandel inneemt, en de houding die ze daarin zou moeten aannemen.

Pieter Van Nuffel

B. VAN BUGGENHOUT, R. MASYN, J. MERTENS, J. DE BAERDEMAEKER en F. VANISTENDAEL, **Cumulatie van Sociale Zekerheidsprestaties**, Kluwer Rechtswetenschappen, Deurne, 1980, 277 blz., 1200 fr.

Dit boek is als achtste deel in de Reeks Sociaal Recht verschenen. Het omvat de verslagen van verschillende specialisten ter zake, alsook de wetteksten die betrekking hebben op cumulatiereregelen.

Het eerste verslag, getiteld «Cumulatie van sociale zekerheidsprestaties in het Belgisch recht» en geschreven door B. Van Buggenhout, is gebaseerd op de resultaten van een tweejarig onderzoeksproject betreffende de cumulatie van sociale prestaties die de auteur in het raam van het N.F.W.O. uitgevoerd heeft. Dank zij dit uitgebreid onderzoek bezit de schrijfster een grondige kennis van de cumulatiereregelen en geeft zij een duidelijke benadering van het geheel van die regelen; voor bijzondere aspecten verwijst zij naar verschillende grondige studies die in gespecialiseerde tijdschriften verschenen zijn. Vooraf ontleedt de auteur het begrip cumulatie en verduidelijkt zij de achtergrond van de problematiek. Verder onderzoekt zij de doelstellingen van de cumulatiereregelen door de maatschappelijke en juridische achtergrond ervan te belichten, en gaat zij de vereisten voor de toepassing van cumulatiebeperkingen na. Ten slotte onderzoekt de auteur de technieken die aangewend worden om de cumulatie van sociale uitkeringen te beperken en maakt zij enkele opmerkingen over het Belgisch stelsel van sociale-zekerheidsprestaties.

In een verslag over de «Cumulatie van pensioenen» bespreekt R. Masyn in hoofdzaak de cumulatiereregelen inzake pensioenregelingen voor werknemers; de auteur onderzoekt de rechtsregelen die de cumulatie van diverse pensioenen beheersen, die welke de cumulatie van een pensioen met een inkomen uit arbeid beheersen, van een rustpensioen met vergoedingen wegens ziekte, invaliditeit of werkloosheid, van een pensioen met een uitkering tot herstel van schade voortvloeiend uit een arbeidsongeval of

een beroepsziekte. Ten slotte geeft de schrijver een bondig overzicht van de cumulatiereregeling in de pensioenwetgeving voor zelfstandigen.

J. Mertens behandelt «De samenloop van uitkeringen in de internationale verdragen inzake sociale zekerheid». In deze uiteenzetting bespreekt de auteur de draagwijdte en de toepassing van bilaterale verdragen en van verordeningen van de E.E.G.

J. De Baerdemaeker behandelt «Cumulatiereregelen betreffende de openbare sector» die meer bepaald betrekking hebben op sociale voordelen die de ambtenaren naar analogie met de sociale voordelen voor werknemers kunnen genieten. Daarin bespreekt de schrijver de regelingen inzake cumulatie van pensioenvoordelen toegekend aan gewezen personeelsleden van de overheidsector, van een rustpensioen met een inkomen uit beroepsarbeid alsook die inzake overlevingspensioenen toegekend in de overheidsector.

In het laatste verslag behandelt F. Vanistendael «Het fiscaal regime van sociale uitkeringen». In deze uitstekende uiteenzetting over een thema dat slechts zelden behandeld wordt hoewel het regelmatig vragen doet rijzen, bespreekt de auteur het fiscaal regime van de sociale-zekerheidsbijdragen en dat van de sociale-zekerheidsuitkeringen, dit zowel wat betreft de wettelijke stelsels als wat betreft de extra-legale voordelen. Eerst worden de regelingen beschreven die betrekking hebben op de aftrekbaarheid van de bijdragen voor sociale zekerheid en sociale voorzieningen: wettelijk of statutair verplichte bijdragen, extra-legale bijdragen, sociale provisies, collectieve personeelsuitgaven met een sociaal doel, bijdragen voor vrije ziekteverzekering of voor aanvullende verzekering, bijdragen voor aanvullend rust- en overlevingspensioen. Verder behandelt de schrijver de bijzondere aftrekken op sociale uitkeringen, en ten slotte geeft hij het tarief van de belastingen op sociale uitkeringen: vakantiegeld en opzeggingsvergoeding, vergoedingen wegens tijdelijke inkomensderving, werkloosheidsuitkeringen, vergoedingen voor definitieve inkomensderving. Deze ingewikkelde materie, zoals de auteur die zelf omschrijft, is zeer duidelijk behandeld, en zijn verslag verleent aan het boek een bijzondere waarde.

E. Leboucq

J. BERGHMAN, D. CAUWELIER, D. COENS, C. DE CLERCQ, W. DE PUE, I. LEUS, P. LEUS, P. SENAËVE, D. SIMOENS en J. VAN LANGENDONCK, **Bestaansminimum**, Kluwer Rechtswetenschappen, Deurne, 1980, 237 p., 700 fr.

«Bestaansminimum, een juridische en sociologische analyse van de wet van 7 augustus 1974 tot instelling van het recht op een bestaansminimum», het tiende deel in de Reeks Sociaal Recht, is een werk dat bijzonder welkom is. Meer dan vijf jaren zijn verlopen sedert de totstandkoming van de nieuwe regeling, en het ogenblik was aangebroken om de gevolgen van de toepassing van de nieuwe wet vanuit verschillende gezichtspunten te evalueren. Aan de K.U.L. werd in 1980 een studiedag over dit thema georganiseerd en dit boek omvat de uiteenzettingen die toen gehouden werden door verschillende specialisten ter zake, die allen rechtstreeks of onrechtstreeks beroepshalve betrokken zijn bij de toepassing van de wetgeving betreffende het bestaansminimum.

De totstandkoming en de doelstellingen van de wetgeving worden vooraf toegelicht door C. De Clercq, die sedert 1969 wetsvoorstellen over een bestaansminimum had ingediend.

Verder handelt D. Cauwelier over de personen die aanspraak kunnen maken op de voordelen van de wet, en benadrukt hij het feit dat deze personen voor meer dan de helft tot de z.g. «vierde wereld» behoren. De schrijver wijst erop dat niet alle potentiële gerechtigden daadwerkelijk het bestaansminimum ontvangen; hij bespreekt de bedrijvigheden van de medewerkers van A.T.D.-Vierde Wereld, een organisatie die van binnenuit deze personen tracht te begrijpen, belicht enkele negatieve aspecten van de wetgeving betreffende het bestaansminimum, en beklemtoont de

noodzaak van een mentaliteitswijziging in de zin van een positieve discriminatie en van een waardering van de behoeften.

In een referaat getiteld «Bestaansminimum en familiale solidariteit» onderzoekt P. Senaev de interferenties tussen het bestaansminimum en de familiale onderhoudsplicht. De auteur bespreekt de verschillende mogelijkheden die zich kunnen voordoen: inkomsten van de personen die met de betrokkenen al dan niet in een feitelijke gezinssituatie leven, inkomsten van kinderen ten laste, onderhoudsgeld, het verhaalrecht van de O.C.M.W. en de bevoegdheid van de arbeidsgerechten. Hij beëindigt deze zeer interessante studie met een evaluatie van de wetgeving.

Onder de titel «Bedenkingen bij cijfergegevens» behandelt I. Leus het bedrag van het bestaansminimum, het aantal en de toestand van de personen die dit bedrag ontvangen, en de financiering van het stelsel.

In een uitgebreid «Overzicht van Rechtspraak over het Bestaansminimum» toont D. Simoens aan hoe vage begrippen in de wet zoals «samenwonen», «feitelijk gezin», «bereidheid tot tewerkstelling», «dringende sociale redenen» e.a. in de loop der vijf eerste jaren in verschillende gerechtelijke beslissingen zijn uitgelegd. De auteur bespreekt de verschillende uitspraken en wijst op de noodzaak van enkele wetwijzigingen.

In «Bestaansminimum als middel tot armoedebestrijding» onderzoekt J. Berghman of het recht op bestaansminimum een behoorlijk inkomen waarborgt dat strookt met de menselijke waardigheid, of de beoogde categorieën van rechthebbenden een beroep doen op de toepassing van de wetgeving, of deze personen dank zij het bestaansminimum in de samenleving ingeschakeld worden en of hun armoede ongedaan wordt gemaakt. De schrijver komt tot het besluit dat het recht op bestaansminimum slechts een beperkte rol in de armoedebestrijding heeft; hij toont aan dat het bedrag ervan moeilijk kan worden aanvaard als een menswaardig minimum, en handelt over «een gemarginaliseerd recht op een gemarginaliseerd inkomen».

«Knelpunten bij de toepassing van de wet op het bestaansminimum» worden besproken door W. De Pue, die de aandacht vestigt op de verschillende problemen die naar aanleiding van de toepassing van de wetgeving rijzen. Dit geldt o.m. wat betreft de nationaliteit van de persoon die aanspraak maakt op het bestaansminimum, het begrip «werkelijke verblijfplaats», de indeling van begunstigen in drie categorieën, het begrip «bereidheid tot tewerkstelling», de verplichting zijn rechten op onderhoudsgeld te doen gelden, de wijze van toerekening van de bestaansmiddelen, de procedure, het beroep tegen een beslissing, de uitbetaling, de terugvordering en de financiering van het bestaansminimum.

In een uitstekende bijdrage getiteld «Voorstellen voor de toekomst» beklemtoont J. Van Langendonck de noodzakelijkheid van een sterke uitbreiding van de bijstand, en dit niet alleen wat betreft het niveau van het bestaansminimum (gerichtheid op het minimumloon, diversificatie o.m. op grond van de gezinsomvang en van de werkelijke inkomsten), maar ook wat betreft de immateriële bijstand (herstructurering van het sociaal werk, sterke uitbreiding van de juridische en administratieve bijstand) en de uitvoeringsorganisatie (actief opsporen van de gerechtigden, modern gestructureerde sociale openbare dienst die ook immateriële steun verleent). De auteur wijst erop dat voor dit doel geen inspanningen noch middelen mogen gespaard worden.

Ten slotte wijst D. Coens in «Samen de armoede bestrijden» op de belangrijke rol van het plaatselijk welzijnsbeleid, en op de positieve rol die sociale werkers, beleidsverantwoordelijken en wetenschapsmensen kunnen en moeten hebben om de armoede met haar multidimensioneel en complex karakter daadwerkelijk te bestrijden.

E. Le Leboucq

delsvertegenwoordiger, Kluwer Rechtswetenschappen, Deurne, 1980, 352 blz., 1.750 fr.

Dit boek, negende deel in de Reeks Sociaal Recht, omvat de uiteenzettingen die ter gelegenheid van een studiedag aan de K.U.L. in 1980 gegeven werden, alsook de voornaamste wetteksten die de behandelde materie regelen, met parlementaire voorbereiding en rechtspraak.

In de eerste uiteenzetting, die betrekking heeft op de «Arbeids-overeenkomst voor handelsvertegenwoordigers. Begrip en bewijs», situeert R. Blanpain de wetgeving betreffende de arbeids-overeenkomst voor handelsvertegenwoordigers in het geheel van de arbeidsrechtelijke regelingen.

In het daaropvolgend verslag schetst J. Stuyck de afbakening tussen de handelsvertegenwoordigers enerzijds, de tussenpersonen zoals de commissionair, de makelaar, de concessiehouder, de handelsagent en de gerant anderzijds. Deze afbakening duidt meteen de grens aan tussen het arbeidsrecht, het burgerlijk recht en het handelsrecht. De auteur toont aan dat het statuut van de handelsagent in het burgerlijk recht onzeker is, en bespreekt de «overeenkomst betreffende de agentuurovereenkomst», gesloten door de Beneluxlanden op 26 november 1973.

In een uitvoerige uiteenzetting behandelt J. Petit «Het loon van de handelsvertegenwoordiger», een onderwerp dat regelmatig aanleiding geeft tot betwistingen en geschillen. In dit verslag, dat talrijke verwijzingen naar rechtsleer en rechtspraak en dat voorbeelden omvat, worden opeenvolgend het recht op loon, de aard van het loon, de berekening van het commissieloon, de betaling van het loon, de aard van de wettelijke bepalingen ter zake, het overloen, overdracht en beslag, ten slotte de uitwinningvergoeding besproken.

O. Vanachter bespreekt «Speciale bedingen in het statuut van de handelsvertegenwoordiger»: het concurrentiebeding in al zijn verscheidene facetten, de uitwinningvergoeding, de bijzondere vergoeding bij verbreking van de arbeidsovereenkomst wegens dringende reden en ten slotte het delcrederebeding. Ook dit uitgebreid verslag omvat talrijke verwijzingen naar recente rechtspraak en levert voor de practicus een kostbare informatiebron op.

De volgende uiteenzetting heeft betrekking op wettelijke bepalingen die niet specifiek bedoeld zijn voor de handelsvertegenwoordigers, maar die bij hun toepassing op handelsvertegenwoordigers bepaalde problemen kunnen doen rijzen. Verslaggever J. Dumortier bespreekt er onder de titel «Andere arbeidsrechtelijke aspecten van de handelsvertegenwoordiging» opeenvolgend de toelaatbaarheid van minimum-omzetclausules, de eenzijdige wijziging van de arbeidsovereenkomst door de werkgever, de aansprakelijkheid van de handelsvertegenwoordiger bij de uitvoering van zijn arbeidsovereenkomst, problemen bij de toepassing van het Taaldecreet en ten slotte het toepasselijk recht bij internationale handelsvertegenwoordiging.

In het laatste verslag, getiteld «Naar een nieuw statuut van de handelsvertegenwoordiger», maakt G. De Broeck enkele bedenkingen naar aanleiding van de uiteenzetting en over de verscheidene facetten van het juridisch statuut van de handelsvertegenwoordiger. Hij beklemtoont het gebrek aan een advies van de Nationale Arbeidsraad over het statuut van de handelsvertegenwoordigers, en ontwikkelt enkele gedachten i.v.m. het toekomstig wettelijk statuut, hierbij steunend op de referaten en op de aansluitende discussies, op studies van de E.E.G., en op nota's die bij de Nationale Arbeidsraad zijn ingediend.

Dit deel van het boek wordt beëindigd met de vragen en antwoorden die tijdens de studiedag aan bod zijn gekomen. Deze hebben betrekking op zeer concrete problemen die naar aanleiding van de toepassing van het juridisch statuut van de handelsvertegenwoordigers rijzen.

In het tweede deel van het werk zijn de wettelijke bepalingen uit de wet betreffende de arbeidsovereenkomsten opgenomen welke betrekking hebben op de handelsvertegenwoordigers, de in extenso gepubliceerde parlementaire voorbereiding en een samenvatting van cassatiearresten ter zake.

R. BLANPAIN, G. DE BROECK, P. DE JAEGERE, J. DUMORTIER, J. PETIT, J. STUYCK en O. VANACHTER, **Juridisch statuut van de han-**

Zoals de andere boekdelen uit de Reeks Sociaal Recht verdient dit werk onze bijzondere aandacht.

E. Leboucq

MEDEDELINGEN

Tiende wereldcongres rechts- en sociaal filosofie

Van 29 juli tot 6 augustus 1981 werd te Mexico-stad het tiende wereldcongres gehouden van de Internationale Vereniging voor Rechts- en Sociaal filosofie (IVR), met als thema: het recht als regulerend principe in het economisch, politiek en cultureel leven van onze tijd. Een erg ruim thema waardoor op het congres dan ook zowat alle denkbare onderwerpen van rechtsfilosofie en rechtstheorie aan bod konden komen.

Een duidelijker beeld van het congres wordt gegeven door de thema's van de zes symposia die in parallelle zittingen georganiseerd werden: de ontologische fundering van het recht; de wettelijke verbanden tussen subjectief recht en wettelijke verplichting; jusnaturalisme en positivisme; de controle van het menselijk gedrag en de vrijheid; de opvatting over recht in het Westen en in het Oosten; analytische rechtsbenadering en interpretatieproblemen. Vooral de eerste en de laatste twee van deze topics zijn duidelijk geprofileerd aan bod gekomen.

Ongeveer 400 mensen waren op het congres aanwezig, met evenwel een minder representatieve vertegenwoordiging op wereldvlak gezien dan op het vorige congres in Basel (zie het verslag in *R.W.*, 1979-80, 607-608): Afrika, de Islamitische landen en Azië (op één Indische en één Indonesische congresdeelnemer na) waren volledig afwezig. Naar verhouding was België, wanneer we het organiserend land buiten beschouwing laten, het best vertegenwoordigd met acht congresdeelnemers, die overwegend uit het Brusselse afkomstig waren: F. De Pauw (V.U.B.), F. Tanghe (K.U.L.), M. Van Hoecke (UFSIA en UFSAL), F. Ost en M. Van de Kerchove (Saint-Louis), L. Ingber, G. Haarscher, A. Schneeberg (U.L.B.).

Opvallend was wel dat van de aangekondigde sprekers die een bijdrage hadden ingezonden (in totaal waren er 370 aangekondigde papers), er erg veel afwezig waren. In die mate zelfs dat er op bepaalde dagen sommige groepen waren, waarin tot het presidium van de vergadering toe niemand aanwezig bleek te zijn. Op de keper beschouwd was dit groot absentisme wel bevorderlijk voor een meer diepgaande discussie rond de rapporten die wel naar voren konden worden gebracht.

Van de gehouden referaten kunnen de volgende hier vermeld worden:

In zijn openingstoespraak pleitte de voorzitter van de IVR, Paul Trappe (Zwitserland), voor een werkelijkheidsbetrokken rechtsfilosofie (wat vooral voor de Latijns-Amerikaanse «rechtsfilosofen» leerrijk had moeten zijn). Een zicht op de werkelijkheid is, volgens Trappe, bijvoorbeeld ook noodzakelijk om de Afrikaanse en Aziatische rechts- en sociaal filosofie te kunnen begrijpen.

De voorzitter van de Mexicaanse vereniging voor rechtsfilosofie, José Luis Curiel Benfield, zag als een eerste probleem van de rechtsfilosofie de tegenstelling tussen Sein en Sollen, waarbij hij als voorbeeld verwees naar het geweld. Als tweede probleem haalde hij de tegenstelling tussen macht en recht aan. Hierbij merkte Curiel op dat macht niet per definitie verwerpelijk is, aangezien het recht machtig moet zijn om te kunnen gelden. Ook Curiel pleitte voor een meer praktische beoefening van de rechtsfilosofie in plaats van een louter speculatieve. Volgens deze spreker zijn rechts- en sociaal filosofie noodzakelijk voor een internationaal begrip en een internationale communicatie.

In zijn korte toespraak hoopte de president van Mexico, Lopez Portillo, vooral dat het congres vruchtbaar zou zijn voor het getuigen van de mensheid.

De Braziliaanse rechtsfilosoof Miguel Reale beklemtoonde de pedagogische functie van het recht, vooral voor de ontwikkelingslanden. Volgens Reale anticipeert de wetgever op de ontwikkelingen van het sociaal leven en loopt hij niet achter zoals men in de meer ontwikkelde landen, terecht of ten onrechte, stelt. De rol van het recht is dan ook fundamenteel anders in de ontwikkelingslanden. Het recht kan hier geen aanpassing aan de feiten zijn. Men kan hier trouwens niet zo duidelijk een grens trekken tussen wat wettelijk en wat wenselijk is.

De Oostenrijker Bielekian wees erop dat de nieuwe internationale economische orde waarnaar we evolueren, ons ertoe noopt klassieke juridische en economische begrippen, zoals privé-eigendom en privé-initiatief, te herdenken.

In een voordracht getiteld «Recht und Kulturspezifische Kontrolle von Macht» stelde Paul Trappe (Zwitserland) dat de rechtsfilosofie behoefte heeft aan sociaal filosofie en aan een sociologische benadering van de werkelijkheid.

De Indonesiër Atmosuridjo («The role of religion in law») beklemtoonde nog eens het verschil in rechtsopvatting tussen Oost en West: bij conflicten gaat men in het Oosten niet naar de rechtbank maar naar de Goeroe, naar de kerk, naar de tempel om het geschil vreedzaam op te lossen; men zoekt niet naar gerechtigheid maar naar vrede. In deze context deed hij nog een uitspraak die niet van actualiteit is ontbloot voor landen zoals bijvoorbeeld Iran: «Law without religion is blind, but religion without law is dangerous.»

De Brusselse rechtstheoretici François Ost en Michel Van de Kerchove (Saint-Louis) vergeleken het systeem en de taal van het recht met het spel. Hun gemeenschappelijk rapport droeg de titel: «Le jeu de l'interprétation en droit. Contribution à l'étude de la clôture du langage juridique». Tegen een klassieke opvatting die een belangrijk onderscheid ziet tussen spelregels en rechtsregels in de verplichte deelname aan het recht en de niet verplichte deelname aan het spel, leggen zij de klemtoon op gemeenschappelijke kenmerken, die zij meer doorslaggevend achten om recht en spel met elkaar te vergelijken. Het spel creëert grotendeels zijn eigen werkelijkheid, zoals trouwens elke taal dit voor een stuk doet. Van de Kerchove wees er onder meer op dat het spel een spanning is tussen vrijheid en verplichting, en een kenmerk dat men duidelijk kan terugvinden in de juridische interpretatie.

In zijn uiteenzetting over «La logique et le jeu de l'argumentation dans le raisonnement juridique» wees de Franse rechtslogicus Jean-Louis Gardies erop dat volledigheid en niet-contradictie als kenmerken van een rechtssysteem niet te realiseren zijn op het niveau van de wetgeving, doch dat het de taak is van de interpretatie te pogen deze doelstellingen te bereiken.

In een lezing gewijd aan Kelsen's *Reine Rechtslehre* («Reine Rechtslehre pro und contra») pleitte de Oostenrijkse rechtsfilosoof, en vooral rechtslogicus, Ota Weinberger voor wat hij een «institutionalistisch rechtspositivisme» noemt, dit is een rechtspositivisme dat niet enkel, zoals Kelsen, het rechtssysteem ziet als een geheel van normen, maar tevens als een systeem dat werkt binnen de context van een maatschappelijke werkelijkheid.

De tegenstelling tussen de verschillende rechtsopvattingen in de wereld kwam ook aan bod in de uiteenzetting van Mark Van Hoecke (UFSIA en UFSAL) over «Rationalisme et individualisme dans les diverses conceptions du droit». Op basis van de tegenstellingen rationalisme/irrationalisme en individualisme/collectivisme werden door deze spreker vier verschillende rechtsconcepties onderscheiden, met als grootste opponenten het rationalistisch en individualistisch Westers rechtsdenken tegenover het irrationalistisch en collectivistisch Oosters rechtsdenken. Het Islamitisch en het Afrikaans rechtsdenken nemen hierbij min of meer een tussenpositie in, doch leunen globaal genomen eerder aan bij het Oosters dan bij het Westers rechtsdenken.

De West-Duitser Konrad Dilger situeerde de problematiek van de mensenrechten in de Islamitische landen eveneens in dit pers-

pectief («Die Menschenrechte in der islamischen Welt»). De mensenrechten in de islamitische rechtsstelsels kunnen, net zoals in het Oosten, niet beschouwd worden als rechten *tegen* de gemeenschap. Mensenrechten geïnterpreteerd als absolute, individuele subjectieve aanspraken zijn niet denkbaar in de Islamitische landen. Precies door het gebrek aan antithese tussen individu en staat is de plaats van de mensenrechten in de islamitische grondwetten dan ook erg zwak.

Interessant was ten slotte ook nog de problematiek die werd aangesneden door de West-Duitser Hans Lenk: «Responsibility and technological power». M.b.t. de mogelijkheden die de techniek ons biedt om de mensheid te manipuleren (farmaceutische industrie, genetic engineering, e.d.) en zelfs volledig te vernietigen (wapenindustrie) moeten we werken met twee aansprakelijkheidsbegrippen: naast de traditionele individuele, engere aansprakelijkheid moeten we meer en meer uitgaan van een collectieve, ruimere aansprakelijkheid. Gezien de gevolgen die heel wat beslissingen thans kunnen hebben voor volgende generaties, moeten we er volgens Lenk van uitgaan dat deze toekomstige generaties nu reeds bepaalde minimale rechten bezitten.

Buiten de hier besproken uiteenzettingen werden door de Belgische deelnemers nog de volgende rapporten uitgebracht: «Grandeur et servitude de la critique marxiste du droit de propriété» (Fernand Tanghe, K.U.L.), «La crise du légalisme et ses conséquences éthiques» (Guy Haarscher, U.L.B.), «L'égalité dans le droit naturel» (Léon Ingber, U.L.B.), «Les récents développements en matière d'égalité des sexes aux Etats-Unis» (Avi Schneebalg, U.L.B.).

Bovendien werden in het programma nog de volgende rapporten aangekondigd, die wegens afwezigheid van de rapporteurs niet konden worden uitgebracht: «The relation between Law and Politics» (René Foqué), «Description phénoménologique du droit subjectif» (J. Parent Jacquemin), «The philosophical Mediation of Christian Values» (J. Van der Veken), «Theory of Legal Discourse» (Johan Verbeke), «Réflexions sur le fondement politique et l'apparition de normes répondant à la revendication d'égalité entre hommes et femmes en Europe» (Pascalle Wolfcarious).

Het totaal aantal door Belgen ingezonden papers bedroeg aldus twaalf, wat erg hoopgevend is voor de ontwikkeling van rechtsfilosofie en rechtstheorie in ons land, zeker wanneer we een vergelijking maken met het aantal auteurs uit de andere landen die een aktieve inbreng aan het congres hebben geleverd: Latijns-Amerika (115) staat hier, vooral met Mexico zelf, voorop, Noord-Amerika (43) was ook vrij goed vertegenwoordigd, de andere niet-Europese landen daarentegen waren nog zwakker vertegenwoordigd dan men kon verwachten (Azië: 10; Australië: 4; Afrika: 2; Israël: 2 en de Islamitische landen: 2); binnen Europa is de verdeling als volgt: Oost-Europa: 28 (waarvan 11 uit Polen), Zuid-Europa: 32 (vooral Spanje was hier goed vertegenwoordigd), Scandinavië: 5, West-Europa: 103 (West-Duitsland: 39, Frankrijk: 16, Groot-Brittannië: 12, België: 12, Oostenrijk: 11, Zwitserland: 9, Nederland: 4).

De bedoeling was dat alle papers in boekvorm beschikbaar zouden zijn bij het begin van het congres. Spijtig genoeg diende men tot de tweede helft van de congresweek te wachten vooraleer het eerste van de vermoedelijk zeven volumes te verkrijgen was. De drie laatste volumes waren ook op het einde van het congres nog niet ter beschikking, hetgeen uiteraard de voorbereiding van, en de efficiënte deelname aan de verschillende bijeenkomsten sterk bemoeilijkte.

De bibliografische referentie van de gepubliceerde volumes is de volgende: Curiel Benfield, José Luis (ed.), *Memoria del X Congreso Mundial Ordinario de Filosofía del Derecho y Filosofía Social (I.V.R.)*, Universidad Nacional Autónoma de México, México, 1981, volumen 1: «Filosofía del derecho y filosofía económica», volumen 2: «Filosofía del derecho y filosofía política», volumen 3: «Filosofía del derecho y filosofía de la cultura», volumen 4: «Filosofía del derecho y problemas de filosofía social».

Het elfde wereldcongres voor rechts- en sociaal-filosofie is nu reeds aangekondigd voor de week van 14 tot 20 augustus 1983. Congresplaats is thans de Finse hoofdstad Helsinki. Informatie

kan verkregen worden op het volgend adres: IVR-World Congress 83, PL 157, SF-00171 Helsinki 17, Finland. Belangstellenden kunnen zich ook wenden tot het Centrum voor Rechts-theorie, UFSIA, Prinsstraat 13, 2000 Antwerpen (tel. 031/31.66.60, toestel 338 en 339).

Mark Van Hoecke

BALIELEVEN

Orde van Advocaten te Antwerpen Samenstelling van de Raad der Orde

Staflhouder: mr. Jos van Goethem; leden: mrs. Hubert Segers, Willy Van Nieuwerburgh, Wilfried Moeremans, André Dinot, André Van der Donckt, Emile de Cuyper, Jan Lenaerts, André Goossens, Willy Hendrickx, Frederik Erdman, Leo Dreessen, Herman Dierckxsens, Piet Van den Bergh, Herman de Winter, Jo Stevens en Henri de Ridder.

Conferentie van de Jonge Balie te Dendermonde — Samenstelling van het bestuur — Openingszitting

Voorzitter: mr. Maggy Pieters; secretaris: mr. Mireille Schreurs; penningmeester: mr. Denis Gheysse; leden: mrs. Marc Grysolle, André Leleux, Stany Müller, Walter Peeters, Alain Piret, Marc Schoenmaekers en Marc Verwilghen.

De plechtige openingszitting heeft plaats op 11 december 1981.

Conferentie van de Jonge Balie te Leuven — Samenstelling van het bestuur — Openingszitting

Voorzitter: mr. Piet Siffert; oud-voorzitter: mr. Marleen Schouteden; ondervoorzitter en secretaris: mr. Yves Nelissen Grade; penningmeester: mr. Fabienne Legrand; leden: mrs. Albert Bergmans, Antoon Boyen en Ann Boonen; afgevaardigden stagiairs: mrs. Anne Carlier en Goedele Verboomen.

De openingszitting heeft plaats op zaterdag 10 oktober 1981 in het stadhuis te Leuven om 15 uur.

Vlaams Pleitgenootschap bij de Balie te Brussel Samenstelling van het bestuur

Voorzitter: mr. Carl Bevernage; ondervoorzitter: mr. Bertrand Asscherickx; tweede voorzitter: mr. Huguette Geinger; oud-voorzitter: mr. Herman Verlinden; secretarissen: mrs. Ivo Ericx en Erna Guldix; penningmeester: mr. Anna-Maria Vanderleenen; leden: mrs. Eric Brewaeyts, André De Becker, Auguste Gooris, Eva Leliard, Johan Lievens en Johan Verbist; openingsredenaar: mr. Marc Bosmans; revue: mr. Roel Nieuwdorp; secretariaat: mr. Geert Dumon.

BERICHTEN

Een resolutie van Europese criminologen over de Ierse hongerstakers

Van 3 tot en met 6 sept. 1981 vond in Londonderry (Noord Ierland) het negende jaarlijkse Congres van de European Group for the Study of Deviance and Social Control plaats.

Het Congres stond in het teken van de groei, over de laatste 10 jaar, van de methodes en technieken die de Europese Staten hanteren ter sociale controle en discipline. De situatie in Noord Ierland kreeg daarbij een belangrijk deel van de aandacht van de ruim 70 aanwezige juristen, criminologen en sociologen uit nagenoeg alle Westeuropese landen.

Tijdens de slotbijeenkomst nam de European Group unaniem de volgende resolutie aan:

«De European Group, waarvan meer dan 2000 criminologen in 14 Europese landen lid zijn, heeft zich steeds ingezet voor de rechten van gevangenen. In het bijzonder erkent de European Group het onschendbaar recht van iedere gedetineerde op zijn of haar politieke identiteit.

De negende Conferentie werd gehouden in Noord Ierland. De deelnemers die met veel Ierse groepen hebben gesproken en een aantal wijken in Belfast en Londonderry hebben bezocht hebben nu een beter begrip van de oorlogssituatie in Noord Ierland.

De European Group veroordeelt het inzetten door de Engelse regering van militairen, het gebruik van speciale rechtbanken, de uitgebreide arrestatie- en detentiebevoegdheden, de punitieve en onwaardige vormen van gevangenhouding als oplossingen voor de problemen waar het Ierse volk voor staat.

Deze situatie wordt nog verslechterd waar de Engelse regering tekort schiet ten aanzien van het probleem van politieke status door niet toe te geven aan de vijf eisen van de gevangenen.

Deze eisen zijn:

- het recht om eigen kleding te dragen
- het recht om gevangeniswerk te weigeren
- het recht op onderling contact
- het recht op wekelijkse bezoeken, pakjes en brieven en het recht op het organiseren van vrijetijdsactiviteiten
- het herstel van het recht op Voorwaardelijke Invrijheidstelling.

De European Group roept de Engelse regering op een eind te maken aan haar wrede uitzonderingsmaatregelen.

Bovendien roept de European Group alle Europese regeringen op druk uit te oefenen op de Engelse regering om met de vijf eisen van de gevangenen in te stemmen, in erkenning van hun recht met waardigheid behandeld te worden.»

Pitlo en de muzen

Op 23 september 1981 bereikte prof. mr. A. Pitlo de leeftijd van 80 jaar.

Deze gebeurtenis is voor zijn uitgever en de bewerkers van de vele boeken van zijn hand aanleiding geweest om een van zijn grootste wensen te vervullen, namelijk de bundeling van een aantal door hem geschreven opstellen die alle betrekking hebben op de schone kunsten.

De titel van deze bundel is: Pitlo en de muzen.

Het boek heeft de volgende inhoud:

Ten geleide door de minister van Justitie mr. J. de Ruiter.

Figuratief-Non Figuratief/Legisme-Vrije Rechtsvinding.

De Docent

Waarom ik van toneel houd

Amsterdam bezongen.

Een ieder die op de hoogte is van Pitlo's liefde voor het boek zal zich er niet over verwonderen dat aan de verzorging van het boek grote aandacht is besteed en dat het in een beperkte genummerde oplage verschijnt.

De omvang van dit fraai gebonden boek bedraagt ongeveer 80 pagina's.

De prijs is f42,50 (incl. BTW en excl. verzendkosten).

Het is alleen verkrijgbaar voor intekenaren en de oplage zal in ieder geval niet meer dan 500 exemplaren bedragen. Zijn er meer intekenaren dan worden de boeken in de volgorde waarop de bestellingen bij de uitgever zijn binnengekomen toegewezen.

TIJDSCHRIFTEN

Recueil général de l'enregistrement et du notariat, juli 1981

A.C., noot bij Hof Bergen, 20 november 1979 (handgift - storing van ene bankrekening op andere); A.C., noot bij Hof Bergen, 18 juni 1980 (onleesbare datum op eigenhandig testament — gezondheid van geest van de testator: verwerping van medische certificaten afgeleverd in strijd met het beroepsgeheim); A.C., noot bij Hof Gent, 25 mei 1979 (samenloop van landbouwvoorrecht met pand op de handelszaak en het voorrecht van de onbetaalde verkoper van roerende goederen).

Revue de droit international et de droit comparé, 1981

nr. 1: D.T.C. Wang, Introduction à l'étude du nouveau Code pénal de la République populaire de Chine; D. Maskow, La Réglementation des accords de commerce extérieur en République Démocratique Allemande; A. Colard en J. Sace, Chronique de jurisprudence.

nr. 2: R. Houeiss, Le régime matrimonial Légal à travers les conflits internes de lois et de juridictions. Etude de droit libanais; M. Pinto, Les ressources minérales de l'Argentine: les compétences des provinces et de l'Etat fédéral; A. Colard en J. Sace, Chronique de jurisprudence; S. Marcus-Helmons, Chronique des droits de l'homme.

Bank- en financiewezen, 1981

nr. 1: J.R.S. Revell, New British banking law; J.J. Rey, Le S.M.E.: premier bilan et perspectives; V. Janssens, Krachtlijnen van anderhalve eeuw financiële geschiedenis; R. Jacobs, Les frais engagés pour la conservation de la chose et les immeubles par destination; R. Jacobs, Compensatie, rekening-courant en samenloop tussen schuldeisers; R. Leuschel, La bataille pour les capitaux; M.H. Lambert, Les euro-marchés dans les années 1980; G.W. Mc. Kenzie, Key Issues facing the Euromarkets in the 1980's.

nr. 2: H. Doghe, B. Coorevits en E. Verbaere, Omvang en kenmerken van faillissementen in België; R. Van Outryve d'Ydewalle, De Gewestelijke Investeringsmaatschappijen en de G.I.M.V.; F. Narmon, Le financement des collectivités locales: charge ou moteur pour l'économie?; J. Van Ypersele de Strihou, The future of the monetary system; A.M. Stranart-Thilly, Overdracht of inpandgeving van schuldvorderingen op publieke instellingen gesubsidieerd door de Staat; X., Betaling van gepost-dateerde cheque na aanbiedingstermijn; A. Bruyneel, Exécution d'un ordre de virement; E. Wymeersch, Buitenlandse juridische informatie; V. Perilleux, La méthodologie de la balance des paiements de l'U.E.B.L.; G. Pille, Prudentieel toezicht op de deviezenverrichtingen van de in België gevestigde banken; R. Avonts, De uitbouw van een wet van buitenlandse correspondenten.

Fiskofoon, 1981

nr. 25: L. Vanden Berghe, Territorialiteit van de belasting over de toegevoegde waarde; L. Boeynaems, Rechtsmiddelen inzake eigenlijke gemeentebelastingen; J. Puttemans en L. Capelle, Bouwsubsidies 1981; X, Nieuwe wetgeving, 4de trimester 1980; X, Parlementaire vragen en antwoorden, 4de trimester 1980.

Journal du droit international, 1981

nr. 1: Ph. Kahn, L'interprétation des contrats internationaux; I. Errerahochstetter, Des accords de Camp David (17 septembre 1978) au Traité de paix entre la République arabe d'Egypte et l'Etat d'Israël (26 mars 1979): Les conditions de la paix; Cl. Colombet, J. Foyer, A. Lyon-Caen, M. Simon-Depitre, Jurisprudence (France); Ph. Drakidis, Jurisprudence (Grèce); VI. Constantinesco, R. Kovar, D. Simon, Jurisprudence (Cour de Justice des Communautés européennes).